

1981/82:105

Onsdagen den 24 mars fm.

Kl. 10.00

1 § Justerades protokollet för den 16 innevarande månad.

2 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1981/82:2218 till konstitutions- och kulturutskotten

1981/82:2219 till försvarsutskottet

1981/82:2220–2223 till utbildningsutskottet

1981/82:2224 och 2225 till skatteutskottet

1981/82:2226 till näringsutskottet

1981/82:2227 till jordbruksutskottet

1981/82:2228 till justitieukskottet

1981/82:2229 till socialutskottet

1981/82:2230 och 2231 till skatteutskottet.

3 § Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkande 1981/82:23

Försvarsutskottets betänkande 1981/82:16

Kulturutskottets betänkande 1981/82:18

Trafikutskottets betänkande 1981/82:24

Näringsutskottets betänkande 1981/82:27

Civilutskottets betänkande 1981/82:16

4 § Handelspolitisk debatt

Talmannen anmälde att handelsministern *Björn Molin* skulle lämna meddelande i handelspolitiska frågor.

Anf. 1 Handelsministern BJÖRN MOLIN:

Herr talman! Få länder har dragit sådan fördel av frihandeln som Sverige. Frihandeln har varit en avgörande förutsättning för den snabba ekonomiska utvecklingen under efterkrigstiden och för det svenska näringslivets stora framgångar. Genom den internationella arbetsfördelningen har ett litet land

som Sverige blivit en betydelsefull handelspartner.

Den fortsatta ekonomiska utvecklingen i Sverige är beroende av att exportföretagen har fri tillgång till utlandsmarknader. Det är därför mycket oroande att det internationella frihandelssystemet nu står inför allvarigare problem än kanske någon gång tidigare.

Problemen bottnar ytterst i den ekonomiska kris som präglar flertalet länder. Stora obalanser har uppstått i det internationella betalningssystemet, främst som en följd av 1970-talets snabba oljeprisstegringar. Många av de oljeimporterande länderna – industriländer såväl som u-länder – har tvingats att ta på sig stora skuldbördor för att mildra effekterna av försämrade bytesbalansförhållanden. Den teknologiska utvecklingen och framväxten av nya konkurrenskraftiga industriländer har också förändrat förutsättningarna för världshandeln på ett sätt som medfört svåra omställningsproblem.

OECD-områdets ekonomiska aktivitet är alltså låg. Arbetslösheten slår nya tragiska rekord. Den nödvändiga strukturanpassningen i industriländerna blir allt svårare. Konkurrensen om de krympande marknaderna hårdnar. Det är i denna miljö kraven på protektionistiska åtgärder blir alltmer uttalade.

Sverige exporterar i dag ungefär en fjärdedel av bruttonationalprodukten. Ett annat uttryck för vårt exportberoende är att halva industriproduktionen säljs utanför Sveriges gränser. Sveriges stora utrikeshandelsberoende gör att det är utomordentligt viktigt att protektionismen motverkas och att frihandelssystemet försvaras och förbättras. I detta arbete spelar de internationella organisationerna en viktig roll.

Det finns oroväckande tendenser till att stora handelsnationer genom olika överenskommelser utanför GATT försöker reglera handeln. För små länder som Sverige finns inget att vinna på en sådan utveckling. Vid sidan av det internationella regelverket har Sverige små möjligheter att mot handelsstormakter värna om sina intressen.

En mer utvecklad internationell arbetsfördelning kan bidra till att bryta den ekonomiska stagnationen. På längre sikt kan därmed frihandeln bidra till ökad produktion och sysselsättning. Kortsiktiga problem kan mötas med åtgärder, så att strukturuomvandlingen sker i socialt acceptabla former.

Det råder bred uppslutning kring målen för den ekonomiska politiken: full sysselsättning, låg inflationstakt, rättvis inkomstfördelning, god tillväxt och regional balans. Regeringens ekonomiska offensiv för att återvinna samhälls-ekonomisk balans innebär att vi både skall arbeta och spara oss ur krisen. Devalveringen och marginalskattereformen är åtgärder som i hög grad främjar dessa mål.

Sverige har länge svarat för en oproportionerligt stor del av västvärldens samlade bytesbalansunderskott. I följd motsvarade vårt bytesbalansunderskott 2,5 % av BNP. För OECD-området totalt var samma relation knappt 1 %. Det är självfallet en svår uppgift att genom ökad export generera ökad tillväxt i den konkurrensutsatta sektorn. Med regeringens ekonomiska politik har emellertid grunden lagts för en ekonomisk expansion, som bl. a. syftar till att minska bytesbalansunderskottet.

Ansträngningarna att stärka det svenska näringslivets internationella konkurrenskraft och att återta marknadsandelar i världshandeln måste fullföljas. Det finns nu goda förutsättningar för detta, bl. a. tack vare den senaste devalveringen och återhållsamheten i gällande löneavtal. Företagens vinstläge har dessutom förbättrats, vilket borde göra det möjligt att sänka relativpriserna. Om företagen utnyttjar devalveringsutrymmet lika mycket som efter förra devalveringen, skulle det leda till att exporten av bearbetade varor kunde öka med 8 % och den totala exporten med 7 %. Mot den här angivna bakgrunden måste självfallet den ekonomiska politiken fullföljas.

Det finns ett viktigt samband mellan frihandel och en väl fungerande marknadsekonomi. Importkonkurrensen bidrar till att göra det svenska näringslivet mera effektivt. Importen ger konsumenterna ett varierat utbud av varor till rimliga priser. Konsumenten kan fritt välja mellan svenska och utländska varor. Utrikeshandeln är således också till fördel för konsumenterna.

Frihandelns betydelse för konkurrensen på den svenska marknaden framhålls i den av regeringen föreslagna konkurrenslagen. En fungerande marknadsprisbildning och en effektiv inhemsk konkurrens utgör viktiga förutsättningar för att marknadsekonomin skall kunna bidra till ett ökat välbefinnande.

Norden är av stor betydelse som hemmamarknad för svenska företag. Det gäller särskilt för de små och medelstora företagen. De nordiska länderna arbetar för att undanröja återstående hinder för handel och företagssamarbete. Gemensamma nordiska utredningar har gjorts eller pågår vad avser eventuella hinder i resp. lands valuta-, etablerings- och koncessionslagstiftningar.

Genomförandet av ministerrådsbeslutet från hösten 1981 om nordiskt samarbete beträffande projektexport är ett viktigt steg i det ekonomiska samarbetet mellan de nordiska länderna. Även det norsk-svenska avtalet, som bl. a. omfattar exportfrämjande, är en framgång för det nordiska samarbetet. Det nordiska samarbetet på det ekonomiska området tillmäts av regeringen ett stort värde.

Frihandelsavtalen med den europeiska gemenskapen EG är snart till fullo genomförda. Sedan förra året sker ett av de två årliga mötena med blandade kommittén Sverige-EG på ministernivå.

De kvarvarande särbestämmelserna för Sveriges pappersexport till EG avvecklas helt den 1 januari 1984. De senaste årens överenskommelser om villkoren för handeln med stål har nyligen förlängts. Gemenskapen har angivit en tidtabell, enligt vilken allt statligt stöd till stålindustrin skall ha avvecklats senast 1985. De åtgärder som vidtagits inom EG har det uttalade målet att motverka den pågående stålkrisen, strukturellt stärka stålindustrin och förbättra lönsamheten. En betydande samstämmighet föreligger mellan Sverige och Gemenskapen i fråga om de mål och medel som bör gälla politiken på stålområdet. Sedan något år tillbaka har mellan Sverige och EG diskuterats de statliga stödåtgärder som vidtagits inom olika industrisektorer. Härvid har bl. a. berörts de problem som föreligger inom tekoindustrin.

Silleexporten till EG har stor betydelse för Sveriges fiskare. Regeringen kommer därför att göra stora ansträngningar för att lösa de problem som EG:s nya system för importen av sill medför.

Inom EFTA pågår sedan ett antal år ett arbete i syfte att avveckla hinder i den västeuropeiska handeln och att förhindra uppkomsten av nya. Särskild uppmärksamhet har riktats mot de icke-tariffära handelshindren.

De länder som tillhör EFTA kan vart för sig ha svårt att utöva inflytande i internationella handelsfrågor. Det är därför angeläget att EFTA-länderna utnyttjar de möjligheter EFTA erbjuder för ett gemensamt uppträdande.

Inom några år väntas Portugal lämna EFTA och anslutas till EG. Även Spanien väntas träda in i EG. Diskussioner har inletts inom EFTA om de särskilda regler för EFTA-ländernas förhållande till Gemenskapen och Portugal som skall tillämpas under en övergångsperiod. Motsvarande diskussioner kommer att föras på grundval av det frihandelsavtal mellan EFTA-länderna och Spanien som trädde i kraft den 1 juli 1980.

Sveriges handel med statshandelsländerna är relativt begränsad, men har länge ansetts vara av potentiellt stor betydelse. Ekonomiska och politiska problem i vissa av dessa länder försvårar dock en utveckling av handelsutbytet. Särskilt gäller detta Polen, vars skuldsituation är utomordentligt allvarlig.

Handeln mellan u-länder och i-länder har under det senaste decenniet utgjort en alltmer dynamisk faktor i världsekonomin. U-ländernas möjligheter att delta i den internationella handeln varierar dock kraftigt. U-länder som nått en viss grad av utveckling har framgångsrika exportindustrier, som ofta är begränsade till några få industrigrenar. Andra u-länder är starkt beroende av några få exportprodukter – råvaror – för vilka priserna är svåra att förutse och som under korta tidsperioder snabbt kan variera. En stor grupp u-länder saknar ännu den infrastruktur som möjliggör export i större omfattning. Dessa länder har också ofta drabbats särskilt svårt av de allt högre kostnaderna för energi. U-ländernas växande skuldbörda är redan oroväckande stor, och svårigheterna att få nya krediter blir allt större. Detta begränsar särskilt de fattigare u-ländernas möjligheter att delta i den internationella handeln.

Handeln med råvaror är av särskilt stor betydelse för många u-landsekonomier. Det är därför beklagligt att beslutet i UNCTAD om inrättande av en gemensam råvarufond ännu inte kunnat omsättas i praktiken. Regeringen kommer även i fortsättningen att aktivt delta i de internationella ansträngningarna att stabilisera råvarumarknaderna samt verka för åtgärder som kan hjälpa u-länderna att stabilisera sina exportintäkter.

Efter den nyligen genomförda översynen av det svenska tullpreferenssystemet har regeringen beslutat att även i framtiden sträva efter att förbättra systemet för samtliga mottagarländer. Samtidigt måste systemet möjliggöra särskilda förmåner för de fattigaste länderna.

Åtskilliga u-länder har under senare år kommit att bli viktiga handelspartner för Sverige. Det kan nämnas att år 1980 var de nio mest expansiva

marknaderna för svensk export u-länder. I syfte att främja handeln samt ekonomiskt och industriellt samarbete med dessa länder har Sverige i en del fall ingått särskilda samarbetsavtal med dem. Dessa avtal syftar till att fördjupa kontakterna mellan länderna och har i flera fall visat sig vara verksamma instrument för att främja våra handelsintressen. Regeringen har intresse av att utvidga det kommersiella samarbetet med u-länderna. En översyn av formerna för detta samarbete och av behovet av ytterligare samarbetsavtal har därför nyligen inletts.

Allt talar för att u-ländernas roll i internationell handel kommer att förstärkas ytterligare under 1980-talet. Det förväntas t. ex. att ungefär hälften av OECD-ländernas samlade export kommer att avsättas på u-landsmarknader i slutet av detta årtionde. Det bör vara en naturlig konsekvens av denna utveckling att framgångsrika u-länder i större utsträckning följer de multilaterala handelsregler som gäller för i-länderna.

Det officiella biståndet är av stor betydelse för att förbättra levnadsvillkoren i särskilt de fattigaste u-länderna. Samtidigt kan dock en fungerande export tillföra u-länderna mångdubbelt större resurser. Handeln och dess villkor måste därför inta en central plats i Sveriges u-landspolitik. Det är angeläget att Sverige visar fortsatt handelspolitisk generositet mot i synnerhet de fattigaste u-länderna.

För tre år sedan antog riksdagen på förslag av dåvarande folkpartiregeringen en lag om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia. Lagstiftningen syftar till att genom investeringskontroll hindra en svensk nyetablering av företag i Sydafrika och Namibia eller en expansion av där redan etablerade svenska företag. Genom lagen begränsas den svenska näringsverksamheten där i avsikt att öka det internationella trycket på den sydafrikanska regimen och påverka dess raspolitik. Av den av regeringen till riksdagen lämnade redogörelsen om svenska företags verksamhet i Sydafrika och Namibia framgår att vissa förändringar har skett i fråga om den svenska näringsverksamhetens omfattning och utveckling i Sydafrika under den tid som omfattas av redogörelsen. Sålunda har ett antal svenska företag minskat eller helt avvecklat sina ägarintressen i sydafrikanska företag.

Lagen är nu föremål för översyn. Genom beslut av regeringen hösten 1981 utvidgades utredningen till att även omfatta parlamentariker. Utredningen skall bl. a. försöka finna lösningar på vissa gränsdragningsproblem i tillämpningen av lagen. Vidare skall utredas om investeringsförbudet kan kompletteras vad avser tekniska samarbetsavtal, patent och licenser.

Sverige har i FN agerat för att säkerhetsrådet skall fatta beslut om sanktioner mot Sydafrika. Dessa ansträngningar skall fullföljas. Utredningsarbetet är ett försök att komplettera de i FN framlagda förslagen med ensidiga, målinriktade åtgärder från svensk sida i syfte att förmå Sydafrika att överge sin omänskliga rasåtskillnadspolitik.

Ministermöten förekommer sparsamt i GATT och har tidigare förknippats med inledande eller slutförande av multilaterala handelsförhandlingar. Regeringens förhoppning är att GATT:s ministermöte i november i år skall

resultera i en kraftfull politisk manifestation för frihandelssystemet och mot protektionismen. Men detta räcker inte. Ministrarna måste också enas om ett handlingsprogram för GATT med sikte på att slutföra utestående frågor från Tokyorundan samt att förbereda en ytterligare liberalisering av handeln.

Exempel på viktiga sådana frågor är den s. k. skyddsklausulfrågan och handeln med tjänster. En liberalisering av tjänstehandeln skulle kunna få stor ekonomisk betydelse för såväl i-länder som många u-länder.

Inom OECD pågår ett arbete med att försöka identifiera de handelspolitiska problem som medlemsländerna kommer att möta under 1980-talet. Regeringen fäster stor vikt vid att detta arbete resulterar i ett konkret handlingsprogram, som kan antas vid OECD:s ministermöte i maj.

För små länder som Sverige är det angeläget att tyngdpunkten i internationell handelspolitik ligger i de multilaterala organisationerna och inte förskjuts till förmån för bilaterala eller trilaterala arrangemang.

Konkurrensen med subventionerade exportkrediter har utvecklats till ett osunt system. Det har medfört en snedvridning av konkurrensförhållanden som såväl handelspolitiskt som statsfinansiellt drabbat små länder särskilt hårt. Sverige har därför varit pådrivande i det OECD-samarbete som syftat till att avskaffa denna form av subvention. Ett viktigt etappmål nåddes hösten 1981, då den s. k. consensusräntan höjdes.

På initiativ av den svenska regeringen diskuteras med de nordiska regeringarna ett förslag om att avskaffa subventionerade exportkrediter i handeln mellan de nordiska länderna. Innan en internationell överenskommelse om att helt avskaffa subventionerade exportkrediter nåtts, kan inte Sverige ensidigt avveckla dessa. Svenska företag måste kunna konkurrera på lika villkor med företag från andra länder på exportmarknaderna. Bland regeringens övriga exportfrämjande åtgärder kan särskilt nämnas stöd åt små och medelstora företags exportansträngningar, stöd åt teknikhandel samt stöd åt turistfrämjandet. Anslagen för förmånliga u-landskrediter ökar kraftigt, vilket kan leda till ökad export, även om detta inte är krediternas primära syfte.

Exportkreditfrågan har en särskilt allvarlig dimension genom att flera länder tvingats begära anstånd med betalning av sina utlandsskulder. Om flera av de större låntagarländerna måste skjuta upp sina betalningar uppstår en allvarlig påfrestning på det internationella finansieringssystemet, vilket på sikt också kan försvåra den internationella handeln.

Teknoindustrin i Sverige sysselsatte år 1981 ca 33 000 personer i ungefär 700 företag. I den har pågått en snabb strukturomvandling. Konkurrensen från utlandet har påskyndat denna utveckling. De nya ekonomiska förutsättningarna har inte hindrat att svenska företag i tekobranschen haft stor framgång. Inte minst gäller det den konkurrensutsatta marknaden i Västeuropa. Den svenska tekoexporten uppgick år 1981 till ca 3 miljarder kronor. Denna export gick huvudsakligen till EG- och EFTA-marknaderna.

Av den svenska tekoimporten, som år 1981 uppgick till ca 10 miljarder kronor, kom omkring två tredjedelar från EG- och EFTA-länderna samt USA, dvs. i huvudsak från länder med ett kostnadsläge som är jämförbart

med det svenska. Den övriga svenska importen av tekovaror härrör huvudsakligen från länder i Sydostasien. För dessa och vissa andra länder gäller särskilda importbegränsningar på den svenska marknaden.

Ett internationellt textilhandelsavtal, det s. k. multifiberavtalet (MFA), har avtalats i GATT för att ge importörländerna bättre möjligheter att klara den svåra omställningsprocessen inom tekoindustrin. Förhandlingar om en förlängning av multifiberavtalet avslutades i december förra året, och ett förlängningsprotokoll har öppnats för undertecknande.

Det är önskvärt att Sverige medverkar i MFA. Sverige måste emellertid inleda förhandlingar om några viktigare bilaterala avtal innan ställning kan tas till en eventuell anslutning till avtalet.

Den teknologiska utvecklingen kommer att i snabb takt förändra vår omvärld. Datorer och industrirobotar kommer att drastiskt ändra produktionsvillkoren under 1980-talet. Många av de gamla industri- och handelsnationerna kommer att få sina positioner försvagade samtidigt som nyindustrialiserade länder rycker fram. Kraven på fortsatta strukturförändringar kommer att bli betydande. Förmågan att klara dessa omställningsproblem utan att falla för den protektionistiska frestelsen blir avgörande för om Sverige skall kunna bevara sitt välstånd. Frihandeln och en öppenhet för utländska investeringar är viktiga förutsättningar för att vår industri skall förbli konkurrenskraftig.

Samtidigt är det viktigt att framhålla att den teknologiska utvecklingen erbjuder en unik möjlighet att bryta den ekonomiska stagnationen och åter skapa tillväxt. De ökade satsningar som under senare år gjorts på teknisk forskning och utveckling skall ses mot denna bakgrund. Ekonomisk tillväxt är nödvändig för att man skall få balans i ekonomin samt kunna skapa nya arbetstillfällen. Endast tillväxt kan ge oss möjlighet att bevara de delar av den offentliga sektorn som utgör stommen i vår välfärdsstat. Endast tillväxt kan trygga Sveriges position som en utvecklade industrination.

Det är alltför lätt att visa på kortsiktiga fördelar med protektionistiska åtgärder och på de omställningsproblem frihandeln ibland leder till. Man glömmar alltför ofta vilken betydelse det har för vårt välstånd att svenska varor och tjänster möts av så få hinder som möjligt i andra länder.

Herr talman! Regeringen kommer att fortsätta att värna om den traditionella svenska frihandelspolitiken.

Anf. 2 LENNART PETTERSSON (s):

Herr talman! När det gäller huvudlinjerna i handelspolitiken föreligger det ett betydande mått av samstämmighet mellan partierna. Möjligen bortsett från vpk är enigheten stor om att Sverige även fortsättningsvis bör slå vakt om frihandeln och respekten för existerande spelregler på utrikeshandelsområde. Det kan finnas anledning att understryka detta också från socialdemokratiskt håll, när vi nu för första gången har fått möjlighet till en särskild, övergripande handelspolitisk debatt i riksdagen.

Frihandeln och den fortgående specialiseringen av den svenska industriproduktionen, för att utnyttja stordriftsfördelarna, har medfört att vi i vårt

Onsdagen den
24 mars 1982

*Handelspolitisk
debatt*

land har lyckats uppnå ett välstånd som inte hade varit möjligt om vi enbart skulle ha producerat för vår egen begränsade hemmamarknad. Socialdemokratin har därför stött, och dessutom i regeringsställning aktivt medverkat till, den betydande frigörelse av världshandeln som har ägt rum under efterkrigstiden.

Mot bakgrund av över 10 miljoner arbetslösa i Västeuropa och en allmän stagnation i världsekonomin kan man emellertid konstatera att frihandelns framtid inte är helt problemfri.

Det talas ofta i allmänna ordalag – inte minst från de borgerliga partiernas sida – om behovet av att aktivt bekämpa ökande protektionistiska krav och att försvara de framsteg som frihandeln har inneburit. I den ekonomiska situation som industriländerna nu befinner sig i med en förfärande hög arbetslöshet, låg tillväxt och stora strukturella problem är det emellertid inte förvånande att kraven på att skydda den egna industrin och det egna arbetet kan växa sig starka. Försvaret för frihandeln kan enligt vår mening aldrig bli tillräckligt effektivt om det främst inskränker sig till allmänna deklamationer om frihandelns förträfflighet. Frihandelns framgång mäts i stället genom dess förmåga att öka välståndet och att skapa sysselsättning. Det bästa försvaret för frihandeln är att det nationellt och internationellt förs en politik som undanröjer grogrunden för protektionistiska krav. Det öppna internationella handelsutbytet kan aldrig i längden överleva om det inte samtidigt bedrivs en ekonomisk politik inriktad på tillväxt och sysselsättning.

De sänkningar av oljepriserna som nu är på gång borde ge även de mest försiktiga industriländerna en extra möjlighet att satsa på expansion. Det skulle vara tragiskt om denna chans inte togs till vara, utan resultatet enbart blev att man samlade i ladorna i väntan på att någon annan skulle gå i spetsen för uppgången.

Det är i detta sammanhang också intressant att diskutera vad de för några år sedan överenskomna revideringarna av GATT-avtalet, enligt den s. k. Tokyorundan, konkret kan tänkas komma att innebära. Olika tolkningar är här fortfarande möjliga. Att udden främst är riktad mot olika s. k. icke-tariffära handelshinder är helt klart. Det gäller åtgärder som statlig upphandling, dumping, subventioner och olika slag av industripolitiska stödåtgärder. För Sveriges del torde dessa revideringar av avtalet främst kunna bli till fördel för redan etablerade expansiva exportindustrier. I de delar där de innebär hårdare tag mot direkta import- och handelsrestriktioner är de välkomna.

Baksidan av medaljen kan emellertid bli att också utrymmet för aktiva, långsiktiga industripolitiska åtgärder i form av branschstöd, riskkapital och teknisk upphandling kan komma att minska. Sådana uttolkningar av det reviderade GATT-avtalet görs också av vissa länder och av näringslivets organisationer. Drar man ut konsekvenserna av dessa resonemang skulle det i förlängningen bli den internationella marknadsekonomin och de multinationella företagen som skötte strukturomvandlingen i Sverige, utan några reella möjligheter för samhället att lägga sig i.

Sveriges industriförbund skrev exempelvis i sitt remissvar över Tokyorun-

dan: "Åtskilliga av de selektiva statliga stöd som under senare år getts åt svensk industri torde kunna inrymmas bland sådana subventioner, som enligt koden om subventioner/utjämningsstullar kan medföra motåtgärder eller för företagen besvärande undersökningar från andra länders sida."

Från socialdemokratisk synpunkt är tongångar av detta slag illavarslande. Med sådana tolkningar skulle det reviderade GATT-avtalet lätt kunna bli ett tillhygge också i den svenska ekonomisk-politiska debatten, där ju en av skiljelinjerna går mellan olika blandningar av generell och selektiv politik. Detta vore i så fall att beklaga med hänsyn till landets intresse.

På det internationella planet är det främst USA som driver kraven på en ökad s. k. internationell disciplin när det gäller bruket av interna stödåtgärder på kort och lång sikt. Man går ibland så långt som till att inkludera såväl regionalpolitiska som arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Detta utgör sedan från USA:s sida underlag för ett flitigt användande av utjämningsstullar och andra typer av importrestriktioner, inkl. s. k. frivilliga exportbegränsningar.

Just nu är exempelvis den svenska specialstålexporten under beskjutning i USA. I en anmälan till GATT säger USA att de svenska specialstålsföretagen har fått statliga subventioner som strider mot GATT:s regler. Uddeholm och SKF utpekas, men även andra företag berörs. Anmälan syftar på de statliga investeringslån som de svenska företagen fick i mitten av 1970-talet. Nu skall svenska och amerikanska förhandlare mötas i GATT. Om de inte kan komma överens, blir det fritt fram för restriktioner mot import av svenskt stål. Det kan bli kännbart för de svenska företagen, vilkas försäljning av specialstål till USA uppgår till ca 800 milj. kr. om året. Som vi ser det är det orimligt att betrakta denna typ av allmänna statliga satsningar för att utveckla en industribransch som stridande mot gällande GATT-avtal. I nuvarande ekonomiska läge och med den nya uppsättningen av såväl mer ambitiösa som oklara GATT-regler kommer frestelsen att attackera andra länders olika industripolitiska åtgärder säkerligen att öka. Speciellt kan de nya reglerna bli ett tillhygge för konservativa regimer som inte själva har något intresse av att driva en egen näringspolitik för att utveckla sin industri.

Från socialdemokratins sida är vi därför angelägna om att markera att vi även fortsättningsvis betraktar selektiva industri- och arbetsmarknadspolitiska åtgärder som tillåtna enligt GATT-avtalet för det fall att inte direkt skada kan påvisas. Vi anser oss också ha stöd för detta i GATT-avtalet. Det är viktigt att länder som Sverige, med en begränsad hemmamarknad, kan använda sig av utvecklingsinsatser i särskilda industribranscher i form av teknikupphandling, stöd till referensanläggningar, forskning och utvecklingsinsatser, samhälleligt riskkapital m. m.

Det borde också vara självklart att samhällsstöd skall kunna utgå till företag för att underlätta omställningar på socialt acceptabla villkor för dem som berörs av nedläggningen. Vi utgår ifrån att den nuvarande mittenregeringen driver denna uppfattning såväl bilateralt som i olika internationella organ.

Den handelspolitiska linje som vi har valt i Sverige är ett medel och inte ett mål i sig självt. När moderaterna och folkpartiet på sin tid i det längsta drev kravet på medlemskap i EG, var det något som från socialdemokratisk synpunkt kom i klar konflikt med övergripande mål som neutralitetspolitiken och delvis också den nationella självbestämmanderätten. I sin partimotion till årets riksdag aktualiserar moderaterna på nytt frågan om ett svenskt medlemskap i EG, låt vara i ett längre perspektiv och som man säger "inom neutralitetens ram".

Moderaterna, det största borgerliga partiet, är uppenbarligen berett att på nytt börja driva frågan om ett svenskt medlemskap. Det är en uppseendeväckande markering i den moderata partimotionen. Frågan blir då: Vilken uppfattning har de två regeringspartierna? Är ni verkligen överens med moderaterna om ett EG-medlemskaps fördelar? Som vi ser det vore det djupt olyckligt om man inom och utom EG skulle få den uppfattningen att Sverige är på glid in i något slags medlemskapsarrangemang med Gemensamma marknaden. Ett klarläggande på denna punkt från handelsministrarnas sida är angeläget.

Socialdemokratin står för sin del fast vid nuvarande avtal med EG. Skälen till att inte söka medlemskap i Gemenskapen har enligt vår mening ytterligare vuxit sedan frihandelsavtalet slöts, eftersom EG-staternas utrikespolitiska samarbete har fördjupats och samordnats. Den svenska neutralitetspolitiken utesluter samarbete som siktar till integration och harmonisering på det utrikespolitiska området. Den sätter också en gräns för hur långt vi kan gå i att underkasta oss ekonomiska beslut av överstatliga organ och institutioner. Däremot ser vi självfallet stora fördelar i att på olika konkreta områden fördjupa samarbetet med EG, som ju är vår dominerande handelspartner. Detta ger också nuvarande avtal utrymme för.

Striden kring EG-medlemskapet på sin tid gällde emellertid inte enbart neutralitetspolitiken. Det gällde också frågan om fria kapitalrörelser och fri etableringsrätt, som utgör centrala delar av Romtraktaten, EG:s stadgar. Här förelåg också skillnader mellan socialdemokratin och de borgerliga partierna – främst folkpartiet och moderaterna. Historien tycks nu börja upprepa sig, eftersom de borgerliga partierna, med hänvisning till vad våra internationella förpliktelser sägs kräva, mer och mer satsar på fria kapitalrörelser över gränserna. De borgerliga partierna i riksbanken avrustar nu exempelvis samhällets möjligheter att kontrollera de svenska storföretagens snabbt ökande utlandsinvesteringar. I en tid av ökande arbetslöshet och vikande industriinvesteringar i Sverige väljer borgerligheten att släppa på våra kontrollmöjligheter. År 1981 nådde svenska direktinvesteringar utomlands rekordnivån 15.6 miljarder kronor, jämfört med ca 18 miljarder kronor för de samlade industriinvesteringarna i Sverige. Enligt vår mening borde regeringen i stället för att försvara en sådan utveckling ha tagit upp diskussioner med storföretagen om hur dessa bättre skulle kunna uppfylla sina förpliktelser att öka sysselsättningen i Sverige.

En dominerande del av storföretagens produktionsinvesteringar utomlands förläggs i dag till länder där tullmurarna gentemot Sverige antingen är

helt borta eller är mycket låga. Detta är en paradoxal utveckling, eftersom ett huvudargument för att ha frihandel alltid har varit att man på det sättet inte skulle behöva flytta ut någon produktion ur det egna landet för att kunna konkurrera på främmande marknader.

På liknande sätt släpper nu mittenregeringen, med moderaternas goda minne, fram utländska uppköp av aktieposter i svenska exportföretag i stor omfattning. Trots att gällande regler säger att utländska aktieköp endast bör ske inom ramen för bytesaffärer, där andra svenska börsaktier säljs, har de utländska aktieköpen ungefär tiodubblats under de senaste ett och ett halvt åren, från 150 milj. kr. till över 1 500 milj. kr. Detta är vi klart negativa till.

Socialdemokratin är ingalunda motståndare till en utländsk företagssektor i Sverige. Det finns många exempel där utländska företag har gett verkligt positiva bidrag till både sysselsättning och tillväxt i vårt land. Däremot anser vi faktiskt att de stora svenska exportföretagen bör få förbli i svensk ägo och inte öppnas upp för utländska kontrollerande aktieinnehav. Det är f. ö. intressant att notera hur de borgerliga partierna nu intensivt bekämpar svenska löntagares försök att via aktier skaffa sig ett visst inflytande över de svenska börsföretagen, samtidigt som man lämnar vägen fri för utländska kapitalintressen. Nej till löntagarfonder, men ja till utländska kapitalintressen tycks vara mittenregeringens politik.

Herr talman! Regeringens handelspolitiska deklaration är på många punkter mycket detaljrik, men den ger inte alltid svar på de frågor som kan vara intressanta att ställa. Jag vill begagna tillfället att ställa några sådana.

Handelsministern var ju på affärsresa till Mexiko i höstas. Asca-Atom finns nu med i bilden för en stor exportorder på två kärnkraftverk. Med tanke på att centerpartiet är med i regeringen finns det anledning att ställa frågan: Har regeringen några principiella invändningar mot kreditstöd för export av kärnkraftverk? Det har ju varit viss diskussion på den punkten.

En annan fråga gäller den s. k. hemmamatchningen, dvs. svenska företags möjligheter att under vissa omständigheter lämna anbud med statligt kreditstöd också på hemmamarknaden, för att kunna möta utländska subventionerade krediter. Regeringen vill i årets budgetproposition slopa hemmamatchningen, med motiveringen att den s. k. consensusröntan, lägsta tillåtna ränta vid export till industriländerna, nu har höjts så mycket att hemmamatchningen inte längre behövs. Jag vill fråga: Hur stämmer detta med verkligheten? Hur stämmer det med att handelsministern fortsätter att bevilja anslag till kreditstöd för svenska exportaffärer?

Herr talman! För socialdemokratin har alltid handels frigörelse varit det centrala i de internationella handelsuppgörelserna. De internationella handelsöverenskommelser som Sverige har anslutit sig till gör i kombination med vår mycket stora utrikeshandel att varje svensk regerings ekonomisk-politiska handlingsutrymme är begränsat. Det är det pris vi betalar för det höga välförstånd som deltagandet i den internationella arbetsfördelningen ger oss.

Däremot ser vi, i motsats till de borgerliga partierna, inte fria kapitalrörelser, fri etableringsrätt eller fortsatta inskränkningar i möjligheterna att vidta sedvanliga industripolitiska åtgärder som något fullföljande av frihandelspolitiken. Tvärtom tror vi att det öppna internationella handelsutbytet gagnas bäst – inte minst under besvärliga tider med hög arbetslöshet – av att det finns ett rimligt mått av ekonomiskt handlingsutrymme kvar.

Den moderna tekniken – datorerna, arbetsuppdelningstekniken, telekommunikationerna och de allt snabbare transporterna – har ökat de multinationella företagens möjligheter att utnyttja även små kostnadsfördelar i olika länder. Strukturproblemen tenderar därmed att komma snabbare och bli mera omvälvande än tidigare. Varje samhälle som vill kalla sig socialt och välfärdsinriktat måste ha kvar möjligheter att möta sådana omställningar – på lång sikt genom en aktiv näringspolitik, på kort sikt genom tidsbegränsade företagsstöd och en arbetsmarknadspolitik som ser till att omställningskostnaderna inte ensidigt drabbar dem som mister sina arbeten, utan att dessa kostnader bärs solidariskt av samhället i dess helhet.

Anf. 3 CARL BILDT (m):

Herr talman! Den handelspolitiska deklaration som handelsministern föredragit för riksdagen har vi inga avgörande invändningar emot. Jag tycker kanske att några av de beskrivningar som ges i deklarationens inledning av det ekonomiska läget och våra möjligheter inför framtiden ger ett något väl idylliskt intryck, men den diskussionen hör kanske i första hand hemma i en annan debatt än den handelspolitiska.

Handelspolitiken är viktig. Den är t. o. m. mycket viktig. Den rör en av de allra mest grundläggande förutsättningarna för svensk välfärdsutveckling under kommande decennier.

Det är tyvärr inte alltid man i den politiska debatten tillräckligt uppmärksammar, i vilken eminent utsträckning som den internationella utvecklingen i allmänhet och Sveriges utveckling i synnerhet är beroende av att vi haft och fortfarande har ett väl fungerande internationellt system, där det fria handelsutbytet, en viss stabilitet på det monetära området och en betydande frihet för kapitalrörelser och teknologiöverföringar mellan nationer och kontinenter utgör de avgörande komponenterna.

De två perioder i vår moderna historia som inneburit snabb och fredlig utveckling har bägge varit perioder kännetecknade av ett väl fungerande frihandelssystem. Den första var den långa period som sträckte sig från tiden för de stora Napoleonkrigen fram till utbrottet av det första världskriget. Detta var den industriella revolutionens era. Det var då vårt land tog de avgörande stegen från fattigsamhälle till industristat.

Den andra perioden var den som tog sin början efter det andra världskrigets slut och som i så gott som samtliga länder kommit att medföra en industriell och ekonomisk utveckling som gör det befogat att hävda att vi lever i en epok som är unik i mänsklighetens samlade historia. För svensk del är det under denna period som vi på basen av en framgångsrik industri kunnat bygga ett välfärdssamhälle som – icke minst enligt vad vi själva anser – har få

internationella motsvarigheter.

Den snabba välfärdsutveckling som Sverige har uppvisat under decennierna sedan världskrigets slut har varit en direkt följd av vårt näringslivs förmåga att framgångsrikt konkurrera på en världsmarknad vars snabba expansion bestämdes av den västeuropeiska återuppbyggnaden och av den successiva liberaliseringen av världshandeln under 1950- och 1960-talen. Den s. k. svenska modellens guldålder var en funktion av det internationella frihandelssystemets starka expansion under dessa viktiga decennier.

Sedan dess har åtskilligt förändrats. Från 1960-talets sista år och framåt har de mörka molnen passerat revy på himlen med oroande och dessutom tilltagande frekvens. Vi fick ett sammanbrott för det stabila internationella valutasystemet. Vi fick en våg av inflation över den industrialiserade världen. Vi fick en plötslig och dramatisk oljeprischock. Vi fick den djupaste recession som västekomierna har upplevt sedan 1930-talet. Vi fick ytterligare en oljeprischock. Och fortfarande diskuterar vi när det kan vara möjligt att återvända till ett mindre onormalt mönster för den internationella ekonomiska utvecklingen. Tidpunkten härför tycks ha en obehaglig förmåga att ständigt förskjutas ytterligare något halvår eller något år framåt i tiden.

Under detta problemfyllda 1970-tal har det ofta uttalats farhågor för att det internationella frihandelssystemet skulle utsättas för allvarliga hot från de protektionistiska strömningar som från tid till annan kunnat noteras i olika länder. Säkert var dessa farhågor väl grundade, men det är med tillfredsställelse som vi i dag kan konstatera att det visade sig möjligt att förhindra att frihandelssystemet allvarligt eroderades.

Kanske är läget mer hotande i dag än vad det var då. Kanske är krisen för frihandelssystemet nu mer smygande än det öppna hot som vi hade under det gångna decenniet. Från olika håll hör man nu tal om olika protektionistiska åtgärder i väsentligt konkretare termer än tidigare. Vi har fått en utveckling där olika typer av s. k. frivilliga exportbegränsningsavtal har börjat tillämpas på än den ena och än den andra sektorn. En del västeuropeiska industriländer tycks nu överväga att kompensera de misstag man har gjort i sin ekonomiska politik under gångna år med missgrepp i sin handelspolitik under kommande år.

Låt oss slå fast – på den punkten tror jag att vi är eniga – att protektionism aldrig kan lösa några problem. Svensk tekoindustri kan aldrig genom importbegränsningar långsiktigt bli lönsammare än t. ex. sydkoreansk – det enda som kan uppnås är att till en allt högre samhällsekonomisk kostnad dölja en allt värre situation. Den västeuropeiska bilindustrin kan aldrig i det långa loppet hävda sig mot sina japanska konkurrenter om man inte faktiskt lär sig att tillverka bilar som är bättre eller billigare, eller allra helst bägge delarna. Vår hemelektronikindustri kan bara utvecklas om den förmår att visa att den faktiskt klarar av att möta konkurrensen också från de s. k. nya industriländer som nu i mycket rask takt bygger upp sin industriella kapacitet på detta och andra områden.

För svenskt näringsliv är den hårda internationella konkurrensen den livsluft utan vilken dess långsiktiga överlevnad aldrig kommer att vara

Onsdagen den
24 mars 1982

*Handelspolitisk
debatt*

möjlig. Svensk handelspolitikens främsta och alldeles avgörande uppgift är därför att söka bidra till ett internationellt handelsklimat som kännetecknas av så stor frihet och så öppen konkurrens som över huvud taget är möjligt. Genom en riktig ekonomisk politik, genom en väl anpassad valutapolitik, ankommer det sedan på oss att säkerställa konkurrenskraften hos vårt näringsliv så att det kan utnyttja de möjligheter som världsmarknaderna erbjuder. Någon annan väg till fortsatt välfärdsutveckling för Sverige finns faktiskt inte.

Jag har velat säga detta inte för att på något sätt polemisera mot handelsministern eller mot regeringen, som jag tror i allt väsentligt delar dessa värderingar, utan för att påminna om den bakgrund, delvis dyster, som vår handelspolitik hela tiden måste utformas mot. Den deklaration som handelsministern i dag har förelagt riksdagen antyder denna mer bekymmersamma situation.

Låt mig bara från det smörgåsbord som handelsministern serverar plocka några små bitar för ytterligare kommentarer. För det första vill jag ta upp risken för och tendenserna till protektionistiska åtgärder, som vidtas av olika länder eller grupperingar av länder.

Det är med viss oro som man under de senaste månaderna har kunnat följa de olika åtgärder som den nya franska regeringen föreslagit i syfte att – som det heter – återerövra den inhemska marknaden, dvs. tränga undan utländska företag och produkter från denna stora och betydelsefulla del av den västeuropeiska marknaden. I vissa fall kan det måhända röra sig om åtgärder, som kan inrangeras under kategorin industripolitik av traditionellt snitt, men i andra fall rör det sig om förslag med mycket tydlig och illa dold protektionistisk innebörd. Därtill skall läggas – än mera oroande – att mycket tyder på att den franska staten direkt och indirekt genom det kreditväsende som man nu så gott som helt förstatligat kommer att använda sitt inflytande för att diskriminera utländska leverantörer.

De franska åtgärderna har lett till oro i åtskilliga länder. EG-kommissionen har utsatt dem för en ganska hårdhänt granskning, och det är väl inte uteslutet att detta kan komma att leda till vissa betydelsefulla modifieringar. Med tanke på den betydelse som den franska marknaden har för delar av svensk export och den uppenbara risken för att åtgärder i Frankrike så småningom kan leda till liknande åtgärder i andra betydelsefulla västeuropeiska länder, tycker jag att det vore på sin plats att även den svenska regeringen i lämpliga former till den franska regeringen framförde den oro som vi har anledning att känna inför vissa av de förslag som nu är föremål för debatt och överläggningar i den franska administrationens olika delar.

För det andra vill jag beröra de risker för en trilateralisering av delar av världshandeln som nu börjar avteckna sig. Att de tre stora handelsmakterna USA, Japan och EG i allt högre grad träffar bilaterala eller trilaterala överenskommelser om olika delar av det internationella varuutbytet medför självklart att den roll som organisationer såsom OECD och GATT kan spela för att tillvarata bl. a. de små nationernas intressen minskar. Ur svensk synvinkel är detta givetvis en betydande nackdel. Vi har all anledning att

ägna en del tankar åt de konsekvenser som denna utveckling kan få, om den får fortgå alltför länge.

Slutsatsen för svensk del måste vara att denna utveckling, som vi kan vara bekymrade för men som jag inte tror att det står i vår makt att stävja i någon väsentlig utsträckning, måste leda till ett tydligare värnande om våra relationer till den europeiska gemenskapen EG. Vi kan aldrig räkna med att USA eller Japan i dessa sammanhang skall värna om svenska intressen. Men vi kan möjligen hoppas att EG skall föra en handelspolitik, som i alla fall inte direkt missgynnar svenska intressen. Jag tror därför att det är av den allra största betydelse att vi på olika sätt och på olika nivåer intensifierar dialogen med de olika EG-institutionerna på sådana avgörande områden som ekonomisk politik, handelspolitik och industripolitik för att göra dem bättre informerade och kanske skapa större förståelse för våra synpunkter. Det skulle också göra det möjligt för oss att närmare följa tänkandet i denna den avgörande och stora världshandelsmakten.

Jag vill gärna passa på tillfället att ge handelsministern ett erkännande för de insatser som han och regeringen med honom har gjort i detta syfte. Mer kan göras, och mer måste göras. Det är oundvikligen nödvändigt att frågan om våra relationer till EG befrias från den mentala baksällan från 1960-talets konvulsioner om anslutningsformen som man då och då – även ganska nyligen – ser betänkliga reminiscenser av.

För det tredje kommer jag till frågan om våra relationer till statshandelsländerna.

På denna i dagsläget mycket brännande punkt är formuleringarna i regeringsdeklarationen lakoniska i överkant. Ett konstaterande att det i dag föreligger ekonomiska och politiska problem på detta område är knappast till fyllest när det gäller att avhandla ett område som i dag upptar så mycken tid hos åtskilliga västeuropeiska ministrar, bankirer och industriledare.

I dagsläget är det främst de polska skuldkonsolideringsförhandlingarna som upptar uppmärksamheten, och jag tror att det vore av intresse om handelsministern vid något lämpligt tillfälle hade möjlighet att lämna en redogörelse för de överväganden som styr och styr den svenska regeringens agerande i denna fråga. De belopp som statskassan under åren satsat i handelsutbytet med Polen är mycket betydande, och vi får gemensamt bära de förluster som detta kommer att leda till.

Men bortom detta mer akuta problem, som vi dock kommer att få leva med under åtskilliga år framöver, ligger mera fundamentala problem i östhandeln. Det är uppenbart, att vi under kommande år icke kan räkna med att öststatsekonomierna kommer att expandera på det sätt som åtminstone delvis hitintills varit fallet.

Det är vidare uppenbart, att de rent politiska risker som är förenade med vissa alltför djupgående och alltför kostsamma bindningar i handelsrelationerna med dessa länder nu måste beaktas på ett helt annat sätt än tidigare. Vi har anledning att med större noggrannhet än tidigare titta på de kreditönskemål som kommer att komma och redan finns, och vi har anledning att också överväga de rent politiska förändringar som kan komma att påverka

Onsdagen den
24 mars 1982

*Handelspolitisk
debatt*

förutsättningarna för sådana avtal och förbindelser.

Ett alldeles speciellt problem i detta sammanhang utgör effekterna av de olika typer av sanktioner som USA och övriga västländer riktat mot främst Sovjet men även Polen som en reaktion på införandet av det militära undantagstillståndet den 13 december förra året. Sverige deltar icke i dessa sanktioner, och jag delar helt och fullt regeringens inställning i denna fråga, men vi får heller inte agera på ett sådant sätt att det verkar som om vi var beredda att neutralisera effekterna av sanktionerna.

Det är för mig lätt att instämma i regeringens avvisande av svenska sanktionsåtgärder mot Sovjetunionen och Polen, då jag rent generellt inte tror på effekten av åtgärder som dessa när det gäller att driva fram en utveckling i av oss önskad riktning. Att klippa till med en sanktion av något slag kan ha, och har ofta, en betydande moralisk effekt som icke skall förglömmas, men detta får inte leda oss till att tro att det också har en gynnsam effekt i sak.

För några veckor sedan framträdde statssekreteraren i utrikesdepartementet Tham med en artikel, i vilken han ansåg att USA och en rad andra västländer korrumpade de värden de ansåg sig försvara när de krävde sanktioner mot Sovjet efter Polenhändelserna, samtidigt som de avvisade sanktioner mot Sydafrika. Jag nöjer mig med det enkla konstaterandet att det finns regeringar som förenar de motsatta ståndpunkterna, men har svårt att finna detta vare sig intellektuellt eller värderingsmässigt så värst mycket mera högtstående.

För det fjärde, slutligen, några ord om de handelspolitiska, ekonomiska och industriella utmaningar som vi under de kommande åren ställs inför från de s. k. nya industriländerna, en grupp som successivt blir och bör bli allt bredare.

Från många håll har det uttalats farhågor för våra möjligheter att i framtiden klara konkurrensen från en rad nya industriländer, främst i Ostasien och i Latinamerika, och icke sällan reses det även i vårt land krav på olika mer eller mindre protektionistiska åtgärder för att – skenbart – göra det lättare för vårt näringsliv att klara denna utmaning.

Det vore farligt, tror jag, att undervärdera kraften i den industriella utmaning mot hela Västeuropa som nu successivt kommer från dessa länder. Icke minst i Ostasien pågår en industrialiseringsprocess som är långt snabbare än någonting vi hitintills har upplevt och som kommer att ställa mycket stora krav på svensk industris förmåga till effektiv och teknologiskt innovativ produktion i framtiden. USA:s enorma industriella expansion under början av detta sekel gjorde att Västeuropa fick krypa ner på platsen som världens andra industriområde. I dag gäller det hur länge det skall vara möjligt att försvara den positionen.

Denna konkurrens går aldrig att reglera bort genom en industripolitik med dolda protektionistiska drag, genom en selektiv ekonomisk politik som uppskjuter den i längden alldeles nödvändiga ekonomiska anpassningen. Den kan bara mötas med en effektivare produktion, med en stark ökning av produktiviteten, med en ekonomisk politik som förmår att hålla nere vårt

totala kostnadsläge och med vinstnivåer i näringslivet som gör det möjligt och lönsamt att investera i nya och moderna anläggningar och produktionsprocesser. Under de kommande decennierna kommer det därför att ställas mycket stora krav på vår förmåga att successivt anpassa vår ekonomi och vår industriella struktur till dessa nya villkor och utmaningar. Det är därför inte utan en viss oro man nu ser hur regeringen är beredd att utan närmare överväganden av denna bekymmersamma bakgrund ge sig in på en politik, som under ett antal kritiska år i början av 1980-talet för det första återinför och för det andra successivt höjer den allmänna arbetsgivaravgift som avvecklades för några år sedan och därmed inleder en politik som för upp denna till nivåer som icke kan komma att annat än minska svenskt näringslivs förmåga att möta denna allvarliga konkurrens på 1980-talet.

Anf. 4 LENNART PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag fäste mig i Carl Bildts anförande vid det faktum att han kallade beslutet att ej gå in som medlem i EG något av en mental baksmälla. Ett sådant uttalande visar enligt min mening ett förakt för vad vår alliansfria politik står för och vilka krav man måste ställa på en sådan politik. Det skulle vara intressant att få det litet närmare förklarat av Carl Bildt hur han anser att ett EG-medlemskap går att förena med vår neutralitetspolitik i dag och – som man talar om i den moderata partimotionen – i en framtid. Hur skulle EG kunna se ut i ett sådant läge? Kan man bara tänka bort överstatligheten hos EG och det utrikespolitiska samarbetet? Bli det i en sådan situation över huvud taget kvar någonting av EG att gå in i? Den analysen har vi inte märkt mycket av vare sig i den moderata partimotionen eller i Carl Bildts anförande här i dag.

En annan sak är Carl Bildts något partipolitiska analys av den nya franska regeringens handelspolitiska agerande. Här rör det sig om problem som både Sverige och andra länder sedan lång tid har mött i förhållande till Frankrike, och det är alltså inget speciellt nytt med en socialdemokratisk fransk regering. Jag tycker man bör markera det mycket bestämt. Här är inte platsen för en partipolitisk analys av ett annat lands regering, utan här gäller det generella problem som sedan lång tid tillbaka har funnits i de handelspolitiska relationerna med Frankrike. De förbindelserna befrämjas på intet sätt genom att man ensidigt försöker pådyvla en ny fransk regering det här agerandet.

Anf. 5 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! När jag talade om att det ibland förekommer debattörer som kännetecknas av en mental baksmälla i EG-debatten syftade jag på de personer som hela tiden diskuterar EG-politiken i termer av allt det vi inte skall göra men som verkar helt oförmögna att föra en diskussion i termer av vad det faktiskt är vi skall och måste göra i framtiden för att värna våra relationer till gemenskapen. Att i ständig repris föra denna 1960-talsdebatt om neutraliteten, om medlemskapet, om associeringen osv. tror jag inte för framåt. Jag skulle kunna stå här och bolla citat med Lennart Pettersson om

olika dokument från olika socialdemokratiska regeringar under 1960-talet och början av 1970-talet, men låt oss glömma detta.

Jag tror att den förutsättning som vi skall bygga på är det frihandelsavtal som vi har. Bra eller dåligt, fullständigt eller ofullständigt, är det ändå den bas som vi skall bygga på. Den utvecklingsklausul som ingår i detta avtal är densamma som också den dåvarande socialdemokratiska regeringen fäste så stor vikt vid när avtalet undertecknades 1971. Jag skulle uppskatta mycket, om Lennart Pettersson och andra ville börja bidra till debatten om vad vi *skall* göra i stället för att fortsätta den fruktlösa debatten om det som vi *inte* skall göra.

Sedan kortfattat några ord om den franska åtgärderna. Det var inte mitt syfte att föra en i första hand partipolitisk debatt på denna punkt. Det har alltid funnits starkare tendenser i denna riktning i Frankrike än i många andra länder; det tror jag att man kan lägga fast. Men det är också alldeles ovedersägligt att det program för att återerövra den inhemska marknaden – som det heter – som nu har framlagts, i kombination med de effekter som förstatligandet av så gott som hela kreditväsendet medför, gör att riskerna för detta blir väsentligt mycket större än vad de har varit tidigare. Jag tror det är vår skyldighet att påpeka detta, alldeles oavsett vilken färg regeringen i Paris i dag råkar ha – det är vår skyldighet att kritisera den regeringen för dess program på samma sätt som andra regeringar skall kritiseras för andra program.

Låt mig slutligen bara som en parentes säga att jag inte tror att den franska regeringen skulle bli särskilt glad om den kallades för socialdemokratisk. Den kallar sig faktiskt socialistisk.

Anf. 6 LENNART PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Carl Bildt säger nu att de förutsättningar som vi fortsättningsvis skall bygga på när det gäller våra relationer till EG är det frihandelsavtal som har slutits mellan Sverige och Gemenskapen. Det var ju en intressant markering. Det innebär med andra ord att så fort Carl Bildt möter mothugg när vi tar upp diskussionen i den fråga som moderaterna själva har aktualiserat i sin partimotion, nämligen frågan om ett eventuellt medlemskap i EG, retirerar han. Får man därmed dra den slutsatsen att moderaterna inte längre står fast vid de formuleringar som finns i den moderata partimotionen om ett medlemskap i EG och att det bara var luft, som man inte skulle fästa något egentligt avseende vid?

Om så inte är fallet, vill jag än en gång efterlysa vilka möjligheter som enligt moderaterna finns för att förena ett EG-medlemskap för Sveriges del med verksamheten inom de överstatliga organen och det utrikespolitiska samarbete som de facto sedan länge existerar inom EG.

Anf. 7 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Jag kan trösta Lennart Pettersson med att moderaterna alltid står fast.

Jag rekommenderar en genomläsning av de partimotioner i denna fråga

som har väckts under de senaste tio åren. Det blir kanske litet mycket, men Lennart Pettersson kommer där att finna en så gott som identisk formulering år efter år, som går ut på att vi har ett frihandelsavtal med utvecklingsklausul. Den alldeles avgörande uppgiften är nu att göra det bästa möjliga av den situationen, och det går att successivt göra den allt bättre. I ett längre perspektiv får inga möjligheter uteslutas när det gäller detta, och inga får ställas i utsikt. Några förändringar i frihandelsavtalet är i dagsläget inte heller aktuella.

Vill Lennart Pettersson föra långa diskussioner om neutralitetspolitikens innehåll, kan vi förvisso göra det, men i en diskussion om dagens och 1980-talets handelspolitiska utmaningar tror jag faktiskt inte att detta hör hemma. En sådan debatt är ett gott exempel på just den mentala baksmälla från 1960-tals debatten som man alltför ofta finner i denna fråga.

Talmannen anmälde att Lennart Pettersson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 8 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Alla är vi medvetna om den tvingande nödvändigheten att förbättra balansen i Sveriges ekonomi.

Vi har under lång tid konsumerat mera än vi producerat. Vi har en mycket hög arbetslöshet, även om den är bland de lägsta i Europa.

Jag vill redovisa – vad jag tror – två viktiga vägar till bättre balans i ekonomin, ökad sysselsättning och minskat underskott i bytesbalansen.

Traditionellt ökar man sysselsättningen genom ökad konsumtion. Detta skulle ytterligare öka obalansen mellan produktion och konsumtion, driva på inflationen och minska vår konkurrenskraft gentemot utlandet.

Vi måste i stället satsa på framtidsinvesteringar som ger både minskad konsumtion och ökad sysselsättning. Vi måste göra stora framtidsansatningar på resurshushållning.

Herr talman! Jag skall med ett par exempel belysa vad jag menar. Ofta här bostadsbygget framställts som en motor i samhällsekonomin. Om vi gör en enkel analys av t. ex. det socialdemokratiska förslaget att vi skall bygga ytterligare 10 000 lägenheter, kan vi konstatera följande: En investering på 3,5–4 miljarder. Sannolikt ca 18 000 nya årsarbeten. En ökning av BNP med 3,5–4 miljarder. Så långt ser det bra ut.

Nästa budgetår innebär förslaget ca 400 miljoner i räntesubventioner, som belastar statsbudgeten. Hyrorna inkl. bränsle uppgår till ca 200 miljoner, som skall delas mellan hyresgästerna, staten och kommunerna. Vi har ökat sysselsättningen, men i hög grad även konsumtionen och, om än marginellt, importen. Budgetunderskottet ökar med över 400 miljoner, och detta är inflationsdrivande. Förslaget innebär en uppenbar ytterligare påfrestning på vår ekonomi.

Om vi i stället satsar motsvarande belopp på energihushållning och oljeersättning får vi följande effekter – för att göra exemplet mera precist, lånar jag siffror från förslaget till värmeplan för Göteborg:

Målsättningen är att man skall sänka oljeförbrukningen från 608 000 m³ olja 1979 till 130 000 m³ år 1990. Endast 55 000 m³ ersätts med kol. Resten, över 400 000 m³ olja, ersätts med ungefär lika delar energihushållning och tillvaratagen spillvärme samt ca 10 % elström.

De kommunala investeringarna beräknas till ca 1,3 miljarder. Till detta skall läggas alla investeringar i fastigheter. Det innebär en trolig totalinvestering på 3–4 miljarder, ungefär detsamma som för 10 000 nya lägenheter. Värdet av den minskade bränsleimporten är i dagens priser ca 700 miljoner. Sysselsättningseffekten är minst lika god som i bostadsbyggandet, men en satsning på energihushållning ger något mer industri- och anläggningsarbete. Konsumtionen minskar genom den drastiskt minskade bränsleförbrukningen. Bytesbalansen förbättras i motsvarande grad. Statsbudgeten belastas endast marginellt. Detta är ett slående exempel på hur framtidssatsningar på resurshushållning kan ge både minskad konsumtion och ökad sysselsättning. Den minskade konsumtionen innebär inte lägre välfärd utan högre, genom den förbättring av miljön som åstadkoms då 400 000 m³ olja inte förbränns.

Nu kan självfallet inte Göteborgs värmeplan genomföras på ett år, men det finns många likartade projekt ute i landets kommuner. Ställs bara kapital till förfogande – någon räntesubvention behövs knappast – är det inte svårare att få kommunerna att på ett år investera 4 miljarder i energihushållning och oljeersättning än att få dem att ta risken att stå med ytterligare 10 000 tomma lägenheter.

Herr talman! Någon kanske nu tycker att detta resonemang mera hör hemma i en energidebatt, men verkligheten är sådan att oljeersättning är vår bästa och säkraste "exportmarknad på hemmaplan". Varje sparad oljekrona är en kronas bättre bytesbalans. Vi stör inte frihandeln genom mindre oljeimport. Vi drar inte på oss dyrbara exportsubventioner. Därför är detta en handelspolitiskt mycket viktig fråga.

Resonemanget om minskad konsumtion, som ger ökad sysselsättning, kan tillämpas på de flesta områden, inte minst inom den offentliga verksamheten och i samband med olika former av återvinning. Jag skall dock inte ta kammarens tid i anspråk med flera exempel, utan övergå till att kort redovisa förslag nr 2, nämligen kraftigt ökad tjänsteexport.

Förutsättningarna för en ökad tjänsteexport är gynnsamma. Efterfrågan på konsulttjänster växer på den internationella marknaden. Framför allt gäller efterfrågeökningen de oljeproducerande länderna och u-länderna.

Sverige ligger långt framme inom ett flertal efterfrågade serviceområden och har i flera avseenden varit föregångare vid utvecklingen av nya servicesystem och serviceidéer. Det finns därför i landet unika kunskaper och en lång rad internationellt konkurrenskraftiga serviceföretag. Sveriges exportmål kan nås med hjälp av tjänstesektorns ökande bidrag.

Internationellt sett ligger Sverige i botten när det gäller tjänsteexport. Vår export av tjänster 1977 var endast 17 % av varuexporten, eller 15,2 miljarder, vilket kan jämföras med 35 % samma år för genomsnittet för länderna inom OECD.

Om Sveriges tjänsteexport kunde bli lika stor som genomsnittet för OECD-länderna skulle vårt underskott i bytesbalansen täckas. Med tanke på det tekniska kunnande som finns i Sverige bör exporten av tjänster ligga åtminstone på samma nivå som genomsnittet inom OECD. Om Sveriges tjänsteexport låg på denna nivå, skulle den hamna på 35 miljarder, dvs. den skulle då öka med ca 20 miljarder. Detta skulle räcka till att vända underskottet i vår bytesbalans till ett betydande överskott.

Tjänsteexport är också vägröjare för varuexport. Export av tjänster har därför en betydande vägröjareffekt för efterföljande varuexport och entreprenadverksamhet. Det är naturligt att konsulter och andra tjänsteexportörer utifrån sin tekniska och sociala referensram föreslår varor och teknik från det egna landet. Genom tips och informella kontakter kan hemmaindustrin ges försprång gentemot konkurrenter i marknadsföring och kundbearbetning. Personkontakter, goodwill och marknadskänedom, som förvärvats av konsultföretag, ökar i hög grad möjligheterna för varuexport. Detta bekräftar intervjuundersökningar med svenska konsultföretag verkamma i Mellersta Östern och Nordafrika, som medverkat till att öppna dessa marknader för svenska industriprodukter.

Herr talman! Jag har velat fästa uppmärksamheten på tjänsteexporten av flera skäl.

När svensk ekonomi och export förs på tal framhävs nästan alltid industrins betydelse men sällan servicesektorns. Av tradition anses det viktigare att producera varor än tjänster i vårt land. Ändå står industrin för en mindre volym än vad tjänsterna gör i dag. Privata och offentliga tjänster svarar för mer än hälften av landets sysselsättning och produktion, och deras betydelse för vårt näringsliv ökar alltjämt. Industri- och tjänstesamhället kompletterar varandra.

Det har under senare år med rätta hävdats att industrisektorn åter måste öka, i första hand för att öka exporten och förbättra bytesbalansen. Denna nödvändiga omställning kan begränsas, om vi aktivt kan öka tjänsteexporten. Mycket talar för att vi på detta sätt bättre utnyttjar våra resurser och snabbare får en positiv bytesbalans.

Självfallet måste tjänsteexporten också gälla statliga och kommunala verksamheter. Annars nödvändiga neddragningar kan då kompenseras med exportinkomster.

Herr talman! Frankrike är det land i Västeuropa där marknaden för energihushållning och oljeersättning har expanderat mest. Man har ett program omfattande hela 450 miljarder på tio år eller 35–50 miljarder per år. Det är ca 40 miljoner ton olja som skall sparas och ersättas. Det borde här finnas plats för svenskt kunnande och svenska varor.

Herr talman! Det är min fasta övertygelse att "framtidssatsningar på resurshushållning och ökad tjänsteexport" är två riktiga och viktiga vägar för att öka sysselsättningen, minska konsumtionen och förbättra bytesbalansen.

Anf. 9 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Under många århundraden hölls människorna i tron att jorden var platt. Det var en officiell sanning, uppburen av påvar och kardinaler. Åsikten att jorden var rund ansågs ogudaktig och föranledde vederbörliga repressalier.

På samma sätt upprätthålls i dag föreställningen, att handeln är fri. Får varor och kapital flöda fritt, skapar de komparativa kostnadernas teori en lämplig internationell arbetsfördelning. Västståndet stiger, friheten triumferar. Så låter budskapet i dag från multinationella påvar och nobelprisbelönade folkpartikardinaler. Och så upprepas det från det lilla annexpastorat som det svenska handelsdepartementet utgör i den stora, USA-kontrollerade moderkyrkan.

Men verkligheten är en annan än frihandelsdoktrinen. Det kan inte råda frihet mellan en fattig och en rik, mellan en stark och en svag, mellan en liten och en stor. Var är Chiles frihet i förhållande till det multinationella kapitalet? Var är kakaobondens frihet gentemot Londonbörsens matadorer? Var är Mauretaniens frihet gentemot Frankrike eller Namibias gentemot Sydafrika?

Det som kallas frihandel är motsatsen till fri handel. Här i Sverige skall därför vanligt folk vara på vakt mot frihandelsdoktrinen. Den är frihetens fiende. Hela tiden måste man nämligen fråga: Vems frihet gäller egentligen frihandeln?

1978 kontrollerade de 15 största företagen i resp. bransch 85 % av världens kakaoexport, nära 90 % av dess bomullsexport, 90 % av exporten av skogsprodukter, 75 % av råoljeexporten, nära 90 % av kopparexporten, mellan 90 och 95 % av järnmalmsexporten, över 90 % av bauxitexporten, mellan 75 och 80 % av tennexporten. Huvudparten av varje marknad kontrollerades av mellan tre och sex jätteföretag.

Med en sådan struktur finns ingen fri handel, inget marknadsmässigt förhållande mellan tillgång och efterfrågan, ingen normal prisbildning.

Vem behöver då den s. k. frihandeln? Det gör de multinationella jättekonglomeraten. De vill inte ha fri handel, de vill ha *sin* frihandel. Varför vill de det?

Den kapitalistiska världen har underskott på grundläggande råvaror. Dess jättebolag och regeringar vill därför kontrollera tredje världens viktiga reserver. De vill exploatera dem på sina egna villkor. Frihandelsdoktrinen används därför som murbräcka mot nationell frihet och mot nationella befrielseströrelser. Därför stöder t. ex. USA i hemlighet Sydafrikas Namibia-politik.

Det råder kris i världskapitalismen. Ackumulationen och tillväxten av kapital kan inte fortgå som förut. De multinationella jättarna försöker då hitta en lösning. De måste bli av med sitt överskottskapital, om det inte skall tappa i värde. De söker denna lösning på den internationella marknaden. De säger: Vi måste exportera mer. Så säger de i alla länder samtidigt. De använder dessa slagord för att tränga tillbaka folkflertalets ställning i sina egna länder. Minska offentliga sektorn, försämra livsvillkoren för männi-

skorna, för över resurser till exportindustrin – så lyder budskapet. Krossa fackföreningarna, heter det dessutom i många länder. Minska lönekraven, heter det i Sverige.

Tvinga världsmarknaden att ta emot det här överskottet som har skapats i krisen. Påtvinga de små nationerna och tredje världen, påtvinga arbetarna i alla länder att underkasta sig multikapitalets krav! Uppge självständigheten, böj er under en alltmer ensidig och till de multinationella anpassad ekonomi! Så lyder budskapet. Det budskapet kallas frihandel. Men det har med tvång och underkastelse, icke med frihet att göra.

Vi vet nämligen av erfarenhet hur det går för dem som inte vill acceptera underkastelse under frihandeln i denna form. De från USA understödda kuppmarkarna i Indonesien slog ihjäl 700 000 människor och säkrade därmed Indonesien för frihandel. Allende blev mördad. I tiotusenden dödas eller drivs hans anhängare på flykt. Det finns miljoner av argentinare, uruguayaner och brasilianare i exil. Varför? Därför att frihandelsmatadoreorna störtade de lagliga regeringarna och byggde upp terrorsystem – system med vilka finansvärlden aldrig försummar att uttala sin belåtenhet. I tioalet afrikanska länder organiserade amerikanska underrättelseorgan kupper för att få bort nationellt sinnade regimer, som bl. a. slogs för en mer oberoende nationell råvarupolitik. På Östtimor ställde indonesier och amerikaner till inbördeskrig för att få bort den nationella rörelsen. På Filippinerna har man Marcos, som upprätthåller frihandeln med armé och polis. 140 000 filippinere är i landsflykt.

Multijättarna och deras regeringar skyr inga medel. De skyr inga folkmord och ingen terror bara de kan garantera den typ av ordning, där exportekonomin och nationernas underkastelse under denna får breda ut sig. Det är detta som man kallat marginalisering. Man inriktar länders ekonomier efter den klassiska bananrepublikens mönster. De skall ha en exportsektor, och de skall vara en marknad för de avancerade, rika ländernas industri, medan däremot deras nationella intressen, folkmassornas levnadsförhållanden, skall trängas ut och pressas ned. De skall finnas i marginalen. Det är innebörden av marginaliseringen. Frihandelsdoktrinen anhängare är ju heller inte särskilt konsekventa. De förbehåller sig, som t. ex. USA, hela tiden rätten att själva skydda sig och sina nationella intressen. Det är bara de små länderna, det är bara de svaga som de vill exploatera och som skall öppna sig och välsignas med den totala frihandeln.

Denna doktrin har naturligtvis sina förespråkare också i Sverige. Det är ingen slump att utrikesminister Ullsten tillsammans med president Carter på sin tid uttalade förhoppningen att schahregimen i Iran skulle, som det hette, komma till rätta med svårigheterna. Det är ingen slump att Sverige exporterar flygplan för gerillabekämpningen åt Indonesien. Det är ingen slump när regeringen beskyller det lilla demokratiska Nicaragua för att vara aggressor i El Salvador. Det är ju precis vad president Reagan säger. Och handelsminister Molins tjänstvillighet nådde nästan masochistiska dimensioner när han häromveckan uttalade att Sverige borde devalvera. Verkan blev inte så stor. Om handelsministern i något annat land sagt så, skulle genast

valutaspekulation ha utbrutit. Dess bättre brydde sig här ingen om att ta detta vansinniga utspel på allvar.

De borgerliga lider av exportfanatism. Och tyvärr har den smittat av sig på en del fackföreningskretsar och en del socialdemokratiska politiker.

Den här exportfanatismen har politiska syften. Den skall få svenska folket att böja sig för storfinsansens krav. Fackföreningsrörelsen skall fås att acceptera sänkta reallöner, vilket den också gör, därför att den tyvärr också har sina exportfanatiker. Folk skall fås att acceptera försämrade levnadsförhållanden, sämre offentlig service. Vi skall fås att skämmas för den offentliga sektorn, och vi skall göras mjuka inför en frihandelsdoktrin som kräver att textilfabrikerna läggs ner, Bergslagen och Norrbotten föröds, varven raderas ut, ekonomin internationaliseras på exportörernas och multikapitalets villkor.

Vi skall skrämmas med ett bytesbalansunderskott, som inte är särskilt uppseendeväckande stort och som f. ö. till nästan hälften består av import av textilvaror.

Det är, herr talman, dags för arbetarrörelsen i Sverige att säga ifrån om detta och att sluta upp med att låta sig luras av multikapitalets och de borgerligas myter.

Det är inte i det svenska folkets intresse att dras in i en intensifierad utplundring av tredje världen. Det är inte i dess intresse att spela med i ett frihandelssystem som tvingar på små nationer ett beroende. Det är inte i dess intresse att svenska stats- och samhällsorgan får sina möjligheter inskränkta till förmån för EG-organen.

Det är inte i den svenska arbetarrörelsens och det svenska folkflertalets intresse att exportberoendet ökas – tvärtom.

Ökat exportberoende skapar ökad ensidighet, ökad känslighet för konjunkturer och strukturella bakslag.

I stället måste hemmamarknaden öka. Det sker genom att man försvarar och upprätthåller en god social standard för det stora flertalet, genom satsningar på den offentliga sektorn, på förbättring av kollektiva kommunikationer, på utbyggnad av den inrikes sjöfarten och på en mer bred och mångsidig industri.

Det är nämligen inte så att en industriell ekonomi vinner på ökad specialisering. Det har egentligen aldrig varit så. Det är en 1800-talsmyt, som i dag plockas fram av multikapitalet, för att det skall få ökade möjligheter att flytta om kapital, resurser och människor mellan länder.

Ett industriland som Sverige vinner på att behålla och öka sin mångsidighet. Det minskar sårbarheten. Det gör att tekniska nyheter kan spridas och utnyttjas effektivare mellan olika branscher. Det gör att olika grenar av ekonomin bättre kan stödja varandra. Det gör att det inte lika lätt uppstår svåra regionala strukturkriser, som i Norrbotten och Bergslagen.

Bort med åtstrammingspolitiken, öka hemmamarknaden – det bör i stället vara linjen. På det sättet kan den kapacitet i svensk industri som nu är outnyttjad tas i anspråk. Det sänker kostnaderna per styck. Det är hemmamarknadens dåliga utveckling som i verkligheten vållar kostnadspro-

blemen. Bort, därför, med detta prat om minskade marknadsandelar för svensk export! Det är ju inget onaturligt att ett äldre industriland något minskar sina andelar av världsexporten. Och f. ö. har regeringen genom medvetna felkalkyler gjort den s. k. förlusten av marknadsandelar statistiskt mycket större än vad den i verkligheten har varit.

Låt oss i stället diskutera vad en verklig fri handel innebär för svensk handelspolitik.

I motsats till multikapitalets frihandel, som är en ofrihetens och imperialismens handel, kan verklig fri handel bara ske under ömsesidig respekt för nationers och folks intressen.

Multikapitalets frihandelssystem är kombinerat med rustningar, maktpolitik och krig. Den verkligt fria handeln syftar till fred, till utjämning av klyftor, till att stärka nationella ekonomier och folkens självbestämmande.

Vi skall därför inte låta lura oss av kraven från storfinansen på ytterligare internationalisering av den svenska ekonomin. Detta skulle skada folkliga och nationella intressen, inte bara i Sverige utan också i alla andra länder.

Tvärtom måste man acceptera och respektera att länder vill skydda delar av sin ekonomi från nedrivande och förödande kriser. Man måste acceptera och respektera att de lågt industrialiserade länderna skyddar sin växande industri – det är ju deras enda chans att lyfta sig ur fattigdomen. Man måste sluta upp med den form av svensk handels- och utrikespolitik som bara speglar multikapitalets filosofi. Tvärtom är det hög tid att säga ifrån att Sverige inte längre accepterar att USA dikterar villkoren för exporten, hotar oss om vi vill handla med planekonomier och kräver tystnad och passivitet av oss inför neutrala länder i tredje världen, när dessa gör försök att närma sig oss.

Slutligen är det viktigt att det stimuleras till en ordentlig diskussion inom arbetarrörelsen om allt detta. Det gäller båda arbetarpartierna och i synnerhet den fackliga rörelsen. Det föreligger nämligen en fara ifall fackliga ledningar låter sig på multikapitalets och storfinansens filosofi. Man får inte se denna fråga för skrämsligt – man måste se den ur hela arbetarklassens synvinkel. Det är farligt när – som skedde vid ett tillfälle på den socialdemokratiska partikongressen – en motsättning yppar sig mellan den offentliga sektorns folk och t. ex. representanter för Metall, bara därför att en del av de senare gör sig till talesmän för exportindustriintressen på ett alltför oreflekterat och förenklat sätt.

Vi har ett bittert men lärorikt exempel i textilindustrin. Där ser vi följden av multikapitalets frihandel. Det är motsatsen till verklig, fri handel. Verklig fri handel består inte av utsugning i världens frizoner kombinerat med utslagning av svenska textilarbetare. Verklig fri handel kan bara förenas med en rimlig rätt att slå vakt om en någorlunda balanserad och mångsidig industriell bas och industriell utveckling för alla nationer. Multikapitalet eftersträvar raka motsatsen – frihet att överföra kapital, rätt att skapa frizoner, rätt att driva fram specialisering och beroende, rätt att påkalla

marinkårens ingripande, när en nationell regering vägrar att underkasta sig.

Herr talman! På detta område, som på många andra, behöver svensk arbetarrörelse återvinna en självständig syn, grundad på sina egna sociala värderingar. Dessa värderingar förblir alltid motsatta multikapitalets. Den motsättningen är obönhörlig. Den upphävs först när de arbetande själva har makten över kapitalet och hela arbetsresultatet.

Anf. 10 Handelsministern BJÖRN MOLIN:

Herr talman! Låt mig först konstatera att det i Sveriges riksdag finns en bred enighet kring den svenska frihandelspolitiken och denna politikens värde för välstånd och sysselsättning i vårt land. Även i Jörn Svenssons inlägg tyckte jag mig mot slutet kunna spåra en viss förståelse för att frihandeln är gynnsam för ett litet och handelsberoende land som Sverige.

Jag tycker att den här enigheten också borde inkludera vår syn på EG. Det är uppenbart att det frihandelsavtal som Sverige träffade för ca tio år sedan har varit gynnsamt. Det har bidragit till den svenska exportindustrins möjligheter att mycket kraftigt öka omsättningen inom EG. Självfallet är regeringens uppfattning när det gäller medlemskap i EG oförändrad, nämligen att det inte finns några skäl för Sverige att eftersträva ett medlemskap i EG. Jag sade i en debatt häromdagen att såvitt jag förstår saknar frågan om svenskt medlemskap i EG all aktualitet.

Jag tycker att Carl Bildt när det gäller moderata samlingspartiets inställning skulle ha kunnat vara mera glasklar. Frågan om förenligheten av den svenska neutralitetspolitiken med ett svenskt medlemskap i EG är inte, Carl Bildt, någon sorts inaktuell kvarleva från 1960-talets debatt. Den är en grundläggande förutsättning för ett ställningstagande till våra relationer till EG.

En helt annan sak är att vi bör utnyttja de många former för samverkan och kontakt som står till buds även utanför det frihandelsavtal som finns, och så sker också. Vi har även utanför frihandelsavtalet kunnat bygga ut våra kontakter med EG, och vi har numera ärligen ett s. k. högnivåmöte mellan Sverige och EG-kommissionen. Jag tror också att Sveriges möjligheter i nuläget till påverkan och till att föra fram våra synpunkter till EG är tillfredsställande.

I och för sig delar jag Carl Bildts uppfattning att det som inger mest oro i den internationella handelspolitiken i dag är de bilaterala eller trilaterala arrangemang som vi har sett ett antal exempel på, inkl. det möte mellan USA, EG, Japan och Canada som ägde rum i Florida i januari i år. Det är klart att om den typen av möten utvecklas till någon sorts toppmöten på handelsområde, där Sverige inte kan vara representerat, är detta en för oss oroväckande utveckling. Jag vill gärna tala om för kammarens ledamöter att jag, när jag har träffat företrädare för EG, Förenade staterna och Canada, har framhållit att vi från svensk sida vill prioritera det arbete som sker i de internationella organisationerna på handelsområde, i första hand GATT och OECD, och att vi känner en oro för särskilda arrangemang mellan *några*

av handelns stormakter. Vi har också framhållit för EG och fått en positiv respons, att om den här typen av toppmöten blir institutionaliserad, är det viktigt att Sverige får möjlighet att framföra information via EG före mötena och att få information via EG efteråt. Men jag tycker ändå, herr talman, att det är viktigt att slå fast att för regeringens del är slutsatsen när det gäller svenskt medlemskap i EG självfallet densamma som när ställningstagandet togs för tio år sedan.

Får jag i korthet beröra Frankrike, eftersom Carl Bildt tog upp den saken. Vi delar självfallet oron för att Frankrike vidtar protektionistiska åtgärder som skulle begränsa våra möjligheter till export. Jag kan lova att vi följer utvecklingen noggrant på det här området.

Sedan vill jag, herr talman, säga några ord om utlandsinvesteringarna. Socialdemokraterna har ju härvidlag en negativ attityd, som går igen när det gäller både svenska företagsinvesteringar i utlandet och utländska företagsinvesteringar i Sverige. Låt mig först säga att det finns en serie skäl till att svenska företag väljer att investera i utlandet. Man behöver en närhet till marknaden rent geografiskt. Man behöver komma innanför tullmurarna i de länder som har tullmurar. I många länder krävs en inhemsk produktion, ofta i form av s. k. joint ventures, för att man skall få sälja en viss produkt. Lennart Pettersson talade om mitt besök i Mexico i januari. Mexico är ju exempel på ett land där förutsättningarna för svensk export är de som här har angivits. I sammanhanget bör det kanske också nämnas att vårt ansvar för de fattiga länderna kräver att vi medverkar i en överföring av teknologi till dem.

Jag tror alltså att svenska investeringar i utlandet i de nämnda fallen främjar sysselsättningen i Sverige. Det är en felsyn att tro att det finns en motsättning mellan en ökning av sysselsättningen i Sverige och en ökning av svenska företags etableringar utomlands i form av dotterbolag. Det är inte fråga om ett antingen-eller utan om ett både-och. När svenska företag expanderar över landets gränser är detta möjligt i viss utsträckning genom export direkt, men det måste ibland ske genom kommersiella stödpunkter på exportmarknaden. Tyvärr blir det då också ibland fråga om att komma innanför en tullmur eller etablera sig på grund av att landet i fråga ställer krav på produktion för att det utländska företaget över huvud taget skall få sälja någonting. I den meningen tror jag alltså att svenska företags utlandsinvesteringar ofta är positiva. De får en direkt multiplikativ effekt på sysselsättningen här hemma. Jag skall, herr talman, inte alltför mycket beröra de multinationella företagen, men vill ändå säga, eftersom både Lennart Pettersson och Jörn Svensson berörde saken, att reglerna i det internationella frihandelssystemet – i GATT-avtalet, i vårt frihandelsavtal med EG och i EFTA – gäller ju vare sig det rör sig om transaktioner mellan oberoende företag i olika länder eller mellan företag inom en och samma koncern men lokaliserade i olika länder. Vid tullbehandlingen görs t. ex. ingen skillnad mellan varor som skickas mellan företag inom en koncern och andra varor. Jag tror alltså inte att man skall se det så, att handelssystemet i och för sig påverkas av de multinationella företagen. Däremot kan det naturligtvis inträffa att ett multinationellt företag får en stark position på ett visst lands

Onsdagen den
24 mars 1982

*Handelspolitisk
debatt*

marknad. Sådana företeelser får dock hanteras med hjälp av skärpt konkurrenslagstiftning, och det gör vi nu från regeringens sida.

Vidare några ord om öststatshandeln. Jag sade i mitt inledningsanförande att öststatshandeln potentiellt borde vara betydelsefull för Sverige, men att vi i nuläget måste konstatera att utsikterna att öka den inte är särskilt gynnsamma. Tillväxttakten i de länder det gäller har gått ner. Många av dem har en negativ extern balans och en ökande skuldbörda. Vi känner till att betalningsproblemen har blivit akuta i en del av dessa länder.

Jag tror att ekonomiska reformer för att återställa betalningsförmågan och därmed medge en fortsatt kreditgivning från västländerna är en förutsättning för en i sig önskvärd expansion av öststatshandeln. Däremot är vi från svensk sida, som kammarens ledamöter mycket väl känner till, inte beredda att delta i andra ekonomiska sanktioner än sådana som har beslutats av FN:s säkerhetsråd.

Herr talman! Ytterligare två korta kommentarer. Den ena gäller de subventionerade exportkrediterna. På den punkten sade jag i regeringens deklaration att vi eftersträvar att komma ifrån den typen av subventionselement men att vi, så länge vi inte kan nå en fullständig internationell överenskommelse, också från svensk sida måste ge de egna exportföretagen i stort sett samma möjligheter som andra sådana företag att arbeta ute på världsmarknaden. Systemet med s. k. hemmamatchning hör ju in i den bilden.

Herr talman! Den andra och sista kommentaren gäller Jörn Svensson. Även om man numera kanske inte bryr sig om allt som Jörn Svensson säger, borde jag väl ändå mot bakgrund av ett yttrande som han fällde, eftersom han framförde det direkt från kammarens talarstol, framhålla att jag självfallet inte sagt att Sverige skall devalvera.

Anf. 11 LENNART PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse det besked som handelsministern gav här beträffande medlemskap i EG, nämligen att frihandelsavtalet för regeringens del står fast och att det inom den inte är tal om något medlemskap. Då kan jag bara konstatera att det går en tydlig klyfta mellan mittenpartierna och moderaterna i denna fråga. Problemet är bara det att inom borgerligheten är moderaterna på stark frammarsch medan mittenpartierna i motsvarande mån går bakåt. Vi har från socialdemokratins sida dåliga erfarenheter av de anpassningar åt höger som mittenpartierna har gjort i vissa sammanhang.

En annan fråga som handelsministern berörde var socialdemokratins syn på utlandsinvesteringarna. Han sade att socialdemokratien har en negativ attityd på den punkten. Det är inte utan vidare riktigt, herr handelsminister. Vad vi är bekymrade över är den väldiga uppgången av de svenska storföretagens utlandsinvesteringar i ett läge där sysselsättningen går bakåt i Sverige. Vi är mycket väl medvetna om att vårt land måste ha utlandsinvesteringar och att de många gånger stöder den svenska hemmaproduktionen. Men det är inte alltid så att varje utlandsinvestering ställer den svenska

sysselsättningen, utan vissa investeringar skulle sannolikt mycket väl kunna läggas inom det egna landets gränser. När utlandsinvesteringarna går upp i den väldiga omfattning som nu har skett är det den svenska regeringens plikt att reagera, att ta upp dessa frågor med de svenska storföretagen. Annars har den inte gjort vad den bör göra för att värna sysselsättningen inom landets gränser.

Utlandsinvesteringarna uppgår till minst 85 % av industriinvesteringarna i vårt land. I början av 1970-talet, under den socialdemokratiska regeringens tid, var motsvarande andel under 30 %. Detta belyser den problematik som finns och kravet från vår sida att ni verkligen agerar.

Jag vill vidare bara notera att jag har ställt två konkreta frågor till handelsministern.

Den ena gällde handelsministerns principiella inställning till kreditstöd till export av kärnkraftverk, som ju har diskuterats. Hur ser handelsministern och regeringen principiellt på det?

Den andra frågan gällde hemmamatchningen. Där har jag inte fått något direkt svar. Regeringen föreslog i budgetpropositionen att hemmamatchningen skall försvinna. Jag efterlyste motiven till det förslaget.

Anf. 12 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Jag måste säga att handelsministern är en perceptionens mästare när han förmår att i Jörn Svenssons tal finna sådana drag att det går att inkludera honom i den consensus som råder här i riksdagen om frihandelspolitiken. Jag hade mycket svårt att finna några sådana drag i Jörn Svenssons tal, som var en enda lång ideologisk-dogmatisk tirad mot frihandelssystemet, där han sorgfälligt undvek att nämna ett ord om den ekonomiska situationen i de länder, till vilka Jörn Svensson är ideologiskt anknuten. Björn Molin har uppenbarligen en annan uppfattning om vad Jörn Svensson sade.

Så till en del av sakfrågorna, i första hand frågan om våra EG-relationer.

Jag noterar att handelsministern säger att han med EG tagit upp frågan om möjligheterna att konsultera EG före eventuella trilaterala handelspolitiska överläggningar och att vi efter det att sådana överläggningar ägt rum skulle få informationer från EG. Detta tror jag är ett utomordentligt exempel på just den typ av åtgärd som måste till. Jag tror ärligt talat inte att vi kommer så långt med att hålla tal där vi moraliskt fördömer utvecklingen av trilateralismen. Det måste göras, men huvudvägen måste trots allt vara att söka kanaler för att få information och för att utöva inflytande i den värld som nu är konstruerad på det sätt som den faktiskt är. Då är den typen av närmare EG-relationer exakt den väg man bör gå fram på.

Sedan ber jag att få upprepa att jag inte är beredd att säga att frihandelsavtalet från 1971 i alla sina detaljer för evärdlig tid skall reglera varje aspekt av våra relationer med den Europeiska gemenskapen. Det kommer jag alltså inte att säga.

Handelsministern säger att han har samma ståndpunkt som regeringen.

Jag vet inte riktigt vilken regering han menar. Antagligen menar han den ståndpunkt folkpartiet hade för tio år sedan – min blygsamhet förbjuder mig att upprepa den.

Sedan bara några ord i all korthet om utlandsetableringen av företag. Jag tror att den utveckling vi har haft under de senaste åren – då svenska företag har gjort mera av marknadsföringsinvesteringar och mera av produktionsinvesteringar i utlandet och vi samtidigt haft ett ökat utländskt intresse för engagemang i svenskt näringsliv – är nödvändig för att säkerställa ett aktivare svenskt deltagande i det internationella handelsutbytet. Detta är i själva verket en integrerad del i den satsning på export som är absolut nödvändig för att klara av våra balansproblem.

Anf. 13 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Ett livligt varuutbyte mellan olika länder är till fördel för en nationell ekonomi, upp till en viss nivå – så långt har handelsministern fattat mig helt rätt. Vad som är farligt är när handeln kommer att domineras av ett fåtal mycket stora finansgrupper som kan verka reglerande och styrande på villkoren för varuutbytet, som kan diktera handels villkor. Det är också farligt när handelsutbytet når en grad som sätter den nationella ekonomin i ett sådant beroende att den råkar ut för vad jag kallade marginalisering, dvs. att exportkapitalet suger åt sig resurser och använder dem för att trycka ned och tränga tillbaka folkflertalet och den nationellt anknutna delen av ekonomin. Det är det som sker i många länder nu, och det är det som har skett i nästan alla s. k. utvecklingsländer. Det är det klassiska mönstret för vad man litet vulgärt kallar bananrepubliker.

Jag hoppas att jag med detta har undanröjt missförstånd som har skymtat här i debatten.

Jag skulle vilja fråga handelsministern: Från klassisk liberal utgångspunkt – jag accepterar det som utgångspunkt för diskussionen – är det väl ett ganska skrämmande perspektiv som har utvecklats inom den internationella handeln? Ni måste väl se farorna i och reagera mot ett fåtal finansgruppers enorma dominans över den internationella handeln, deras möjligheter att ställa villkor, kartellväsendets växande betydelse, det faktum att de multinationella finansgrupperna är så stora att de kan påtrycka den internationella handeln sina villkor och åstadkomma den här typen av marginalisering? Detta är en fara både för varje enskild nation och för frihandelssystemet i den klassiska ideala form som förekommer i den mer abstrakta delen av den liberala tankevärlden.

Man kan inte heller acceptera vad Björn Molin säger om att de multinationella företagens framväxt inte har påverkat den internationella handeln. Jaså, påverkade inte ITT:s agerande situationen i Chile till förmån för multikapitalets typ av frihandel? Det är märkligt att man kan vara så blind för så påtagliga uttryck för maktpolitiken. Jag kunde nämna många exempel, och jag gjorde det redan i inledningen av mitt huvudanförande. Det är nya villkor för den internationella ekonomin som dessa multinationella koncerner skapar, och det måste man väl ändå, om man håller fast vid någon sorts variant av klassisk liberalism, ta ställning till.

Herr talman! Jag konstaterade i mitt förra inlägg att en stor majoritet av Sveriges riksdag är enig i sin uppfattning om Sveriges relationer till EG. Däri ingår att vi inte skall eftersträva medlemskap i EG. Det var bara det konstaterandet jag ville göra, och det var på den punkten som jag tyckte att Carl Bildts argumentation inte var helt glasklar. Det är också uppenbart att det frihandelsavtal som ingicks för ca tio år sedan har varit fördelaktigt. De farhågor som uttalades från den dåvarande högern, att den form av ekonomiska relationer mellan Sverige och EG som frihandelsavtalet utgjorde skulle vara ogynnsam för den svenska industrin, har inte slagit in.

Onsdagen den
24 mars 1982

*Handelspolitisk
debatt*

Sedan delar jag, som jag också sade, Carl Bildts uppfattning att det är viktigt att Sverige kan delta i de stora multilaterala överläggningar som i hög grad avgör villkoren för världshandeln. Men det leder inte mig till slutsatsen att vi skall eftersträva ett medlemskap i EG; det är viktigare att sådana överläggningar sker i redan etablerade organisationer, i första hand GATT och OECD, än i slutna överläggningar mellan handels stormakter av det slag som vi såg ett exempel på i januari.

Slutsatsen är alltså att jag som företrädare både för regeringen och för folkpartiet säger att vi precis som 1971 inte anser att Sverige bör eftersträva medlemskap i EG.

Jag noterade med viss tillfredsställelse att Lennart Petterssons senaste inlägg var mera nyanserat när det gällde svenska företags utlandsinvesteringar. Han medgav att de ibland kan vara ett stöd för sysselsättningen i Sverige. Det är påtagligt att de företag som har expanderat mest i Sverige också har haft omfattande investeringar i utlandet. Och i ganska många fall går det att visa på ett samband mellan investeringar utomlands och en ökning av verksamheten i Sverige. Jag skall i detta sammanhang inte ta några exempel. Därutöver kan väl göras den allmänna kommentaren att avgörande för om vi kan få fram mera investeringar i Sverige – vilket jag tror att vi är ense om det önskvärda i – är naturligtvis att vi kan förbättra lönsamheten och skapa ett mera framtidsinriktat klimat i näringslivet.

Herr talman! Några ord om tjänsteexporten, som Ivar Franzén tog upp och som jag inte hann beröra i mitt tidigare inlägg. Jag delar Ivar Franzéns uppfattning att vi behöver satsa mera på tjänsteexport. Jag tror även att det är viktigt att man vid internationella överläggningar på handelsområdet försöker liberalisera också handeln med tjänster. Det är svårt att få någon fullständig statistik när det gäller tjänstehandeln. Den har skapat ett problem för bytesbalansstatistiken tidigare, vilket vi känner till. En statistik, som dock är mycket osäker, säger att vi 1980 hade en svensk tjänsteexport på 20 miljarder kronor och att den 1979 uppgick till 18 miljarder kronor. Jag vill understryka osäkerheten i denna statistik. Viktigt är naturligtvis att vi inom ramen för exportfrämjandet försöker stödja de enskilda företag som kan erbjuda en tjänsteexport och att vi dessutom på den offentliga sektorn, framför allt då inom statsförvaltningen, utnyttjar möjligheterna till tjänsteexport. Så har också skett i ett stort antal fall.

Ytterligare några ord om exportkreditsystemet. Låt mig på nytt understryka regeringens uppfattning att de svenska exportföretagen bör få samma möjligheter att konkurrera med hjälp av statligt exportkreditstöd och statliga exportkreditgarantier som deras konkurrenter i andra länder. Det gäller även kärnkraftsindustrin. Men Sverige som är ett litet land med begränsade resurser har naturligtvis inte – framför allt när det gäller större exportaffärer – möjligheter att erbjuda en lika generös statsstödd finansiering som en del andra större länder. Vi har från svensk sida all anledning att driva på arbetet med att åstadkomma internationella överenskommelser, som begränsar subventionselementet i exportkrediterna. Så har också skett. Vi kunde i höstas inom ramen för OECD träffa en överenskommelse om höjning av den s. k. consensusräntan, vilket innebar att gapet mellan marknadsräntan och den finansierade räntan i exportkrediterna minskade.

Dessutom betyder detta naturligtvis att vi från svensk sida har anledning att se till att de resurser som vi satsar på exportkrediter utnyttjas så effektivt som möjligt. Det gäller även på garantisidan, där en EKN-garanti ofta är en förutsättning för en exportaffär. De bekymmer som en del länder har råkat ut för under senare år har inneburit att EKN:s risktagande och skadebetalningar har ökat. Det påverkar naturligtvis möjligheterna att ställa upp med exportkreditgarantier. Men det faktum att EKN drabbas av ett antal stora utbetalningar till länder som inte har kunnat klara sina betalningar får naturligtvis inte leda till panikartade åtstramningar av garantigivningen. Det vore inte orimligt om också EKN i likhet med andra garantiinstitut får känna av några års underskott. Men, herr talman, det centrala är att vi når en internationell överenskommelse, som begränsar subventionselementet. I avvaktan härpå måste vi från svensk sida satsa en del på subventionerade exportkrediter.

Anf. 15 LENNART PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag har alltså fått svaret på en av de frågor jag ställde, fast det måhända satt ganska långt inne. Regeringen har enligt handelsministerns besked inga principiella invändningar mot exportkreditstöd för export av kärnkraftverk till exempelvis Mexico. Det kan ju då också i kammaren närvarande centerpartister notera för sin egen upplysning.

Den andra frågan, som gällde hemmamatchningen, berörde inte handelsministern. Han talade i ganska allmänna ordalag om fortsatt exportkreditstöd. Jag efterlyste skälen till att handelsministern och regeringen slopade anslagen till hemmamatchningen för svenska företag, vilket handelsministern inte kan bestrida även har betydelse för oss framöver, eftersom kreditstöds konkurrens förekommer i hög grad på den svenska marknaden.

Om nu handelsministern inte vill svara på den punkten, kan jag kanske för upplysnings skull nämna att näringsutskottet har korrigerat den saken. Utskottet är berett, inkl. de borgerliga ledamöterna, att gå ifrån regeringens uppfattning. Regeringen får alltså på den punkten ett nederlag i riksdagen, och det tror jag är ett välförtjänt nederlag.

Slutligen ytterligare några ord om storföretagens utlandsinvesteringar. Björn Molin hävdar att jag i mitt senaste inlägg skulle föra ett mera nyanserat resonemang än tidigare. Ja, jag undrar vem som är mer eller mindre nyanserad i de här sammanhangen. Såvitt jag förstår har regeringen bara en linje, och den är klart doktrinär: Alla utlandsinvesteringar som svenska företag gör är bra också för sysselsättningen i vårt land.

Det är väl en ensidig och doktrinär linje, som står i motsatsställning till den socialdemokratiska linjen. Vi säger att det kan vara fråga om både-och. Många utlandsinvesteringar, kanske de allra flesta, har positiv betydelse också för sysselsättningen i Sverige. Men när utlandsinvesteringarna rusar upp så till den milda grad som de har gjort föregående år och som de fortsätter att göra i år, då är det inte ur bilden att regeringen för det första inte avrustar den lilla kontroll över utlandsinvesteringarna som fortfarande finns och för det andra verkligen tar upp ordentliga diskussioner med de svenska storföretagen huruvida det inte är möjligt att lägga en del av dessa investeringar inom det egna landet för att värna sysselsättningen i vårt land.

Vi har nämligen stora problem med arbetslösheten, vilket inte torde vara regeringen obekant.

Anf. 16 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Man kan ha litet olika synpunkter på hur de svenska relationerna till EG har utvecklats under de år som förflutit sedan frihandelsavtalet slöts, men jag skulle nog vilja säga att de farhågor som fanns när avtalet slöts i grova drag också har blivit infriade.

Vi har nu, kanske senare än vad det fanns anledning att befara då, hamnat i ett läge där vi har fått just en trilateralisering av världshandeln eller i varje fall tendenser i den riktningen: det är de tre stora handelsmakterna – EG, USA och Japan – som i slutna samråd träffar överenskommelser.

Det är alldeles uppenbart en nackdel för Sverige att vara utanför när den ena av dessa stora handelsmakter utformar sin politik. Den nackdelen skall sedan vägas mot fördelar av annan natur med att inte vara med i detta samarbete, men när handelsministern säger att det inte har varit några negativa effekter alls, är det att ta alltför lätt på detta problem.

Jag tror också att EG successivt går mot en alltmera utbyggd intern politik på olika områden. Detta kommer att göra att vi får mer och mer problem med att hantera vår speciella status utanför EG, och det kommer att kräva en aktivering av den svenska EG-politiken som går längre än rabblandet av 1960-talsargument, vilket ju har förekommit också i denna debatt.

Sedan finns det ett alldeles uppenbart inslag i EG-samarbetet – eller i samarbetet mellan EG-stater, för att vara korrekt – som inte går att förena med svensk neutralitetspolitik. Det är framför allt EPC-samarbetet, det utrikespolitiska samarbete som bedrivs utanför Romtraktaten men som trots detta blir alltmer integrerat i EG-institutionernas normala arbete. Detta samarbete är och förblir en spärr, så länge det pågår, för ett svenskt medlemskap. Men bortsett från detta EPC-samarbete tror jag inte att det

finns någon enda punkt där vi har anledning att resa principiella invändningar mot ett närmare samarbete mellan Sverige och EG. Då blir det en fråga om att på punkt efter punkt väga svenska fördelar och svenska nackdelar med att söka en närmare anknytning och ett närmare samarbete. Jag tror att det råder en ganska bred enighet mellan svensk industri, svensk fackföreningsrörelse och svenska politiska partier om att det är allt fler områden där en sådan balansräkning faktiskt visar att vi bör söka ett närmare samarbete med EG under de kommande åren.

Anf. 17 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag noterar att Björn Molin, trots att han har mycket längre tid på sig än någon av oss andra, ändå undviker hela frågan om vem frihandeln tjänar, om vad det är för sorts frihandel. Hela innebörden av begreppet frihandel måste ju bli radikalt annorlunda, beroende på hurvida man har en konkurrenskapitalism av det slag som finns i klassiska nationalekonomiska läroböcker eller en monopolkapitalism, som man har i dag och som styr och dominerar världshandeln och använder den för bestämda ekonomiska och politiska syften.

Vad blir det för frihandel enligt handelsministerns mening, när t. ex. 90 % av kopparhandeln domineras av en liten grupp företag, som kan styra priser, tillgång, marknad, allting? Vad blir det när man inom ramen för det internationella handelssystemet får ett litet fåtal stora multinationella finansgrupper, som är så starka att de t. o. m. kan ingripa och till- och avsätta regeringar, som kan organisera mord på politisk opposition som är motståndare till deras politik och som är i stånd att få de nationella ekonomierna och regeringarna att underkasta sig krav på fria rörelser av kapital och t. o. m. fria rörelser av människor och arbetskraft från ett land till ett annat när det passar multikapitalet? Detta måste vara en i grunden annorlunda situation än den klassiska konkurrenskapitalismens tanke om vad frihandeln skulle tjäna. Frihandeln måste ju under denna monopolkapitalism tjäna helt andra typer av intressen.

Vad jag försöker få fram är just att vi nu måste se världshandeln som en del av ett enormt politiskt maktsystem, där vissa intressen plundrar den stora majoriteten av nationer och folk, och till detta måste vi förhålla oss. Då frågar jag bara: Hur ser en liberal på detta dilemma? Jag kan inte finna annat än att regeringen, folkpartiet och handelsministern fortsätter att predika frihandelsbegreppet som om ingenting hade hänt, trots denna speciella problematik.

Verklig frihandel måste ju vara något annat än detta enorma, brutala maktsystem som inkluderar ockupationer, folkmord, kupper osv. av modell Chile, Indonesien, Timor, Filippinerna. Verklig frihandel måste ändå få bygga på en sorts ömsesidig respekt mellan något så när jämbördiga folk och nationer.

Till sist vill jag något kommentera frågan om devalveringen. Jag var inte på plats när handelsministern påstås ha fällt detta yttrande, men enligt Stockholms-Tidningen hade han i förekommande sammanhang sagt att vi

skulle behöva devalvera. Nu efterlyser jag ett besked om vad han verkligen har sagt. Någonstans måste ändå journalisten ha fått det här ifrån; de saknar väl inte öron att höra med.

Anf. 18 Handelsministern BJÖRN MOLIN:

Herr talman! Det är litet trist att Jörn Svensson i en seriös debatt försöker diskutera devalvering utifrån fabricerade uttalanden. Jag har redan en gång framhållit att jag självfallet inte har sagt detta.

Carl Bildt ställer frågan, om vi inte har ett behov av att Sverige som ett utrikeshandelsberoende land skall vara med i den beslutsprocess som bl. a. EG representerar. Det är klart att vi från svensk sida har ett intresse av att delta i beslutsprocessen i alla de sammanhang där man diskuterar viktigare multilaterala frågor. Det sker vid de ekonomiska toppmöten som förekommer en gång per år, det har skett i viss utsträckning vid de trilaterala möten som har förekommit och också vid det – hur vi nu skall kalla det – fyrlaterala möte som ägde rum i Florida i januari i år. För egen del drar jag slutsatsen att vi skall fortsätta att arbeta för att stärka de allomfattande multilaterala organisationer som finns på handelsområde. Det gäller i första hand GATT och OECD. Slutsatsen kan omöjligen bli att Sverige av *det* skälet skall söka medlemskap i EG.

Nu noterade jag att Carl Bildt i sitt senaste inlägg medgav att det finns inslag i EG som är oförenliga med medlemskap. Det tycker jag var ett tillfredsställande klargörande.

När det sedan gäller exportkrediterna vill jag i korthet säga följande till Lennart Pettersson. Regeringens politik på exportkreditområdet präglas av två saker. Den ena är att vi genom internationella överenskommelser försöker begränsa subventionselementet i den här typen av finansiering. Den andra är att vi vill ge svenska företag samma möjligheter att konkurrera på utlandsmarknaderna med hjälp av statligt exportkreditstöd som deras konkurrentföretag i andra länder får. Den slutsatsen gäller också kärnkraftsindustrin. Jag vill markera att det innebär att Sverige har ett intresse av att även för den branschen försöka begränsa subventionselementet i exportkreditgivningen.

Jag skall kanske för ordningens skull tillägga – vilket ju kammarens ledamöter väl känner till – att en förutsättning över huvud taget för den typen av export är att den sker enligt våra allmänna principer, bl. a. att export inte kan ske till ett land som inte har undertecknat icke-spridningsavtalet.

Får jag, herr talman, eftersom min tid tidigare inte har räckt till, nu ge några korta kommentarer till vad Jörn Svensson tar upp. Han ställer frågan: Vem tjänar på frihandeln? Han menar att det i första hand är de multinationella företagen som gör det. Jag tror inte att det i första hand förhåller sig på det viset, eftersom ett öppet handelssystem ger möjlighet till en internationell arbetsfördelning. Det ger möjlighet till att man tar till vara stordriftsfördelar i olika länder, vilket i sin tur resulterar i effektivitetsvinster i produktionen. Jag tror att detta gäller oberoende av om företaget är inhemskt eller utlandsägt, oberoende av om det är ett nationellt eller ett

Nr 105

Onsdagen den
24 mars 1982

*Handelspolitisk
debatt*

multinationellt företag. Jag tror alltså att handelssystemet i sig är neutralt när det gäller multinationella företag kontra nationella företag.

Sedan är det en annan sak att vi ju på olika sätt eftersträvar att multinationella företag skall handla i enlighet med det enskilda landets normer. Där finns OECD:s kodex för de internationella företagen. Vi har det arbete som pågår i FN för att komma fram till normer för multilaterala företags beteende. När det gäller våra egna förhållanden vill jag påpeka att vi i dessa dagar för riksdagen presenterar en ny konkurrenslagstiftning, som ger de konkurrensvärdande myndigheterna större möjligheter att ingripa mot skadliga konkurrensbegränsningar, t. ex. från multinationella företag. Men det har ingenting med frihandel att göra och är inget argument mot frihandeln.

Anf. 19 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Tiderna är ekonomiskt kärva, oljekostnaderna är höga och svensk exportindustri har tappat marknadsandelar. Underskottet i bytesbalansen är högt och utlandslänen stiger. Konjunkturen visar ännu inte någon klar tendens att bli bättre. Situationen på arbetsmarknaden är besvärlig. Vi måste konsumera mindre och spara mer. Vi lever, kort sagt, i sparplanstider.

Några menar t. o. m. att vi har kommit obehagligt nära det obevekligt sista vägskalet, där vi måste välja mycket resoluta åtgärder, fatta svåra och för många smärtsamma beslut. Gör vi inte det, väljer vi automatiskt den andra vägen – den väg som redan inom några få år kan leda till att avgörande beslut om svensk ekonomi inte längre skulle fattas i Sverige utan i regerings-, fondstyrelse- och bankstyrelserum i andra delar av världen.

I kärva tider – ja, *särskilt* i kärva tider – behöver vi offensiva satsningar; satsningar som tjänar till att hjälpa fram de livskraftiga delarna av svenskt näringsliv. Det uppehållande försvaret i branscher och i regioner som befinner sig på ekonomisk reträtt känns många gånger socialt och mänskligt angeläget. För sådana ändamål kan det därför ibland vara lättare för regering och riksdag att föreslå och bevilja anslag. Men leder detta till att statsmakterna känner sig tvingade att säga nej exempelvis till exportfrämjande åtgärder och till stöd för teknisk och industriell utveckling av företag i branscher med framtidsutsikter, då bör en politisk omprioritering komma till stånd. Det är inte bara tänkbart utan många gånger sannolikt att en offensiv satsad miljon ger mer sysselsättning än delar av de pengar som läggs ner för att upprätthålla sysselsättning i olönsamma företag med minskande efterfrågan på sina varor och tjänster.

Det har sagts mig att den japanska staten satsade motsvarande 1 miljard kronor för att stimulera utvecklingen av en elektronisk industri i Japan. Som sysselsättningsfrämjande åtgärd torde – om uppgiften är riktig – den satsningen ha få motsvarigheter.

Till de positiva inslagen i svensk utrikeshandel hör vårt minskande oljeberoende. Hade vår oljekonsumtion varit lika hög nu som för några år sedan skulle problemen med vår betalningsbalans ha varit väsentligt större än

vad de är i dag.

Ett fortsatt minskat oljeberoende måste vara ett huvudmål, inte bara för energipolitiken utan i väl så hög grad för handelspolitiken. Beskattningen av olja är här ett viktigt instrument för statsmakternas politik. Men när det gäller de svenska konsumentpriserna på olja, måste man noggrant skilja på den del av priset som beror på skatt och den del som grundar sig på importpriset. Om de internationella oljepriserna sjunker måste oljebolagen medverka till att detta får genomslag på de svenska importpriserna.

Som ett led i strävandena att minska oljeberoendet och underlätta energiplaneringen för kommuner, företag och enskilda beslöt riksdagen förra året att ange att realprisökningen på olja skall uppgå till minst 2 % per år, räknat från ungefär mitten av förra året.

Eftersom den faktiska prisutvecklingen på olja, sedan beslutet togs, har varit väsentligt mer än 2 % bör det vid en internationell prisnedgång på olja finnas utrymme för en viss sänkning av oljepriset, även för de svenska konsumenterna. Men ingen bör behöva tvivla på att statsmakterna under alla omständigheter, på kort och på lång sikt, avser att genomföra sitt beslut om en 2-procentig realprishöjning på olja.

Den omfattande satsning som Sverige inlett på energisparande och utveckling av nya energikällor tjänar inte bara syftet att dämpa vårt oljeberoende. De satsningarna ger också svensk industri goda möjligheter att utveckla nya produkter och ny teknik inom ett område där den internationella efterfrågan växer snabbt. De svenska energisatsningarna bör också kunna bli en av våra mest värdefulla exportsatsningar.

Som handelsministern underströk, skall den svenska marknaden förbli en öppen marknad. Importhandeln är en mycket värdefull del av svensk utrikeshandel. Genom importkonkurrensen skärps de svenska företagens internationella konkurrenskraft. För prisutvecklingen i Sverige och för de svenska konsumenternas bästa är en väl fungerande importhandel en omistlig tillgång.

Möjlighet för svenska företag att få etablera sig utomlands är ett nödvändigt led i de svenska exportsatsningarna. Av bl. a. motsvarande skäl har Sverige anledning att välkomna utländska företag som vill etablera sig i vårt land. Handel, teknikutveckling och sysselsättning gynnas långsiktigt av väsentligen fria kapitalrörelser och fri etableringsrätt.

Vad gäller synen på EG och utvecklingen av de svenska förbindelserna med den europeiska gemenskapen, har jag ingen svårighet att instämma i vad handelsministern och i betydande grad också Carl Bildt har anfört. Den av Lennart Pettersson påstådda klyftan i EG-frågan har jag för egen del svårt att upptäcka. Jag erinrar också om att Olof Palme i utrikesdebatten anförde:

”Vi har att leva och verka i Europa, och då i synnerhet Västeuropa. Hälften av vår export går till EG-länderna, och vi är själva nummer tre i storleksordning på listan över EG:s handelspartner. Vi är alltså i hög grad beroende av våra förbindelser med Gemenskapen.”

Efter att ha understrukt de gränser som den svenska neutralitetspolitiken sätter, sade Olof Palme vidare att vi har ”när det gäller handel och ekonomi,

industri och teknik, ett i princip nästan obegränsat utrymme för att delta i ett konstruktivt samarbete med andra länder. Det är ett utrymme som varje svensk regering målmedvetet bör utnyttja till stöd för svensk industri och svenska exportintressen.”

Jag vet inte vad det finns för skäl att söka strid i denna fråga. Om man kan ansluta sig till de uttalanden som har fällt i den här debatten och i utrikesdebatten, har man inte någon orsak att söka strid.

Det är inte alla människor som oroas av uppgifter om sjunkande produktion, otillräckliga investeringar och ekonomisk obalans. Tvärtom finns det de som tycks hälsa en sådan utveckling med viss tillfredsställelse. De menar att vi måste bort från det s. k. prylsambället. Bakom detta ligger ofta en önskan om mindre stress, en strävan att satsa på det enkla, det naturnära och att vilja bry sig om.

Jag tror att det egentligen är just detta det handlar om – mer än vad kritiken av ”prylarna” kan sägas innebära. Frågar man vad det egentligen är för prylar som är helt onödiga, blir svaret ofta svävande: Vi behöver inte så många olika sorters tandkräm och tvålar, nytillverkade antika möbler eller statusprylar som påkostade stereoanläggningar, elektriska skoborstar, champagnevispar m. m.

Oberoende av hur man från ena eller andra hållet vill definiera vad som är onyttiga och överflödiga prylar, tycker jag att vi bör kunna vara överens om att det som svensk industri tillverkar är bra och nyttiga saker – saker som hjälper oss att leva längre än våra förfäder gjorde och än flertalet människor på jorden gör i vår tid. Och de hjälper oss inte bara att leva längre, utan att leva fysiskt och mentalt friskare. De ger oss möjlighet till en mer omfattande och rikare fritid och en större konsumtion också av utbildning och kultur.

Vi och världen behöver saker som telefoner, jordbruksmaskiner, skogsmaskiner, gruvutrustning, bilar och lastbilar, kullager, papper, byggnadsmaterial, turbiner och det mesta av allt det som tillverkas i det här landet. Vi har anledning att vara stolta över den industri vi har.

Men när företagen själva söker beskriva vad de gör handlar det oftast om siffror som gäller omsättning, försäljning och investeringar, om sysselsättningseffekterna, om den trygghet som företagen skapar, om skatteinkomster som företaget ger åt stat och kommun. Kommer man i beskrivningen in på produkterna är det ofta för att belysa de möjligheter de ger företaget att slå ut konkurrenterna, ta marknadsandelar etc.

Jag skulle önska att man ägnade något mer uppmärksamhet åt vad det som man tillverkar betyder för dem som köper varan. Inte minst bör de som deltar i tillverkningen få veta det. Han och hon bör få beskrivet hur företagets produkter underlättar tillvaron för dem som får bruk av grejerna – vad de betyder för utveckling och välförhållande också i köparländerna. De som medverkar i tillverkningen bör få känna att deras arbete också tjänar till att göra tillvaron ljusare för andra.

Allt arbete känns mer meningsfullt, om det inte bara ger lön och anställningstrygghet utan också blir till glädje och nytta för okända användare – i denna och kommande generationer.

Jag vill gärna illustrera den här tanken med berättelsen om den resenär i 1200-talets Frankrike som kom till en byggarbetsplats. Där gick då som nu människor omkring och drog skottkärror. Han frågade några av dem vad de höll på med. En svarade: "Jag har ett fruktansvärt slitgöra. Jag arbetar dagar och ofta också nätter för några fattiga franc." En annan sade: "Jag är nöjd. Jag har varit arbetslös, och det här knoget ger försörjning för mig och min familj." Den tredje svarade: "Jag håller på och bygger katedralen i Chartres." Tala om motivation!

På samma sätt som företagen – enligt min mening – bör informera sina anställda bättre om verksamhetens syfte för kunderna bör Sverige informera utlandet om varför det finns särskilda skäl att söka ekonomiska samarbetspartner i Sverige och i svenska företag.

Och det finns verkligen mycket som talar till Sveriges fördel, t. ex. att Sverige är en öppen marknad med en liberal handelspolitik och en liberal handelsminister, att den tekniska standarden och produktutvecklingen är bra inom svenskt näringsliv. Man kan tala om det svenska forsknings- och utbildningssystemet, som medverkar till kvalitet och till utveckling av svenska produkter och know-how, om de traditionellt stabila förhållandena på den svenska arbetsmarknaden. Det är en mycket väsentlig konkurrensfördel, som vi på alla sätt bör värna om. Man kan tala om den administrativa effektiviteten i det svenska samhället och om särskilda färdigheter inom olika branscher. Listan kunde göras mycket längre.

Svenska företag bedriver en omfattande informationsverksamhet i utlandet. Det sker som ett naturligt led i företagets marknadsföring. Syftet är naturligtvis att skapa en efterfrågan som på sikt leder till kontrakt för de svenska affärsintressena.

Det är företagen själva som skall informera om sig och sina produkter. Men deras arbete underlättas ifall det i utlandet finns kunskaper om Sverige, om svensk ekonomi, teknik och arbetsmarknad, kunskaper som stimulerar intresset för affärsförbindelser med Sverige och svenska företag. Den statsfinansierade, handelsfrämjande informationen skall vara ett icke företagsbundet stöd åt svensk handel och ekonomiskt samarbete med utlandet.

Utgångspunkten för den handelsfrämjande informationen är således nyttan för de svenska affärsförbindelserna med utlandet. På dess saklighet och korrekthet måste givetvis ställas samma krav som på annan statsfinansierad svensk information till utlandet.

Jag tror, herr talman, att det är viktigt att den handelsfrämjande informationen fortsätter att förbättras. När konjunkturen vänder uppåt måste svenska företag vara med. Vi skall inte då behöva säga som salig ärkebiskopen Anton Niklas Sundberg, när han något andfådd på perrongen på Stockholms C såg sista tåget till Uppsala tuffa i väg: "Å fan, där gick tåget åt helsicke! Och jag som skulle med!"

Onsdagen den
24 mars 1982

*Handelspolitisk
debatt*

Anf. 20 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Förra handelsministern Cars berättar något riskabla och tvetydiga anekdoter. Nog tycker åtminstone jag att det från mänsklig synpunkt var rätt naturligt att ifrågasätta det nyttiga i att bygga på en katedral. Det kan i vår tid också vara nyttigt att ifrågasätta vilka av multikapitalets katedraler som de fattiga i Indonesien lika väl som arbetarna här i Sverige egentligen tvingas bygga på. Det kanske finns nyttigare byggprojekt som de kunde lägga sitt arbete på.

Sedan upprepar Hadar Cars hela den enkla skrämselfpropaganda som vi har hört sedan 1976 om de förlorade marknadsandelarna, det förskräckliga bytesbalansunderskottet osv. Och så säger han: Vi måste konsumera mindre! Då skulle jag vilja fråga två saker.

Vi vet att allmänt totalt sett är hemmamarknaden för den svenska produktionen större än exportmarknaden. Vad blir följden av en uppmaning att konsumera mindre? Följden måste rimligtvis bli att hemmamarknaden blir smalare och att arbetslösheten blir större, att kapacitetsutnyttjandet i industrin sjunker, såsom vi har kunnat konstatera att det gör. Följaktligen blir förutsättningarna även för exporten sämre på grund av att man då får kostnadsproblem. Hur får Hadar Cars detta att gå ihop? Han står här och säger att vi måste konsumera mindre, dvs. han står här och pläderar för ökad arbetslöshet i god Milton Friedmansk anda som ett medel som skulle gynna exporten. Det är den ena frågan.

Min andra fråga är: Hur kan Hadar Cars göra detta, när han tillhör ett parti som sitter i regeringen, en regering som både har företagit en räntesänkning och en momssänkning, uppenbarligen därför att den var rädd för att åtstramningspolitiken hade gått för långt och att den inför valet ville se till att konsumtionen ökade något? Jag får det inte att gå ihop, men Hadar Cars kanske kan förklara det för mig.

Hadar Cars är ju medlem av samma parti som handelsministern, och jag hoppas att jag inte bryter mot några debattregler, om jag försöker kräva klarhet i vad som har förekommit när det gäller det där yttrandet om devalvering. Jag har nämligen plockat fram Stockholms-Tidningens reportage den 18 mars, där reportern inte bara säger sig ha hört att handelsministern hade talat om att vi skulle behöva en devalvering, utan samma reporter också hade hört att den socialdemokratiske partiledaren, som var närvarande vid samma utfrågning, då hade reagerat på detta yttrande. "Jösses", hade han sagt. Ur vittnespsykologisk synpunkt är det visserligen möjligt att reportern kan ha hört fel, men reportern kan väl inte ha hört fel två gånger – när det gäller både handelsministern och den socialdemokratiske partiledaren. Kan någon folkpartirepresentant upplysa en fäkunnig om vad som har förevarit vid tillfället i fråga?

Anf. 21 LENNART PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag hade egentligen inte tänkt att gå upp i någon replik på Hadar Cars anförande, men när han i EG-frågan direkt försöker slå mig i huvudet med Olof Palmes anförande i den allmänpolitiska debatten, tycker

jag att det går litet för långt. Jag vill påminna Hadar Cars om att EG-avsnittet av Olof Palmes anförande i den allmänpolitiska debatten var en direkt lovsång till det frihandelsavtal som vi hade och som den socialdemokratiska regeringen förhandlade fram på sin tid och som har visat sig i hög grad stå rycken. Det var också en lika stark polemik mot den moderata uppfattningen om att ett medlemskap skulle vara lösningen på Sveriges framtida relationer med den Europeiska gemenskapen. För att ytterligare styrka min argumentering på den här punkten får jag väl också erkänna att inledningen av mitt anförande, som just tog upp bl. a. EG-frågorna, var i väsentliga avseenden mer eller mindre en avskrift av Olof Palmes argumentering. Det kan möjligen orsaka vissa upphovsrättsliga problem, men jag vill erkänna det för att styrka att Hadar Cars har fel på den här punkten. Jag vill alltså hävda att det är Hadar Cars som har den felaktiga argumenteringen. Antingen borde Hadar Cars ha lyssnat bättre på vad jag sade i mitt inledningsanförande eller också borde han ha slarvat mindre när han i debattprotokollet läst vad Olof Palme sade i den allmänpolitiska debatten beträffande våra relationer till EG.

Anf. 22 HADAR CARS (fp) replik:

Herr talman! Lennart Pettersson tycks nästan vilja påstå att jag citerade på ett felaktigt och lögnaktigt sätt. Jag fick alldeles nyss anförandet från kammarkansliet, och jag utgår från att det är det anförande som Olof Palme höll. De citat jag har gjort finns i anförandet. Det är ingen som helst tvekan om att det förhåller sig så. Jag skall gärna fortsätta att citera Palme. Han sade, när han för sin del avslutade diskussionen om samarbetet med EG:

”Sverige bör tillvarata alla möjligheter som finns att, med bevarad neutralitetspolitik, utvidga och fördjupa kontakterna och samarbetet med EG och dess medlemsländer.”

Jag tycker att det andas en mycket positiv syn på samarbetet med EG, och jag undrar om det är jag eller Lennart Pettersson som har svårt att tolka innebörden i det oppositionsledaren anförde.

Sedan några ord, herr talman, till vår kommunistiske debattör. Jag vill understryka att vi inte långsiktigt kan konsumera mer än vi producerar. Det gör vi i dag. Vi lånar till vår konsumtion. Det kan vi inte fortsätta med. För att kunna producera mer och komma i balans måste vi investera mer. Det innebär att en del av dagens konsumtion måste bytas mot investeringar. Svårare än så är det inte!

Sedan, herr talman, vill jag konstatera att kulturfientligheten inom det svenska kommunistiska partiet redan är välkänd. Men att det hade gått så långt att svenska kommunister helst skulle ha sett att den utsökt vackra katedralen i Chartres aldrig hade blivit byggd hade jag trots allt inte väntat mig.

Anf. 23 LENNART PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Hadar Cars fortsätter att marknadsföra sin felaktiga uppfattning. Det är riktigt att Olof Palme, liksom jag och socialdemokratin i

övrigt, är positiv till ett EG-samarbete och gärna vill utveckla det, men på basis av nuvarande frihandelsavtal. Den socialdemokratiska linjen är helt klar, medan jag däremot är rätt förvånad över att Hadar Cars närmast står på Carl Bildts linje, som innebär att man inte bestämt säger nej till tanken på EG-medlemskap.

Jag tycker att det är bra att handelsministern så starkt har markerat att medlemskap i EG inte är aktuellt för Sveriges del, inte heller ur mittenpartiernas synpunkt. Det är bara synd att inte Hadar Cars lika klart har markerat den uppfattningen i sina två inlägg i dag.

Anf. 24 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Nu blir jag allvarligt konfunderad över vad Hadar Cars egentligen menade med sin anekdot om katedralen. Jag trodde att han använde katedralen som någon sorts symbol för en meningsfull produktiv arbetsuppgift. Jag trodde inte att han menade det bokstavigt, att det är bra att bygga kyrkor som ett led i den ekonomiska politiken. Jag trodde att han rörde sig på ett mera allmänt och abstrakt plan, inte avsåg katedralen i denna oerhört konkreta bemärkelse. I så fall var det också fel av honom att säga att någon arbetare sagt att han tjänat några futtiga franc – det fanns nämligen inga franc på 1200-talet, såvitt jag vet.

Jag skall därefter gå över till frågan om konsumtion. Där står två helt olika meningar mot varandra i den ekonomiska debatten. Vi har å ena sidan dem som representerar Friedmanismen, som säger att det konsumeras för mycket. Å andra sidan tränger sig alltmer fram företrädare för den motsatta linjen, nämligen att det egentligen konsumeras för litet, att hemmamarknaden har utvecklats mycket dåligt och att åtstramningspolitiken gör att den utvecklas ännu sämre. Om vi i stället konsumerade mer – sedan kan man diskutera vad konsumtionen skall avse, det är en helt annan fråga – och hemmamarknaden vidgades, skulle det betyda att kapaciteten i svensk industri, som i dag inte kan nyttjas helt och hållet, skulle kunna tas i anspråk. Och vi vet av erfarenhet att det har en tendens att minska kostnaden per producerad enhet och effektivisera produktionen. Man är effektivare när man tar till vara hela sin kapacitet än om man har en hel del kapacitet – 15–20 % – obrukad. Detta ianspråktagande av ledig kapacitet skulle alltså sänka kostnaderna och därmed hjälpa fram exporten.

Det förvånar mig att inte Hadar Cars är litet mer flexibel inför denna diskussion, som dock är mycket intressant, eftersom två helt motsatta synsätt bryter sig mot varandra. Har han aldrig ställt sig frågan om det kan ligga något i det andra synsättet, det som jag pläderar för – nämligen att en stark hemmamarknad, uppburen av en hygglig konsumtionsnivå för den stora allmänheten, faktiskt är en hjälp för industrin att utnyttja sin kapacitet och därmed också göra sig gällande på exportmarknaden?

Sedan efterlyser jag fortfarande ett klart besked beträffande devalveringen. Som jag ser det finns det två möjligheter när det gäller vad som faktiskt har inträffat vid den hearing som lär ha utspelat sig i riksdagshuset. Antingen har handelsminister Molin berört frågan om behovet av en devalvering som

en kommentar till en hypotetisk diskussion, en sorts seminariediskussion, där man diskuterade alternativ. Och då går han fri, det kan jag medge. Men om det var uttryck för hans verkliga mening, och om herr Palmes reaktion speglade detta, är det något helt annat. Då är det ett mycket drastiskt yttrande. Varför kan jag inte få besked om vad som verkligen förevar?

Anf. 25 HADAR CARS (fp) replik:

Herr talman! En stark hemmamarknad, en hög inhemsk efterfrågan, är en fördel för producenterna, men förutsättningen för att en sådan efterfrågan långvarigt skall kunna hålla i sig är, att den bygger på en inhemsk produktion.

Konsumera på lån kan man göra under en tid, men inte långsiktigt. Jag tycker att Jörn Svensson borde vara beredd att acceptera att grunden för att man skall kunna upprätthålla konsumtion och sysselsättning inom landet är en sund svensk ekonomi. Det är just det som den svenska regeringen f. n. försöker åstadkomma.

Det innebär bl. a. att vi får avstå från viss konsumtion till förmån för ökande investeringar. Jag tycker att det är en sund och riktig politik.

Till Lennart Pettersson vill jag säga att jag inte någon gång har försökt att tolka vad Olof Palme sade i den utrikespolitiska debatten. Jag har nöjt mig med att citera honom. Lennart Pettersson har upprörts av att jag citerade hans partiledare. Jag trodde att han skulle vara glad över att hans partiledares ord gång på gång upprepades från den här talarstolen. Så är uppenbarligen inte fallet. Eftersom han inte är nöjd med mina citat, har han börjat försöka uttolka vad herr Palme kan ha menat. Jag kan inte gå i svaromål på det området, utan jag utgår från att herrarna bäst gör upp om tolkningen av oppositionsledarens anförande sinsemellan.

Talmannen anmälde att Jörn Svensson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 26 HANS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Utrikeshandeln spelar en avgörande roll för den svenska ekonomins utveckling, och Sverige är en integrerad del av världsekonomin. Vid sidan om en snabb inflation har betydande strukturella förändringar därtill ägt rum i världsekonomin. En rad u-länder har börjat konkurrera med de etablerade i-länderna i viktiga branscher. Inflationen har inte bara blivit snabbare, utan även mer varierande olika länder emellan. Detta har lett till starka fluktuationer i växelkurser och allmän osäkerhet i det internationella finansiella systemet.

Regeringarna i de tongivande länderna har svarat på inflationen, den ökade osäkerheten och kravet på strukturell anpassning med en genomgående mycket stram politik. Resultatet av dessa förändringar och den förda politiken har blivit en lägre tillväxt, otillräckliga investeringar och en arbetslöshet som i flera länder börjar närma sig 1930-talets nivå. Allt tyder på att sysselsättningsläget under de närmaste åren riskerar att försämrats ytterligare.

Inbromsningen i den internationella ekonomins tillväxt har varit särskilt märkbar under de senaste två åren. Den uppgång i konjunkturen som olika internationella organ förutsagt har gång efter annan fått skjutas ytterligare ett kvartal, ett halvår, ett år framåt i tiden, alltmedan arbetslösheten stigit. En alldeles speciell roll när det gäller att motverka en konjunkturåterhämtning har den politik spelat som byggt på monetaristiska recept, som då och då hörs marknadsföras även här hemma. Genom att man ensidigt koncentrerat sig på en stram penningpolitik, samtidigt som finanspolitiken inriktats på att sänka skatten för de högre inkomsttagarna, har de internationella räntenivåerna pressats upp till rekordnivåer och strypt såväl nödvändiga industriinvesteringar som bostadsbyggande och efterfrågan på kapitalvaror. Sammanfattningsvis kännetecknas det internationella ekonomiska läget av låg produktion, klart otillräckliga investeringar och hög arbetslöshet. Den ljusning som många vill se i de för tillfället sjunkande oljepriserna är i högsta grad osäker.

Mot denna mörka bakgrund är det mycket tillfredsställande att det internationella frihandelssystemet, trots betydande påfrestningar, fortfarande upprätthålls i sina huvuddrag.

Av särskild betydelse för Sverige är givetvis att frihandeln med våra handelspartner inom EFTA och EG fungerar väl.

När det gäller samarbetet med EG har vi från socialdemokratiskt håll vid ett flertal tillfällen konstaterat att vi på det hela taget kan vara nöjda med vårt frihandelsavtal och den faktiska utvecklingen av samarbetet, även utanför avtalets ram. Erfarenheterna har bekräftat riktigheten i den bedömning som låg till grund för förhandlingarna som ledde till frihandelsavtalet, nämligen att det på grund av det utrikespolitiska samarbetet inom EG var omöjligt för Sverige som alliansfri stat att söka medlemskap. Under de gångna tio åren är det ju framför allt på det utrikespolitiska området som samordningen inom EG gjort framsteg.

Vidare kan vi konstatera att frihandelsavtalet som sådant fungerat bra och att vi inte har någon anledning att se framtiden an med oro vad gäller det fortsatta samarbetet med EG. Vi har också uttalat att Sverige bör tillvarata alla möjligheter som finns att med bevarad neutralitetspolitik utvidga och fördjupa samarbetet med EG och dess medlemsländer, samtidigt som man aktivt tar till vara svenska intressen.

Frihandeln inom EFTA har varit och är av stor betydelse, inte minst som två av våra nordiska grannar ingår i EFTA. Jag delar vidare handelsministrarnas bedömning av EFTA som ett värdefullt forum för medlemsstaterna, som över lag är mindre länder med stor utrikeshandel, att samråda och stämma av sina positioner i de viktigaste handelspolitiska frågorna. Detta samarbete får sin särskilda betydelse när, som f. n., en klar tendens kan skönjas till förhandlingar och överenskommelser på bi- eller trilateral bas mellan världshandelns stormakter, USA, EG och Japan.

Den svenska utrikeshandeln är emellertid inte enbart bestämd av vårt samarbete och våra avtal med andra länder. I hög grad är den likaså ett resultat av den ekonomiska politik vi i Sverige själva har fört och för. Den

borgerliga regeringsperioden kan därvidlag kännetecknas av kontinuerligt ökande obalanser i vårt utbyte med utlandet. Den marginella förbättring av bytesbalansen som nu registreras och som många representanter för regeringspartierna i välförståeligt behov av goda nyheter har sökt framställa som något positivt, är i själva verket enbart en följd av den onormalt låga ekonomiska aktiviteten i vår ekonomi. Denna drar ned importen till ohållbart låga nivåer.

Men utvecklingen måste givetvis granskas i ett längre perspektiv. 1977 devalverade den dåvarande borgerliga regeringen kronan i syfte att höja vår konkurrenskraft såväl på exportmarknaderna som på hemmamarknaden. Genom en felaktig stabiliseringspolitik, som ledde till en snabbare inflation, urholkades emellertid konkurrenskraften under de följande åren.

I stället för att återvinna marknadsandelar har vi under de senaste åren förlorat ytterligare terräng, med en fortsatt krympning av industrin och industrisysselsättningen som följd. Denna utveckling gjorde i sin tur ännu en devalvering nödvändig. Denna, som nu framställs som en del i en förment offensiv strategi, var därför i själva verket något regeringen tvingades till av omständigheterna.

Nu stärks konkurrenskraften under 1982. främst tack vare det återhållsamma löneavtal som löntagarorganisationerna tecknade för tvåårsperioden 1981–1982. Det är deras samhällsekonomiska ansvarskänsla och inte någon "offensiv" från regeringens sida som nu skapar förutsättningar för en förbättring av vår konkurrenskraft, för återtagande av marknadsandelar och för en minskning av bytesbalansunderskottet på sikt.

Avgörande för om vi skall kunna komma in på denna positiva väg blir emellertid även andra gruppers agerande. Jag tänker då i det omedelbara, kortfristiga perspektivet på företagens prispolitik. Kommer de att utnyttja konkurrenskraftsförbättringen till att öka sina marknadsandelar och därmed försäljningsvolymen och sysselsättningen, eller kommer de att utnyttja det genom löneavtalet och devalveringen skapade utrymmet till att kortsiktigt höja sina vinster?

Jag har noterat att även framstående representanter för näringslivets organisationer har framhållit betydelsen av att vi satsar på en volymexpansion i nuvarande läge. Samtidigt kan man emellertid konstatera att den senaste informationen om företagets prissättning på exportmarknaderna inger betydande oro. Enbart i januari höjdes således exportpriserna med inte mindre än drygt 3 % för en enda månad. Fortsätter denna utveckling kommer även 1981 års devalvering att misslyckas. Det skulle i sin tur innebära en ytterligare fördjupning av vår ekonomiska kris.

Den andra gruppen, som har ett avgörande ansvar för om vi skall lyckas styra in utvecklingen i positiva banor, är regeringen. Det är den som har att göra förutsättningarna inför 1983 års avtalsrörelse så gynnsamma som möjligt. Och här måste man med beklagande konstatera att regeringen inte bara står tomhänt, utan dessutom aktivt vidtar åtgärder, exempelvis återinförandet av karensdagarna och försämringen av arbetslöshetsersättningen, som direkt försvårar en samhällsekonomiskt önskvärd utgång av

denna avtalsrörelse. Därmed har regeringen även satt vår konkurrenskraft och vår långsiktiga sysselsättningsstrygghet på spel.

Vi socialdemokrater har i krisprogrammet och nu senast i den ekonomisk-politiska motionen utformat en politik för att försöka föra Sverige ur krisen. Vi föreslår där en socialt rättfärdig fördelningsspolitik, som förbättrar möjligheterna att få ned inflationen och stärka vår konkurrenskraft. Vi föreslår ett omfattande investeringsprogram med tonvikt på infrastrukturinvesteringar, som både ökar vår produktionspotential och motverkar den nuvarande katastrofala nedgången i inhemsk efterfrågan. Vårt investeringsprogram har vunnit anslutning långt in i borgerliga led och i näringslivet, men i dogmatiskt sparnit avisats av de borgerliga partierna.

För folkpartisterna borde det vara en tankeställare att deras liberala kolleger i Förbundsrepubliken Tyskland tillsammans med våra partikamrater där genomför en politik med samma inriktning som den vi föreslagit.

Därutöver föreslår vi att man inom landet på ett bättre sätt skall ta till vara den inhemska efterfrågan som ändå finns. Hit hör åtgärder för att förbättra informationen om vilka varor och tjänster som står att köpa inom landet. En viktig roll bör också en aktiv upphandlingspolitik kunna spela.

Vad det här handlar om är inte – som stundom insinueras – någon förtäckt form av protektionism. I stället är vårt syfte att utnyttja den samlade offentliga sektorns upphandling, som årligen uppgår till betydande belopp, för att genom en bättre samordning främja det svenska näringslivet. Denna form av teknikupphandling har spelat en betydande roll i tidigare skeden av vår industriella utveckling och har skapat ett inte minst för exporten fruktbarande samarbete mellan staten och näringslivet. Att, såsom nu sker, avhända sig denna möjlighet till industripolitiskt värdefull samverkan mellan staten och näringslivet, som fuller väl ryms inom GATT-stadgan och andra frihandelsurkunder, är endast ett uttryck för den allmänna passivitet som tyvärr har blivit ett utmärkande drag för regeringens ekonomiska politik och särskilt dess näringspolitik.

Jag noterar med tillfredsställelse att handelsministern gör sig till försvarare av ekonomisk tillväxt och fortsatt teknisk utveckling. Det är förträffligt, i synnerhet med tanke på de stämningar som grasserat inom det andra av de två regeringspartierna. Det är förträffligt, men det är inte tillräckligt. Det gäller också att föra en sådan politik att våra resurser används, att tillväxten verkligen främjas och att vår utrikeshandel stärks.

Det borgerliga alternativet har nu prövats i fem och ett halvt år. Det har inte löst ett enda av våra balansproblem. Dessa har i stället fördjupats. Mot detta står vårt konkreta program för att ta Sverige ur krisen.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 27 Handelsministern BJÖRN MOLIN:

Fru talman! Jag lyssnade med tillfredsställelse till den första delen av Hans Gustafssons anförande, där han i stort sett utan reservationer anslöt sig till

den traditionella svenska frihandelspolitiken. Jag tycker också att den bild som han tecknade av de ekonomiska påfrestningar som detta frihandelsystem nu utsätts för är riktig. Som jag förut har sagt värdesatte jag också den deklaration som Lennart Pettersson tidigare har gjort för socialdemokraternas del. Jag kan också rent allmänt instämma i vad Hans Gustafsson sade i slutet av sitt anförande om betydelsen av teknikupphandling och teknikutveckling.

Däremot vill jag genmäla mot Hans Gustafsson när han säger att vi sedan 1976 har haft en kontinuerligt ökande obalans i förhållande till utlandet. Det uttalandet är felaktigt av två skäl.

Först och främst har det inte varit någon kontinuerlig utveckling. Låt mig påminna om att vi år 1977 hade ett underskott i handelsbalansen på drygt 5 miljarder kronor, vilket vändes till ett överskott på samma belopp år 1978. Det illustrerar naturligtvis inte någon kontinuerlig kurva, eftersom vi år 1979 kom tillbaka i ett underskott. 1978 var det balans i våra totala utlandsaffärer, Hans Gustafsson. Med hänsyn till förutsättningarna ute i världen får detta anses vara ganska remarkabelt. Kurvan är således förvisso icke kontinuerlig.

Min andra invändning är att det alldeles klart har skett en förändring på senare tid. Den ekonomiska politik som regeringen för i dag håller ju på att på ett avgörande sätt föra oss in i balans i våra utlandsaffärer, Hans Gustafsson. Låt mig, fru talman, i det här sammanhanget kortfattat få redovisa några siffror.

År 1980 hade vi ett underskott i handelsbalansen på 10,8 miljarder kronor. Motsvarande siffra förra året, 1981, visade ett underskott på bara 1,7 miljarder kronor. Det skedde alltså en förbättring av handelsbalansen med 10 miljarder mellan 1980 och 1981. Ser man på utvecklingen hittills i år, finner man att prognosen visar på ett överskott. Den senaste uppgift vi har på det här området är snabbstatistiken för februari i år, då vi hade ett överskott på 600 miljoner mot ett underskott samma tid 1981 på 130 miljoner.

Sanningen är alltså att regeringens ekonomiska politik har underlättat en successiv förbättring av handelsbalansen från ett mycket stort underskott 1980 till ett obetydligt underskott 1981. Dessutom tyder allt på att vi kommer att få ett överskott i handeln under det här året. Det har självfallet avgörande betydelse för den samlade balansen i våra utrikes affärer. Det är definitivt inte något kontinuerligt ökande underskott i vår utrikesaffär.

Anf. 28 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Fru talman! Jag begärde ordet för att på ett par punkter justera den historieskrivning som Hans Gustafsson gjorde. Precis som handelsministern sade var vi 1978 på rätt väg. Frågan är vilken orsaken var till den negativa utvecklingen under 1980. Vi får då komma ihåg – jag tror att det är viktigt – att det våren 1979 endast var centerpartiet som ville rejält hålla igen en ökning av konsumtionsutrymmet.

Det är helt klart att den påspädning som gjordes då bidrog till en ökad inflation. Men det var inte den verkliga orsaken, utan vi hade också

olja 1979 och 1980 med de mer än fördubblade oljepriserna. Vi hade den ur stabiliseringssynpunkt mycket olyckliga avtalsrörelsen, en avtalsrörelse som vi egentligen inte hade råd med. Vi fick då mer eller mindre en upprepning av den kostnadsexplosion som vi upplevde 1974 och 1975.

Detta är alltså den verklighet som ligger bakom den utveckling som gjorde att den första devalveringen inte kunde fullföljas till ett i alla avseenden gott resultat. Det är i mångt och mycket saker som en regeringspolitik tyvärr inte kan råda över.

Jag tror att det är väldigt viktigt att vi tillsammans försöker beskriva verkligheten så riktigt som möjligt. Det är grundförutsättningen för att vi alla skall kunna tala för det förnuft som är nödvändigt, så att inte de olyckshändelser upprepas som inträffade 1974, 1975 och 1980 med nya kostnadsexplosioner, som omöjliggör en varaktig och för svensk ekonomi nödvändig balans.

Anf. 29 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om kvällsplenum nu uppsatts.

Anf. 30 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Fru talman! Jag begärde ordet därför att jag menar att det ligger en viss fara i om man från arbetarrörelsehåll argumenterar så hårt efter den linje som Hans Gustafsson gör. Han började med att på samma sätt som de borgerliga propagandisterna måla upp i väldigt svarta färger hela frågan om marknadsandelar, exportutveckling, skuldsättning osv., som egentligen inte är särskilt stora problem men som Gösta Bohman på sin tid började använda dels genom medvetna felräkningar, dels genom demagogiska utfall mot arbetarrörelsen som argument för att trycka tillbaka de sociala rättigheterna, den sociala standarden och löneutvecklingen.

Då är det litet farligt när en socialdemokrat gör sig till tolk för ungefär samma resonemang i det i och för sig vällovliga syftet att komma åt regeringen. Det är ju snarare hemmamarknadens och den inhemska förbrukningens dåliga utveckling som har fördjupat den kapitalistiska krisen än utvecklingen på exportmarknaden. Den har inte varit extremt dålig, inte sämre än vad som under nuvarande förhållanden varit att vänta i en kapitalistisk världsekonomi. Den liknar också i stort sett andra kapitalistiska länders.

Sedan stämmer det inte heller enligt min mening när man säger att problemen i ekonomin beror på regeringens passivitet. Regeringen har inte alls varit passiv.

Regeringen har varit synnerligen aktiv. Den har varit aktiv därhän att den kunnat använda en delvis falsk och uppblåst skrämpropaganda för att tvinga tillbaka folkets levnadsstandard och viktiga sociala rättigheter. Den har åstadkommit en social omfördelning till de arbetandes nackdel och till rentierkapitalets och storföretagarnas förmån. Den har varit synnerligen aktiv och synnerligen effektiv, för den har uppnått betydande resultat i det avseendet.

Det är litet farligt att resonera så som Hans Gustafsson gör, för det innebär så att säga ett halvt erkännande av att de borgerligas och Gösta Bohmans skräckpropaganda är riktig.

Nr 105

Onsdagen den
24 mars 1982

Anf. 31 HANS GUSTAFSSON (s) replik:

Fru talman! Jag skall börja med att ge handelsministern rätt, i varje fall på en punkt. Om man vill använda ordet "kontinuerlig" strikt är det klart att man måste erkänna att det finns taggar och dalar i kurvan över utvecklingen av bytesbalansen. Men jag avsåg att om man jämför situationen 1977 med situationen nu har det blivit en kontinuerlig försämring.

Handelsministern säger att man nu är på väg att återvinna balansen och att regeringens politik är på väg att lyckas. Men om man för ett sådant resonemang och hänvisar till en mer positiv utveckling av handelsbalansen måste man inse att utvecklingen sker till priset av en ständigt ökad arbetslöshet. Det är klart att om man trycker ner efterfrågan tillräckligt mycket och därmed minskar importen tillräckligt kraftfullt så kommer man att hamna i en sådan situation. Och jag förmodar att det går att räkna ut hur mycket man måste pressa ner konsumtionen och utvecklingen och hur stor arbetslösheten måste vara för att man skall nå full balans.

Att handelsbalansen tillfälligtvis är bättre är inte ett uttryck för att politiken har lyckats, utan det är ett uttryck för att det förs en politik i landet som leder till arbetslöshet.

Dessutom kan jag hänvisa till att långtidsutredningen i sin avstämning har visat att utvecklingen beträffande vår handelsbalans och vår utrikeshandel inte alls har blivit sådan som man trodde för två år sedan.

Man kan också konstatera att under den period då det i och för sig har varit dålig efterfrågan världen över, har utvecklingen hela tiden varit sämre i Sverige. Vi har under den perioden förlorat marknadsandelar. Och jag tror inte att man med hänvisning till det som handelsministern sade kan dra slutsatsen att faran nu är över. Dessutom vore det intressant om handelsministern i sitt nästa inlägg – om det blir något sådant – ville visa på importens utveckling under den gångna perioden.

Sedan får jag säga till Jörn Svensson att jag egentligen är överens med honom om det mesta, och det är kanske mot den bakgrunden onödigt att vi för en debatt.

Han säger att det är farligt att beskriva situationen så som jag gör, därför att det från borgerligt håll tas som underlag för den nedrustningspolitik som man håller på med. Men jag menar att utvecklingen måste beskrivas sådan den är. Om beskrivningen är fel finns det anledning till anmärkning. Men att göra en korrekt beskrivning – även om den så att säga ur taktisk synvinkel kanske inte är så fördelaktig – tycker jag ändå är riktigt.

Varken Jörn Svensson eller jag instämmer i de slutsatser som de borgerliga partierna har kommit fram till när det gäller att möta de svårigheter som jag har pekat på. Vi menar att de skall mötas genom att vi tar våra produktiva resurser i anspråk.

Vi har arbetskraft i landet. Vi har kapital. Och vi har en kanske

*Handelspolitisk
debatt*

60-procentig produktionskapacitet inom svensk industri. Det är en regerings uppgift att se till att dessa krafter kan samverka och att vi därigenom kan skapa det underlag som behövs för att återvinna ekonomisk balans och därmed trygga välfärden.

Anf. 32 Handelsministern BJÖRN MOLIN:

Fru talman! Jag tycker att det var litet synd att Hans Gustafsson, i en i övrigt väl balanserad framställning, gav sig in på handelsstatistiksiffrorna och talade om en kontinuerligt ökad obalans med utlandet. Han tog nu tillbaka innebörden av ordet kontinuerlig, om jag förstod honom rätt, men låt mig ända påminna om hur handelsbalansen har varit alltsedan 1977.

1977 hade vi ett stort underskott, 1978 ett stort överskott, 1979 ett litet underskott, 1980 ett stort underskott, 1981 ett litet underskott, nära noll, och vi förutser ett visst överskott under 1982. Jag tror att jag vågar sticka ut hakan och säga att vi kan räkna med ett överskott i handeln under första halvåret 1982. Det är klart att denna variation har ett samband med oljeprishöjningarna. Den mycket kraftiga försämringen i handelsbalansen 1979 och 1980 betingades av de snabbt stigande oljepriserna under den perioden. De här siffrorna speglar naturligtvis också resultatet av de båda devalveringar som har vidtagits, 1977 och 1981. Det har lett till en positiv volymförändring av vår export. Man kan i varje fall våga säga att det råder en bred enighet om att förra årets devalvering hittills har varit framgångsrik. Slutbedömningen får väl dröja ytterligare någon tid. Jag delar i det sammanhanget den mening Hans Gustafsson framförde i sitt huvudanförande, att man måste ställa vissa krav på exportföretagens prispolitik.

Hans Gustafsson frågade hur det ligger till med importen. Vi kan då konstatera att det i förbättringen av handelsbalansen ingår en volymmässig nedgång av importen – en värdemässig ökning men en volymmässig nedgång, det är helt klart.

Men nog därom, fru talman, jag tror att den viktiga slutsatsen av detta är att vi med gemensamma krafter bör försöka underlätta för exportindustrin att få en ökad avsättning, att återvinna marknadsandelar och på det viset bidra till en höjd produktion och sysselsättning i vårt land, med alla de positiva effekter det kan få på välståndet. Då är det också viktigt att man satsar resurser på exportfrämjande åtgärder. Och det har vi från regeringens sida gjort. Sveriges exportråds verksamhet och övriga exportfrämjande åtgärder hör till de få avsnitt där det har varit möjligt att ge en real medelsökning. Vi kommer från regeringens sida att fullfölja den politiken med all kraft, och jag hoppas att vi i det avseendet kan räkna på socialdemokraternas stöd.

Anf. 33 HANS GUSTAFSSON (s) replik:

Fru talman! Jag lyssnade med intresse till handelsministern. Om jag fattade honom rätt, menade han att under den borgerliga regeringsperioden har handelsbalansutvecklingen varit gynnsam. Det rimmar litet dåligt med det allmänna talet om att vi har haft ett kostnadsläge i landet som har

inneburit att svensk industri kontinuerligt har tappat marknadsandelar. När jag lyssnar på handelsministern får jag närmast ett intryck av att det skulle ha varit en kontinuerlig ökning av marknadsandelar. Utvecklingen har i realiteten varit ogynnsam, men saldoto i handelsbalansen har förbättrats genom en kraftig nedgång av importen.

Jag tycker också att det i det här sammanhanget inte är rimligt att bara anknyta till handelsbalansen. Jag anknöt i mitt anförande till bytesbalansunderskottet. Vi måste se på den totala utvecklingen, och då kan man verkligen, för att använda det ursprungliga uttrycket, återknyta till en kontinuerlig balansbrist. Den har under praktiskt taget hela tiden legat på 2–2 1/2 % av bruttonationalprodukten. Det har inte hänt något annat än det jag redovisade inledningsvis – att regeringens politik icke har lyckats komma till rätta med något av de avgörande balansproblem som vi har i svensk ekonomi.

Nu säger handelsministern till slut att vi skall hjälpas åt att genom olika åtgärder se till att skapa ännu bättre förhållanden. Det ställer jag gärna upp på – det har vi alla i vårt land anledning att göra. Men det är litet grand fråga om hur det skall gå till. Jag talade förut litet om vårt förslag om en infrastrukturell investeringsexpansion i väntan på att vi kan få en normal industriell expansion. Vidare talade jag om möjligheterna att via upphandling främja en positiv utveckling och om vikten av att ta i anspråk de produktiva resurserna i landet. Här vilar ansvaret tungt på den borgerliga regeringen, som verkligen har att lägga till rätta förutsättningarna för 1983 års avtalsförhandling, vars utgång i sin tur kommer att bli avgörande för vårt förhållande gentemot utlandet. De åtgärder som regeringen hitintills har föreslagit under senare tid – jag specificerar dem inte på nytt – har ju enbart inneburit att man har släppt in grus i maskineriet, skapat svårigheter att få en lugn och avhållsam avtalsrörelse. Detta är ett ansvar som den borgerliga regeringen måste bära.

Anf. 34 Handelsministern BJÖRN MOLIN:

Fru talman! Hans Gustafsson har ju ingen ytterligare replikmöjlighet och därför skall jag inte komma med flera siffror. Jag vill bara säga att även när det gäller det samlade underskottet i våra utlandsaffärer, dvs. bytesbalansunderskottet, är bilden väsentligt mera splittrad. 1978 hade vi inget underskott alls i bytesbalansen, och det var nog ganska remarkabelt. Jag tror att vi kan räkna med att det samlade underskottet i våra utrikesaffärer nu kommer att bli lägre, vilket betyder att variationerna i handelsbalansens saldo direkt har återspeglats i bytesbalanssaldot. Men, fru talman, det avgörande i detta meningsutbyte mellan Hans Gustafsson och mig är väl ändå att vi båda är ense om att det är viktigt att genom att skapa bättre förutsättningar för näringslivet och exporten klara av de balansproblem som vi onekligen har i relationerna med utlandet, varvid en väsentlig förutsättning är att vi slår vakt om frihandelssystemet.

*Handelspolitisk
debatt*

Onsdagen den
24 mars 1982

*Handelspolitisk
debatt*

Anf. 35 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Fru talman! Förutom de väntade upprepningarna i handelsministrernas anförande, från finansplaner och regeringsdeklarationer om ekonomisk politik, kännetecknas regeringens hållning i handelsfrågorna av något slags S:t Göran-och-draken-inställning. Omvärlden är ond. Den strävar efter protektionism och handelshinder. Eld sprutar om drakarna i världshandeln. Sverige, och då främst den borgerliga regeringen och framför allt dess liberaler, kommer med svärd för att frälsa oss från ondo. Svärdet heter i den här tappningen frihet åt marknadsekonomin, ytterligare frihet för marknadskrafterna att spekulera, att förändra konkurrensförhållanden och handelsförhållanden på den internationella marknaden. Detta är rätt kännetecknande för regeringens sticka-huvudet-i-busken-politik. F. ö. har ingen av de borgerliga och socialdemokratiska talarna i eftermiddagens debatt med ett enda ord berört de multinationella imperiernas betydelse för den begränsning av frihandeln som skett och alltjämt sker. Vare sig man vill eller inte pågår varje minut, över hela världen, en förändring av de kapitalistiska ekonomierna: frihandeln begränsas, valfriheten avskaffas, små konsumenter, små företag och små och svaga länder binds upp, karteller bildas, marknader delas upp, produktionen delas så att man inte producerar samma varor som konkurrenterna, sortimentet anpassas och man överenskommer om priser. Detta är verkliga begränsningar av frihandeln.

Handelsministern säger i sin deklaration att det är en hård konkurrens om de krympande marknaderna, och visst förhåller det sig på det sättet. Men varför krymper marknaderna? Jo, därför att hela den industrialiserade västvärlden för en åtstramningspolitik, som i stort sett är densamma som den vår regering för. Regeringen och dess ideologiska fränder i andra stater sågar av den gren de sitter på.

Nu är detta inte hela orsaken. De svårigheter som de kapitalistiska länderna och våra traditionella handelspartner har är inte precis några tillfälligheter. De följer av historiska förändringar i hela världens hushållning, förändringar i vad vi kan kalla kapitalismens livsbetingelser och förändringar inom systemet.

Den epok då de imperialistiska makterna, de stora kapitalistiska länderna, ensamma hade makten över världens folk och ensamma kontrollerade dess rikedomar är för alltid förbi. Det hjälper inte att hoppas på några väsentliga förändringar i det avseendet. Kolonialsystemet har slagits sönder. Många f. d. koloniala områden bygger nu upp sina länder i strävan efter nationellt oberoende. Många stater bygger socialistiska system och drar sig på så vis undan imperialistisk och kapitalistisk utsugning. Det här är ett faktum. Den kapitalistiska marknaden håller på att krympa, men inte bara av de skäl som handelsministern anför.

Mot denna bakgrund är det märkligt att man i handelsministrernas deklaration kan på några få rader avfärda handeln med de s. k. statshandelsländerna.

Moderaterna har framträtt i debatten och varnat för att man inte kan räkna med samma fortsatta ekonomiska tillväxt som förut i dessa länder och talar

om risker med alltför utvecklat handelssamarbete med socialistiska länder. Med det hade väl varit på sin plats att påpeka att det knappast heller är riskfritt att bygga sin handel och sin exporttilltro på kapitalistiska länder, där man kan räkna med att inhemsk efterfrågan och industriell stagnation kommer att fördjupas mycket allvarligt under 1980-talet.

Med planeekonomierna kan man – om man anstränger sig – göra ganska goda och långsiktiga affärer. Men det fordras naturligtvis politisk vilja, kunskap och tålamod för att komma åt dessa marknader, som ju undan för undan representerar en allt större del av världens befolkning.

Problem med handel på dessa marknader har man på grund av valutasystemen. Ibland måste man acceptera byteshandel. Genom t. ex. ett statligt handelsbolag kunde man etablera kontakter med motsvarande byråkratier i resp. ekonomi. Man kunde samla in ett bredare utbud av olika produkter som kan tillverkas och exporteras. Man kan också samla in och fördela "bytesvarorna" på den svenska marknaden, för att få till stånd mängder av affärer och handelsutbyte som annars inte kan komma till stånd, genom att de små enskilda företagen i vårt land inte själva har möjlighet att utveckla denna handel.

Jag vet från mina hemtrakter, i stålindustrins hjärta i Bergslagen, att de som lyckas, de som har tillräckliga resurser att sätta av och som kan arbeta sig fram till långsiktiga kontrakt, är mycket nöjda och även har tryggad sysselsättning för lång tid framöver när det gäller deras produkter.

Stål- och verkstadsindustrins handel på öststatsmarknaderna är liten – när det gäller stålindustrin mycket liten. Låt mig använda handelsstålsindustrin som ett mått, även om den väl är extremt liten. Man har där ungefär lika stor export till samtliga öststatsekonomier som på Danmark. Det säger något om vilka slumrande möjligheter som finns på handelsstålsområdet.

Den svenska specialstålsindustrin, som vi är så starkt beroende av att behålla och kunna utveckla, är extremt exportberoende. För att vi skall kunna rädda denna viktiga näring behövs en utveckling av densamma och en vidgad hemmamarknad. Med regeringens recept blir det naturligtvis en satsning på ännu mer export, som skall stimuleras genom kostnadsänkningar, genom lönenedpressning, kanske genom devalveringar och andra åtgärder för att sänka våra priser gentemot omvärlden.

Man skall inleda ett slags internationell exporttävlan, som man tror att man skall kunna klara sig i.

Detta är ingen väg ut ur handelskrisen. Den alternativa vägen måste, som så många sagt i dag, vara att utöka hemmamarknaden och ge den svenska specialstålsindustrin ett utrymme här som den inte har i dag. Det sker självfallet genom inhemsk utveckling, genom satsning på omfattande industrialiserings- och förnyelseprogram i vår egen industri.

Genom en sådan utveckling kan kapacitetsutnyttjandet ökas, och man lägger grunden för en naturlig stärkning av våra exportmöjligheter.

Handelns utveckling och underskottet i bytesbalansen kan inte frikopplas från den ekonomiska politik och den näringspolitik i övrigt som förs i olika länder. Jörn Svensson har utförligt behandlat hemmamarknadens betydelse

för en positiv utveckling av vår ekonomi men också av vår handel. Jag skall fortsätta något litet på det temat genom att beröra den offentliga upphandlingen, vilken också Hans Gustafsson var inne på i sitt anförande.

När man gör upphandlingar hänvisar man till upphandlingsförordningen och säger att vi måste handla efter affärsmässiga principer. Det gjorde man med besked förra året. Ett par mycket uppmärksammade affärer gjordes i frihandels namn.

Försvaret köpte radaranläggningar från multinationella ITT, trots att svenska LM Ericsson kunde leverera motsvarande anläggningar till i stort sett samma pris – jag säger i stort sett; det skilde visserligen något, men det borde inte ha varit avgörande om man sett till effekterna för vårt land och vår ekonomi.

Detsamma gällde Vattenfall, som från USA köpte generatorer till kärnkraftverk från USA som ASEA skulle ha kunnat leverera. Det kanske också fanns något mer exempel som jag nu inte har aktuellt.

Det finns möjligheter att göra andra än rent kommersiella värderingar när det gäller offentlig upphandling. Regeringen kunde ha gripit in, om den velat – om den inte varit så förtvivlat rädd för de stora internationella makterna, som ligger på och kollar att man sköter sig enligt det s. k. frihandelsmönstret.

När jag i olika sammanhang varit ute på industrier och diskuterat sådana här saker med folk som sysslar med marknadsföring har jag märkt att man där är rätt irriterad. Man säger – för att göra ett direkt referat – att vi i Sverige i alla lägen skall spela bussiga brorsan och bjuda på allting och inte ta hänsyn till det egna landets behov av produktion och sysselsättning.

Vissa andra länder har regler som gör att de på ett annat sätt ser till effekterna på den egna ekonomin. Den finska upphandlingsförordningen säger att upphandlingen skall vara statsekonomiskt förmånlig. Man har t. o. m. i tilläggscirkulär om hur sådana här frågor skall hanteras sagt: "Vid anskaffning av varor och tjänster skall särskild uppmärksamhet fästas vid i hur hög grad de är inhemska och vid deras sysselsättningseffekt." Det är ju klara direktiv om att handla finskt.

I USA har man, som handelsministern känner till, en Buy American-lagstiftning. Den är mycket gammal. Där sägs att federala tjänstemän endast får välja inhemska varor vid upphandling för offentligt bruk. Endast inhemskt material får användas vid uppförande, ändring eller reparation av offentliga byggnader eller offentliga arbeten. Det finns några undantag från dessa regler, nämligen om de medför orimligt stora kostnader, om varan skall användas utomlands eller om den inte finns i Amerika.

Det som kan åsidosätta eller begränsa sådana samhällsekonomiska målsättningar är den nya GATT-överenskommelsen som gäller för offentlig upphandling. Men då måste man komma ihåg att den, om jag har läst rätt, gäller mycket stora projekt och inte tjänster, om de inte följer direkt av varuleveransen. Den gäller inte heller alla myndigheter.

Den som ser GATT-överenskommelsen, som det ofta hänvisas till, enbart

som en fördel för vår exportsträvande svenska industri ser det ganska ensidigt. Det avtalet lämnar naturligtvis också utrymme för marknadskrafterna. De förhållandevis små svenska företagen har inte alls samma möjlighet att bearbeta EG-marknaden och den amerikanska marknaden eller ens vår egen marknad som multinationella ITT eller IBM har. Det är en skenbar frihet som ändå gör att den starke segrar. Må den starke vinna! Det är filosofin också bakom marknadsekonomi och för regeringen.

Offentlig upphandling kan alltså bidra till att vi når en god export genom att man lägger ut basbeställningar i svensk hemmaindustri, som bidrar till att utveckla ny teknik och nya produkter eller att höja kapacitetsutnyttjande och kompetens.

Hadar Cars talade om hur viktigt det är att förnya svensk industri- och energiteknik. Jag kan inte se hans anförande på annat sätt än som ett direkt tillstyrkande av de förslag som vårt parti har framlagt när det gäller utveckling av industrin och möjligheterna att skapa nya arbeten. Jag tänker på riktade beställningar för att utveckla en bestämd samhällsnyttig teknik som energitekniken, som om den utvecklades i sig skulle kunna betyda mycket för handeln, för våra möjligheter att minska oljeimporten osv.

Det finns mängder av områden där man kan satsa genom offentlig upphandling och i offentlig regi. Det gäller energin, det gäller kommunikationer, det gäller arbetsmiljö, det gäller processteknik osv. Men att sitta och vänta på att privata företag skall ta några egna initiativ i den vägen tror jag är ganska omöjligt. Dessa satsningar måste göras i samhällelig regi. Något spontant intresse för förnyelse av svensk industri kan vi inte utläsa av den investeringsstatistik som finns eller av den allmänna debatt som förs ute i det s. k. fria näringslivet.

Genom en riktad politik, som skapar sysselsättning och en positiv utveckling för vår hemmamarknad och för vårt land, kan man också förbättra möjligheterna att nå ut och göra ett bättre arbete på den internationella marknaden.

Anf. 36 ERIK BÖRJESSON (fp):

Fru talman! Handelsministern har i regeringens handelspolitiska deklARATION slagit fast att den fortsatta ekonomiska utvecklingen i Sverige är beroende av att våra exportföretag har tillgång till utlandsmarknader inom ramen för frihandels principer. Detta vill jag med skärpa understryka. Det är också viktigt för att ett litet men högt utvecklat industriland skall kunna bevara sin konkurrenskraft.

Jag vill här ta upp två grenar av svenskt näringsliv där förutsättningar finns att ytterligare förbättra vår export och därmed vår handelsbalans, nämligen sjöfarten och turismen.

Svensk rederinäring har gått starkt tillbaka under senare år trots den av riksdagen fastställda målsättningen att vidmakthålla en konkurrenskraftig och betydande handelsflotta under svensk flagg. Den svenska transoceana handelsflottan är i dag högmodern, anpassad till modern godshantering och tekniskt konkurrenskraftig gentemot andra handelsflottor. Problemet är

kostnadsläget. Kostnaderna för att driva fartyg under svensk flagg måste väsentligt sänkas, om vi på sikt skall kunna bibehålla en tillräckligt stor svensk handelsflotta. Denna problematik verkar alla vara överens om, men förhandlingarna tycks ha råkat in i ett dödläge där positionerna synes vara helt låsta. Skall en vändning ske måste den ske snart. För regeringen måste det vara angeläget att finna en lösning för att åter föra parterna till förhandlingsbordet.

Fru talman! Det är bråttom att bryta den nedåtgående trenden i sjöfartsnäringens utveckling och därmed öka våra möjligheter att förbättra vår handelsbalans. Det är också viktigt att skapa bestående möjligheter att vidmakthålla en konkurrenskraftig och betydande handelsflotta under svensk flagg.

Turismen är ett annat område där utvecklingsmöjligheter finns. I dag kan man i Dagens Nyheter läsa om en undersökning som har gjorts av den västtyska konsumenttidningen Test och som omfattar 3 000 representativa turister under år 1981. Direkt sensationellt konstaterar man att västtyskarna bedömer resans prisvärdighet, alltså vad man får ut av kostnaderna, vara högst i Sverige. I en kommentar säger informationschefen i Sveriges Turistråd, Lars Florin, bl. a.: Både industri- och turistmässigt spelar den västtyska marknaden en nyckelroll i den svenska handelsbalansen med utlandet. Under 1982 väntas närmare 400 000 västtyska turister besöka Sverige.

Han pekar också på hur den svenska naturen i allmänhet och vildmarken i synnerhet lockar turisterna. Dock synes ytterligare PR-insatser vara nödvändiga. Fortfarande säljs Sverige för tamt som turistland, inte minst på den stora nordamerikanska kontinenten.

Den svenska turistnäringen omsatte 1981 drygt 20 miljarder kronor varav närmare 16 miljarder gäller den inhemska turismen. Exporten är alltså 20 % – närmare 5 miljarder kronor – och kan enligt Turistrådet fördubblas på tio år. Turistnäringen sysselsätter i Sverige i dag ca 100 000 året-runt-anställda. Här finns alltså ökade möjligheter till sysselsättning som i hög grad kan komma glesbygden till del.

Handelsminister Björn Molin har turismens betydelse klar för sig, och han har under det gångna året, bl. a. genom extra anslag för marknadsföring av Sverige som turistmål utomlands och genom satsningar på olika svenska turistorganisationer, bidragit till utvecklingen.

Utländska turister liksom vi svenskar ställer givetvis höga krav. Man vill ha service och hygien samt snyggt omkring sig. Våra campingplatser och vandrarhem är i många fall hårt nedslitna. Kommunerna får under stränga sparsamhetskrav svårt att klara erforderligt underhåll. Vid hänvändelse till AMS får man beskedet att sådana anläggningar inte ligger inom AMS arbetsområde. Om det är så, borde kanske arbetsmarknadsministern se över bestämmelserna.

Ett annat problem är att Sverige tar semester under de mest intensiva turistmånaderna. Detta gäller sådana nödvändiga funktioner som tull och polis men också hotell- och restaurangnäringarna. En bättre spridning av

semestrarna är därför önskvärd. Det vore en uppgift för arbetsmarknadens parter att ta upp denna sak till diskussion.

Fru talman! Jag tror att svensk turism har framtiden för sig. Den kan ge många nya arbetstillfällen, inte minst i glesbygden där problemen är stora. Den kan också positivt bidra till en förbättrad handelsbalans. En medveten satsning från samhället på bl. a. ökad marknadsföring ger säkert snabb valuta för gjorda insatser.

Anf. 37 JAN BERGOVIST (s):

Fru talman! Regeringsdeklarationen går rätt utförligt in på u-landshandelns roll i världsekonomin, och den tar också upp u-landshandelns betydelse för produktion och sysselsättning i Sverige. I långa stycken kan jag instämma i den beskrivning som Björn Molin lämnade. Handeln med tredje världen kan också i fortsättningen bli ett dynamiskt inslag i en världsekonomi, som annars mest präglas av stagnation och undersysselsättning. I-länderna är numera starkt beroende av tredje världen för sin egen ekonomiska utveckling. Men skall detta s. k. ömsesidiga beroende bli en positiv faktor för framtiden, måste u-länderna ges förmåga att omsätta sina enorma behov av produkter i köpkraftig efterfrågan. Det förutsätter kraftiga överföringar av finansiella resurser i form av både bistånd och lån. Det förutsätter, vilket inte minst Brandtrapporten belyst, krafttag för att hindra att den kolossala skuldbördan utlöser akuta skuldkriser. Det mesta tyder i dag på att Turkiets och Polens skuldkatastrofer kommer att följas av åtskilligt fler. Det skulle onekligen vara intressant att höra litet mer om hur handelsministern bedömer denna situation, både allmänt och med hänsyn till bl. a. exportkreditnämndens problem.

Handeln och dess villkor måste inta en central plats i Sveriges u-landspolitik, säger handelsministern. Som ett led i en utvidgning av det kommersiella samarbetet med u-länderna håller regeringen nu på med att se över formerna för detta samarbete och pröva behovet av ytterligare samarbetsavtal. Detta är motiverat och bra. Från socialdemokratisk sida har vi i flera år begärt att så sker. Sent omsider har man nu tydligen kommit i gång i kanslihuset. Men formuleringarna i regeringsdeklarationen kan tolkas som att regeringen ser u-landspolitiken och samarbetsavtalen som en mer eller mindre renodlat kommersiell fråga. Ett sådant ensidigt betraktelsesätt måste avvisas. Att de redan ingångna samarbetsavtalen har fått så liten betydelse beror ju framför allt på detta snäva kommersiella perspektiv. För vår del är samarbetsavtal en metod att fördjupa ett u-landssamarbete, som vi bedömer som viktigt från utrikespolitisk, solidaritetspolitisk och kommersiell utgångspunkt. Avtalen skall främja både våra egna intressen och u-landsparternas förmåga till positiv utveckling.

Det hade varit värdefullt om handelsministern ägnat någon minut åt en sådan bredare u-landspolitik analys. Som det nu är, framstår regeringens syn på detta viktiga område som ensidigt kommersiellt präglad. Det blir inte bättre av att det främsta instrumentet för solidariteten med u-länderna, den svenska biståndspolitik, luckrats upp och kommersialiserats steg för steg.

Onsdagen den
24 mars 1982

*Handelspolitisk
debatt*

Det senaste, i och för sig begränsade, exemplet är budgetpropositionens förslag att Sveriges anslutning till tennavtalet skall räknas av mot biståndsanslaget. Det förhållandet att u-länder finns med i en transaktion gör det inte självklart motiverat att finansiera transaktionen med biståndsmedel.

Denna diskussion gränsar till frågan om återflöde och bundet bistånd. Det är en debatt som vi får ta framför allt när riksdagen behandlar u-hjälpsanslagen längre fram i maj. Låt mig ändå här säga att svenskt bistånd, svensk biståndspolitik och svensk utrikespolitik gett betydande draghjälp åt den svenska exporten.

Det går inte att säga om biståndspolitiken: 6 miljarder ut och knappt 3 miljarder tillbaka. Det kanske är 10 miljarder tillbaka eller 15 miljarder tillbaka. Det går inte att avgöra. Men alltför ofta får vi ohyggligt snäva perspektiv i diskussionen om biståndets bindning.

Uppskattningen av Sveriges åtgärder och ställningstaganden gentemot de nya länderna har i åtskilliga fall öppnat viktiga, framtida marknader. Sedan gäller det för det svenska näringslivet att aktivt bevaka de möjligheter som erbjuds. Industriförbundet och dess företrädare talar gärna om att ställa biståndet i näringslivets tjänst genom ökad bindning. Det hade varit bättre om en del av den energi som man *då* visar kunde ägnas åt att faktiskt utnyttja den goodwill som Sverige uppenbarligen åtnjuter. Det finns tyvärr många exempel på nonchalans hos svenska företag när det gäller att svara på brev och att bevaka anbudsmöjligheter. Det gäller såväl i förhållandet till enskilda u-länder som i konkurrensen om de internationella organisationernas upphandling.

Fru talman! I går fick vi en skrivelse från regeringen, där den för första gången lämnar en redogörelse för hur Sydafrikalagen påverkat de svenska företagen. I förarbetena till lagen sades att vi måste få ett bra sakunderlag för en debatt i Sverige om Sydafrikafrågan. Regeringen skall därför varje år publicera uppgifter som "ger en tillförlitlig bild i väsentliga hänseenden inom varje enskilt företag". Uppgifterna skall avse produktion, omsättning, antal anställda, företagna investeringar och andra faktorer som har betydelse för att kontrollera efterlevnaden av lagen.

Nu har Björn Molin och hans medarbetare hållit på i fem långa månader för att arbeta fram regeringens redogörelse till riksdagen. Vad blev resultatet? Ja, vi har fått sex stackars trycksidor plus en liten tabell som inte säger någonting om förändringen under redovisningsperioden år 1980. Först har man då fått in allt material från den myndighet som sköter det löpande arbetet. Sedan sätter man sig i fem månader, med kanslihusets resurser, och ut kommer denna torftiga trycksak. Berget som födde en råtta – det är en bild som tränger sig på.

Det är helt klart att redogörelsen inte fyller de krav som riksdagen har rätt att ställa på information i den här frågan. Låt mig ge några exempel på det.

Hur många fler anställda blev det 1980 i svenska företag i Sydafrika?

Hur mycket ökade produktionen 1980?

Hur mycket ökade omsättningen?

Hur mycket investerades under året?

Hur mycket investeringar gav regeringen dispens för?

Vad var det för slag av investeringar?

På vilka grunder gav man dispens?

Har regeringen tillämpat lagen tillräckligt restriktivt, eftersom antalet anställda och omsättningen har ökat?

Det här är helt centrala frågor, men vi får inte svar. En del av frågorna kan vi få svar på om vi söker i tidningar eller om vi går till företagens redovisningar. Men detta skall ju vara en ärlig, samlad redogörelse som regeringen tar fram för att garantera en bra sakdebatt i Sydafrikafrågan.

Vad vi däremot kan läsa på de här sidorna är följande: Tre företag sägs ha direkt brutit mot lagen. Ytterligare ett företag har i strid mot lagens syfte förvärvat ett dotterbolag där nere. De svenska företagens totala omsättning har ökat. Det totala antalet anställda har ökat.

Regeringen säger nu att detta beror på högkonjunkturen, men det finns ingenting i lagen som signalerar att en högkonjunktur ger rätt till expansion. Tvärtom sägs i propositionen att företagen inte skall utvidga sin verksamhet. Har det blivit fler anställda också i det företag som regeringen gett dispens? Det framgår inte av redogörelsen, men det borde naturligtvis finnas en sådan uppgift.

Det är nu tre år sedan folkpartiregeringen expedierade en beställning från riksdagen om Sydafrikalagen. Folkpartiet var positivt då. Av dagens formulering i handelsdeklarationen får man också ett positivt intryck. Men den här skrivelsen var en kalldusch, och man får ett obehagligt intryck att moderaterna fortfarande spökar i handelsdepartementets korridorer.

Frågan om lagen och dess tillämpning innehåller många tekniska och andra problem, och det finns en risk för att vi gräver ner oss i den tekniska diskussionen om hur man skall handlägga, om hur man ger dispenser, om var gränser går. Men det allra viktigaste är ju att vi arbetar för att skapa en stark och välinformerad opinion i landet. Det är den bästa garantin för att vi undan för undan skall kunna öka solidariteten med de fattiga och förtryckta i Sydafrika och Namibia.

Anf. 38 CHRISTER EIREFELT (fp):

Fru talman! Sverige har en öppen ekonomi. Vi har valt att ha det av flera olika skäl. Viktigast är att för ett litet land som Sverige är denna öppna ekonomi en absolut förutsättning för att vi skall klara vårt välstånd. Utan ett fritt utbyte av varor och tjänster med vår omvärld skulle svenska folket ha det betydligt sämre.

Vi kan aldrig bygga upp en effektiv produktion i landet, om vi inte har tillgång till världsmarknaden. Serierna blir för små, och varorna blir därmed för dyra.

En fri handel över våra gränser, i båda riktningarna, är dessutom en garanti för konkurrens också på de områden där det svenska utbudet är litet. Och det är till fördel för konsumenterna.

För folkpartiet är det självklart att slå vakt om frihandeln. Det är med stor

Onsdagen den
24 mars 1982

*Handelspolitisk
debatt*

oro vi registrerar olika tecken på en ökad protektionism i det ena landet efter det andra. USA vill kvotera stålimporten, Frankrike har bl. a. jättelika "köp franskt"-kampanjer – för att nämna ett par aktuella exempel.

Här hemma hörs krav på ökade restriktioner inte bara från politiker och fackföreningsfolk utan också från delar av näringslivet. Att ge efter för de kraven vore förödande för ett litet, exportberoende land som vårt. I ett vidgat handelskrig står vi som givna förlorare.

Om våra egna och andras ekonomiska svårigheter leder till olika former av synliga och osynliga restriktioner, blir situationen för våra svenska exportföretag omöjlig. Därför måste vi själva vara mycket försiktiga med åtgärder som kan leda till handelskrig.

Det går inte heller att med den här typen av åtgärder på sikt skydda en industri som inte har en inneboende kraft att klara konkurrensen också över gränserna. Över huvud taget är internationellt samarbete grunden för ett svenskt näringsliv.

Den onyanserade kritik, som ofta hörs när svenska företag investerar i utlandet liksom f. ö. när utlandsägda företag investerar i vårt eget land, tyder på att man inte har förstått hur nödvändigt det är för Sverige att samverka med andra länder.

Våra egna större exportföretag skulle inte ha nått sina framgångar om man inte hade utnyttjat de marknadsfördelar som investeringarna utomlands gett.

Det är uppenbart att dessa satsningar också har haft en positiv inverkan på sysselsättningen här hemma i Sverige.

På samma sätt är utländska investeringar i Sverige ett naturligt komplement till den frihandel som måste vara basen för välståndet i ett litet industriland som Sverige. Vi måste uppmuntra och underlätta investeringar, inte motarbeta dem.

Också när det gäller forskning och utveckling måste Sverige aktivt verka för ökat internationellt utbyte och tekniköverföring.

Här spelar personliga kontakter stor roll. Framstående utländska tekniker och vetenskapsmän måste inbjudas att verka i Sverige.

Mycket av framtidens teknik i svensk industri kommer att hämtas från utlandet. Bl. a. därför skall vi också uppmuntra, inte motarbeta, svensk industri till engagemang utomlands.

När det gäller att stärka vår industris internationella konkurrenskraft är marknadsföringen en annan viktig, men ofta bortglömd faktor. Utbildningen måste inriktas så, att vi får fram fler ungdomar med en kvalificerad grundutbildning, lämpad för internationell marknadsföring. Det är självklart att språkkunskaper här spelar en central roll, men det är också fråga om ett ökat samarbete mellan teknik- och ekonomiutbildning. Här borde vi i större utsträckning satsa på stipendiatverksamhet, så att fler ungdomar kan få komma ut och pröva på internationell marknadsföring.

Fru talman! Jag är övertygad om att det i våra många små och medelstora företag finns en stor och förhållandevis outnyttjad resurs när det gäller att öka vår export. Men det behövs åtgärder av olika slag och kanske framför allt

en stimulans för att våra mindre företag skall våga sig på exportsatsningar, där de ofta känner en viss tveksamhet och rädsla för en sådan här, litet främmande verksamhet.

Det har förvisso gjorts mycket under senare år för att intressera också mindre företag för export: Vi har Sveriges Exportråd, vi har industriverkets arbete, vi har satsningarna på utvecklingsfonderna med en rad olika aktiviteter, och visst har de i många fall lett till lyckade resultat. Men det är också uppenbart att det fortfarande finns många företag som tillverkar produkter eller tillhandahåller tjänster som borde lämpa sig väl för marknadsföring även utanför vårt eget land men som av olika skäl inte exporteras.

Det sägs ofta att svenska företag i internationell jämförelse är påfallande dåliga på att samarbeta och ofta ser ganska negativt på företagssamarbetet.

Det förefaller som om den bristen finns både större företag emellan, t. ex. vid systemförsäljning och vid leveranser till större projekt, och när det gäller samarbete mellan storföretag och underleverantörer.

Jag tror dessutom att det vore möjligt att, t. ex. med branschorganisationernas hjälp, få småföretagen att i större utsträckning göra gemensamma exportsatsningar.

Det finns ofta ett naturligt sätt att umgås mellan företagen inom en bransch. Det bör man utnyttja för bl. a. utställningar på mässor och marknadsundersökningar. Utvecklingsfonderna kan naturligtvis spela motsvarande roll när det gäller exportsamarbete regionvis mellan företag i olika branscher. Kanske borde utvecklingsfonderna tillföras mer exportkunskap än som finns där i dag.

Men även om man på olika sätt kan fortsätta att bygga ut samhällets service- och stimulansåtgärder för att utvidga småföretagens exportverksamhet måste naturligtvis det övervägande jobbet ske inom företaget. Därför får man inte heller glömma bort utbildningssidan. Många företagsledare eller andra ansvariga för en tänkt exportsatsning har säkert tvekat inför det okända som en utländsk marknad utgör. Inte minst språkkunskaper och kännedom om det land man tänker bearbeta är väsentliga. Över huvud taget är det viktigt att de utbildningsaktiviteter som finns också når ut till de mindre företagen. Många småföretag deltar ju indirekt i exporten i egenskap av underleverantörer.

Deras framtida möjligheter beror naturligtvis i första hand på hur vi med olika åtgärder – en del redan genomförda, en del aviserade – lyckas med att generellt förbättra konkurrenskraften för våra svenska företag.

Men också här har jag en bestämd känsla av att det finns brister i samarbetet, inte minst när det gäller produktutveckling.

Jag tror att det över huvud taget går att förbättra den samverkan som sker mellan industriföretagen, både när det gäller marknadsföring och i fråga om produktutveckling. I första hand är det en uppgift för näringslivet självt. Men de olika organ som finns, t. ex. utvecklingsfonderna och exportrådet, och varför inte också bankerna, borde kunna medverka till att mer samarbete

kommer till stånd.

Fru talman! Regeringens handelspolitiska deklaration poängterar att Sverige måste bevara en öppen ekonomi, därför att det är förutsättningen för vårt välstånd.

Det faktum att ungefär 50 % av vår totala industriproduktion exporteras understryker vikten av att frihandelssystemet bevaras och förbättras.

Men frihandeln bör också ses i ett vidare perspektiv. Ett system där varje land i princip gör det man är bäst på är det effektivaste sättet att använda jordens samlade tillgångar.

Anf. 39 LAIJA EXNER (s):

Fru talman! Dagens handelspolitiska debatt har i stor utsträckning kretsat kring frihandeln. Detta är inget nytt. Redan under den socialdemokratiska regeringens tid präglades den svenska handelspolitiken av öppna gränser och största möjliga frihandel. Vi har haft starka skäl för att driva en sådan politik. Denna handelspolitik kombinerades med en stark ekonomisk politik och en aktiv näringspolitik. Arbetsmarknadspolitiken utvecklades och rustades med en rad instrument, som underlättade för människorna att klara av den omställningsprocess som pågick i det svenska samhället.

De svenska textil-, beklädnads-, sko- och läderarbetarna har under de senaste åren helt felaktigt blivit stämplade som frihandelsmotståndare. När Beklädnadsarbetareförbundets medlemmar har fört fram krav på en rimlig fördelning mellan inhemska och utlandstillverkade varor i vår beklädnads-konsumtion, har detta betecknats som ett allvarligt hot mot vår handelspolitik. När socialdemokraterna i riksdagen har lagt fram konkreta förslag som syftat till att det av riksdagen 1978 fastställda målet om inhemsk teko-
produktion skall kunna uppnås, har dessa förslag inte funnit nåd hos den borgerliga majoriteten i denna kammare. Tvärtom har dessa förslag ofta blivit stämplade som hot mot den svenska exporten. Argument som har varit avsedda att ge den svenske tekoarbetaren dåligt samvete inför sina kolleger i u-länderna och inför alla tekokonsumenter här hemma har förekommit i flera kammardebatter.

Målet för vår teko-
produktion har blivit ändrat till riktmarke, och i dag är regeringen tydligen beredd att ompröva de försörjningspolitiska normerna. Situationen i tekoindustrin är i dag utomordentligt allvarlig med hög och ökande arbetslöshet och en mängd varsel om personalinskränkningar och företagsnedläggningar. Vi står inför en fortsatt försämring av läget inom branschen. Trots detta har regeringen i budgetpropositionen och i andra propositioner föreslagit en avrustning av de statliga insatserna. Vi socialdemokrater har därför fört fram alternativa förslag, både i vår januarimotion och nu med anledning av regeringens teko-
proposition.

Bland de förslag som vi har fört och för fram finns en rad åtgärder som är nära sammanknippade med handelspolitiken. Vi föreslår bl. a. att kommerskollegium skall ges i uppdrag att utarbeta ett konkret förslag till globalarrangemang exkl. EG- och EFTA-området. Vi föreslår dessutom att hemtagningssystemet – som innebär att det i samband med införsel av varan

från tullverkets sida endast görs enkla varukontroller och att tulldeklaration lämnas senare – skall slopas för varor inom tekoområdet.

Vi socialdemokrater förutsätter också att tullverket får de ökade resurser som krävs för att tullen skall kunna arbeta effektivt. Våra krav går alltså ut på en effektivisering av begränsningssystemet för den svenska tekoimporten.

Det har äntligen lagts fram ett förslag på ursprungsmärkning av tekoprodukter. Handelsministerns förslag innebär dock att stora delar av produkterna hamnar utanför systemet, och utformningen av märkningsreglerna inger farhågor för efterlevnaden.

Fru talman! Vi socialdemokrater anser inte att importpolitik av detta slag skulle innebära ett svenskt återfall i protektionism. Vi vägrar för vår del att acceptera benämningen protektionism på en politik som tillåter en importandel på 70 %. Inte heller anser vi att det är ett brott mot frihandelspolitiken, om vi på ett för folkförsörjningen vitalt område vill inom landet behålla och utveckla den industriella kapacitet och det yrkeskunnande som är ett absolut minimum för att Sverige skall kunna behålla trovärdigheten i sin neutralitetspolitik.

Anf. 40 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Jag tänker här ta upp ett par speciella frågor i den svenska utrikeshandeln. Vi kommer i särskilda debatter, föranledda bl. a. av motioner från vpk, att återkomma till dessa problem, men det skulle vara en brist om de inte på något sätt framfördes också i denna handelsdebatt.

Jag skall till att börja med ta upp frågan om den svenska vapenexporten. Det har upprepade gånger sagts att denna export är blygsam i förhållande till totalexporten, och det är sant. Under 1950-talet pendlade den mellan 1,5 och 2 % av totalexporten, under 1960-talet och början av 1970-talet mellan 0,5 och 1 %, och under slutet av 1970-talet: nu i början av 1980-talet är den uppe i omkring 1 %.

Vapenexporten är emellertid inte vilken export som helst. Det är till att börja med inte enbart en fråga om kvantiteter. Även små kvantiteter av högkvalitativa vapen har eller kan ha avgörande inverkan på en stats militärapparat och de bindningar av olika slag som följer med detta. Handeln med vapen, både exporten och importen, medför därför förpliktelser av ett slag som inte gäller för andra varugrupper. Det har f. ö. uttryckts i klartext av svenska militärer i de sammanhang då det blivit debatt om saken. Ett av de bärande skälen från det hållet är just utbytet av teknologi på vapenområdet. "Vi byter äpplen mot päron", som den förre ÖB uttryckte saken. Svensk vapenexport betyder därför mycket bestämda och nära bindningar med köparländerna. Och de stora köparna av svenska vapen är västeuropeiska stater, flera av dem dessutom medlemmar i västalliansen NATO. Detta är förhållanden som påverkar Sveriges militärpolitik och försvarspolitik samt därmed också vår utrikes- och säkerhetspolitik.

Vpk har tidigare pekat på dessa förhållanden. De har under det senaste året fått en kusligt förnyad aktualitet. Den borgerliga regeringen och dess folkpartistiske handelsminister gav i fjol vid den här tiden klartecken till

Bofors att skriva ett preliminärt kontrakt med USA om försäljning av den välkända och just högkvalitativa luftvärnskanon som är Bofors stora världsprodukt. Det var och är en jätteorder, som fick Bofors aktier att rusa upp till nya höjder på börsen.

Vpk har två gånger tagit upp denna affär med handelsministern här i kammaren men fått undvikande, oklara svar. Den slutsats vi och alla andra måste dra är att regeringen tänker låta affären ha sin gång, trots de avgörande militärpolitiska och säkerhetspolitiska effekter en sådan affär med en av de ledande stormakterna kommer att få och trots det uppenbara brott mot bestämmelserna för svensk vapenexport som affären utgör.

Detta är nämligen inte vilken vapenaffär som helst. USA skall förnya hela sitt luftförsvarssystem. Detta nya system, som går under namnet DIVAD, skall införas i alla vapengrenar: armén, marinen och flyget. Det är också fullt klarlagt att det kommer att införlivas med USA:s s. k. brandkårsstyrka, Rapid Deployment Force (RDF). Det är den styrka som förra året prövades i en första tillämpningsövning i samarbete med Egypten. Den skall kunna sättas in var som helst i världen där USA:s intressen hotas, framför allt i Västasien och Rödahavsområdet.

Åt detta, som på nytt kan komma att medföra att svenska vapen mot de nu gällande bestämmelserna plötsligt kommer att användas i stora militära konflikter, ger den svenska borgerliga regeringen sin välsignelse. Det är avslöjande för hur man ser på Sveriges utrikes- och handelspolitik. Man har inga betänkligheter inför att tillåta affärer som jag inte tvekar att beteckna som ett brott också mot den alliansfria politik som regeringen i andra sammanhang säger sig vilja slå vakt om. Men vad hjälper högtidliga försäkringar, när den ekonomiska politiken och handelspolitiken förs med helt andra förtecken?

Vi behöver minska den svenska vapenexporten. Den har trots de restriktiva bestämmelserna ökat kraftigt under senare år. Det är inte av omsorg om Sveriges försvars- och neutralitetspolitik som detta har skett. Verkan har varit den helt motsatta, som jag nyss har påvisat. Men det har ökat vinsterna i den svenska vapenindustrin och effektivt blockerat förutsättningarna för en övergång till alternativ, civil produktion. Men vi behöver också på ett bestämt sätt ändra reglerna för denna export. Det är, som vpk åtskilliga gånger har påpekat, meningslöst att ha bestämmelser som går ut på att de vapen man säljer inte skall komma till användning. Detta är f. n. huvudsyftet, såsom bestämmelserna är skrivna i dag. När man snabbt är beredd att tumma på dessa syften, som regeringen nu gör i Boforsaffären med USA, har de redan från början förlorat sitt innehåll. Men även utan detta uppenbara övergivande av reglerna är de i stort sett meningslösa. Vapen köps inte för att användas till prydnad eller för andra liknande ändamål. Därför är det sätt på vilket de *avses* användas det kriterium som blir det viktiga i sammanhanget. Sverige bör enligt vpk:s mening ta ställning till vapenexporten utifrån detta faktum.

Den begränsade vapenexport som kan vara nödvändig för att vi skall kunna ha en effektiv produktion för egna behov bör kanaliseras så att den så

långt som möjligt hjälper förtryckta mot deras förtryckare. Nu sker motsatsen. Nicaragua, en liten stat i Centralamerika, som behöver och vill köpa vapen för att försvara sig mot stormakten USA, får inte köpa en enda patron från Sverige. Men till USA, den stat som utövar hot mot och vill förtrycka sina små grannstater, är Sverige villigt att leverera. Hur länge kan den borgerliga regeringen och dess handelsminister förfäktat denna hyckleriets politik utan att hamna i en komplett moralisk och samvetsbetingad kollaps?

Fru talman! Jag övergår nu till nästa tema i mitt anförande, som har avgörande och nära anknytningar till det jag nyss har behandlat.

Sverige är sedan 1977 medlem i Interamerikanska utvecklingsbanken, IDB. Det är ett medlemskap som förbereddes av den socialdemokratiska regeringen och dess handelsminister Carl Lidbom. När den första borgerliga regeringen fullföljde anslutningen, fann socialdemokraterna det opportunt att gå emot. Det fanns även borgerliga ledamöter här i kammaren som var negativa och ville avstyra hela affären. Men den genomdrevs, och Sverige är nu medlem i denna imperialistiska organisation, vars första och största syfte är att förtrycka folken i Latinamerika och tillvarata de stora USA-företagens intressen i detta område.

Vpk har från allra första början påpekat IDB:s rätta karaktär och dess syften. Allting som har hänt sedan banken bildades har gett oss rätt i vår kritik.

Vi har nu fått en utredning och en utvärdering av IDB:s verksamhet, som på nytt visar alla de negativa effekter som vi har varnat för. IDB har använts uteslutande för att främja USA:s intressen. Och inte bara det, utan de värsta och mest aggressiva intressena i denna imperialistiska och aggressiva nation. Lånen från IDB har i första hand gått till de värsta diktaturerna i Latinamerika, som Argentina, Chile och Uruguay. Banken har stoppat lån till Nicaragua; mönstret från vapenhandeln går igen. Till yttermera visso har Reaganadministrationen genomdrivit stora IDB-lån till den regerande militärjuntan i El Salvador. Sådan har bankens politik varit, och så redovisas den i den nu framlagda IDB-utredningen. Men ett av de bärande argumenten som framfördes när Sverige skulle bli medlem var just att banken skulle främja social och politisk utveckling i Latinamerika. Motsatsen har skett, och Sverige bör således dra konsekvenser av detta och snarast begära utträde ur IDB, innan vi binds än fastare till detta instrument för förtryck och stormaktspolitik.

Det har sagts att IDB-medlemskapet har varit nödvändigt och bra för svensk industri och för sysselsättningen i Sverige. Men IDB:s roll för svensk handel med Latinamerika är långt ifrån så avgörande. Stora projekt, investeringar och industrietableringar sker i Latinamerika utan att IDB på minsta vis är inblandat. I praktiken är IDB:s långgivning endast 1,3 % av de samlade bruttoinvesteringarna i Latinamerika, och det finns således stora utrymmen och stora möjligheter för svensk handel utanför IDB. Men om man som de borgerliga regeringarna har gjort sorgfälligt ser till att så mycket som möjligt av den svenska Latinamerikahandeln knyts till IDB-projekt, då

blir Sveriges beroende av banken helt avgörande för denna handels möjligheter.

Varför intar man då en så huvudlös och för svensk handel och svensk ekonomi förödande attityd? Jo, det är samma bedömningar, attityder och värderingar som styr detta tänkande som de som styr avgörandena om den svenska vapenexporten och dess inriktning. Man ser inte i borgerliga kretsar någon som helst fara för Sveriges självständighet, varken handelspolitiskt eller när det gäller säkerhet och försvar, i en uppbindning till USA och dess intressen. Man ser detta som något gott, en bra utveckling. Och man är också då beredd att både indirekt och direkt delta i och stödja USA:s politik på skilda områden och i skilda regioner, även om det innebär förtryck, undertryckande av mänskliga rättigheter och grova övergrepp mot andra stater. Här ligger, som vi från vpk:s sida påpekat så många gånger förr, dubbelmoralen och tvetydigheten i Sveriges internationella agerande. I utrikespolitiska och biståndspolitiska deklARATIONER kan man vara radikal, men på ett konkret område som handelspolitiken, som vi debatterar i dag, intar man en annan attityd. Det är inte hedrande. Det är på sikt långt ifrån bra för Sveriges utrikeshandel, och det är framför allt förödande för Sveriges ställning som alliansfri och självständig nation. Det är något som svenskarna bör observera när de bedömer sina regeringars handels- och utrikespolitik.

Anf. 41 JAN BERGQVIST (s):

Fru talman! Jag vill till protokollet fästa att handelsministern valde att inte gå i svaromål på kritiken mot regeringens skrivelse om Sydafrikalagen. Handelsministern var i kammaren när frågan togs upp och ytterligare några minuter, varför de fysiska förutsättningarna fanns.

Eftersom detta är en skrivelse som inte ger någon motionsrätt, är det faktiskt så att om vi riksdagsmän vill ta upp en diskussion om en sådan fråga, måste det ske i en sådan här debatt som vi har i dag. Men handelsministern valde alltså att sticka huvudet i busken.

Folkpartiet berömmar sig ofta för att främja en öppen debatt, offentlighet osv. Men i den här frågan har Björn Molin och regeringen i övrigt hittills inte gjort detta utan motsatsen.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Skogsvårdsavgiften

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1981/82:31 om skogsvårdsavgiften (prop. 1981/82:100).

Anf. 42 BO LUNDGREN (m):

Fru talman! Skogsvårdsavgift tas ut för att finansiera skogsvårdsåtgärder som avses riktas till hela skogsbruket. Även om det inte sker någon formell

avräkning av skogsvårdsavgiftsmedlen är det denna princip som sedan länge har varit gällande. Vissa avsteg från principen har dock gjorts.

Under lång tid var skogsvårdsavgiften 0,9 % av det taxerade skogsbruksvärdet. Nu gällande avgift är 6 % av samma värde. Värdet har emellertid ökat ganska kraftigt genom den allmänna fastighetstaxering som ägde rum 1981. Man kan säga att för flertalet skogsbruk har taxeringsvärdet i det här avseendet ökat med upp till tre gånger det gamla. Effekten för den enskilda skogsbrukaren kan bli att skogsvårdsavgiften höjs med 20–25 gånger den gamla avgiften.

Låt mig bara ta ett enda exempel. Med det tidigare skogsbruksvärde som gällde före den allmänna fastighetstaxeringen 1981 och med den gamla uttaxeringen på 0,9 % kunde skogsvårdsavgiften uppgå till 90 kr. Efter höjningen av fastighetstaxeringsvärdet med tre gånger det gamla värdet uppgår numera avgiften till 1 800 kr., vilket alltså innebär en 20-dubbling.

De åtgärder som motiverat höjningarna av skogsvårdsavgiften under de senaste åren har varit dels det skogspolitiska beslut som togs av riksdagen 1979 och som ledde till en höjning från 0,9 till 3 %, dels också vissa andra åtgärder – där man kan vara tveksam om det egentligen var motiverat att använda skogsvårdsavgiften som någon form av finansiering. De åtgärderna gällde dels det klenvirkesstöd som har fungerat, dels det extra avdrag vid skogsavverkningar på 5 resp. 3 % som medgivits under innevarande avverkningsäsong. Detta motiverade höjningen av skogsvårdsavgiften från 3 till 6 %.

Nu tas detta extra skogsavdrag på 5 resp. 3 % bort från den 1 juli 1982, enligt anmälan från regeringen. Av den anledningen borde man kunna tänka sig att regeringen skulle föreslå en återgång till en skogsvårdsavgift på 3 %. Men det gör regeringen inte, eftersom man säger sig vilja till en del finansiera det bidrag till avveckling av glesskog som föreslås med skogsvårdsavgiftsmedel – även om detta strider mot den allmänna principen för hur skogsvårdsavgiftsmedlen skall användas. Därigenom går regeringen emot en, som jag minns det, enhällig virkesförsörjningsutredning, som menade att denna åtgärd inte skulle finansieras av avgiftsmedel.

Vi moderater ansluter oss till virkesförsörjningsutredningen i det här avseendet och anser foljdriktigt och logiskt att skogsvårdsavgiften från den 1 juli 1982 bör sättas till 3 % av det taxerade skogsbruksvärdet.

Fru talman! Med hänvisning till denna argumentation ber jag att få yrka bifall till reservation 2.

Anf. 43 INGEMAR HALLENIUS (c):

Fru talman! I skatteutskottets betänkande 1981/82:31 behandlas skogsvårdsavgiften. Skogsvårdsavgiften är avsedd att finansiera vissa statliga insatser för skogsbruket. I propositionen anförs bl. a. att riksdagen hösten 1981 beslutade att bidrag till avveckling av glesa skogar skall finansieras delvis genom skogsvårdsavgifter.

Den höjning av skogsvårdsavgiften till 6 % som genomfördes 1981 avsåg

till väsentlig del att finansiera det samtidigt införda extra avdraget för vissa skogsuttag.

Giltighetstiden för detta avdrag kommer att förkortas, vilket innebär att avgiften nu bör omprövas.

Med hänsyn till de åtgärder i övrigt som redovisas i propositionen instämmer vi i jordbruksministerns uppfattning att en avgift på 5 % är tillräcklig för de kostnader som bör finansieras på detta sätt.

Socialdemokraterna i utskottet föreslår en höjning av skogsvårdsavgiften till 1 %. Detta innebär att man skulle frångå de principer som gäller – att avgiften skall användas till gemensamma åtgärder för skogsbruket.

Det blir då inte någon skogsvårdsavgift, utan i stället en skärpt beskattning av skogsägarna. Det är viktigt att grundtanken i 1979 års skogspolitiska beslut när det gäller skogsvårdsavgiften ligger fast – att den skall täcka vissa för skogsbruket gemensamma kostnader.

Detta understryks i centermotion 1981/82:702, och jag vill instämma i att det är angeläget att skogsvårdsavgiften anpassas till de behov som den skall fylla. Det är därför som vi föreslår en sänkning till 5 %.

I reservation nr 2 yrkas på en sänkning av skogsvårdsavgiften till 3 % med hänvisning till att klenvirkesstödet bör avvecklas.

I propositionen hänvisas till att klenvirkesstödet, som infördes 1981, skall utvärderas efter två år och att det inte är motiverat att nu ändra anslaget på denna punkt. Utvärderingen kommer att göras kring årsskiftet 1982-1983, och i avvaktan på den utvärderingen anser jag att det inte nu finns anledning till ändring av klenvirkesstödet.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 1 till skatteutskottets betänkande 31.

Anf. 44 BO LUNDGREN (m) replik:

Fru talman! Jag skulle vilja fråga Ingemar Hallenius ett par saker med anledning av hans inlägg.

Han betonade mycket den princip som vi moderater också tycker är rimlig, dvs. att skogsvårdsavgiftsmedel skall användas till för skogsbruket gemensamma kostnader. Med tanke på att den avveckling av glesa skogsbestånd som man nu föreslår bidrag till gäller vissa skogsägare och inte alla strider regeringens förslag till finansiering med skogsvårdsavgiftsmedel mot den princip Ingemar Hallenius själv talade om. Jag skulle vilja ha en kommentar till detta.

Virkesförsörjningsutredningen framböll också att man inte borde finansiera denna avverkning med skogsvårdsavgiftsmedel.

Jag vill också klara ut att det främsta motivet till den reservation som vi moderater har fogat till utskottsbetänkandet inte är att man skall avveckla klenvirkesstödet. Vi konstaterar att motivet för en höjning av skogsvårdsavgiftsmedlen från 3 % till 6 % var det extra avdrag som infördes. Eftersom detta avdrag avvecklas från den 1 juli talar, såvitt jag förstår, all logik för att man då sänker skogsvårdsavgiften från 6 % till 3 %, och inte till 5 %, om man inte, som regeringen tydligen gör, själv frångår de allmänna principer som gäller vid beräkning av skogsvårdsavgifter.

Anf. 45 INGEMAR HALLENIUS (c) replik:

Fru talman! Jag vill inledningsvis konstatera att man inte från regeringens sida går emot 1979 års beslut. Redan i höstas beslutades om insatser när det gällde den glesa skogen.

Bo Lundgren säger att avvecklingen av klenvirkesstödet inte är anledningen till reservationen. Men ni pekar i er motion på det som en bidragande anledning. Moderaterna föreslår en inkomstsänkning med ca 110 milj. kr. Borttagandet av klenvirkesstödet gör ungefär 40 milj. kr. Men samtidigt föreslår ni att det extra skogsavdraget skall vara 10 %. Det innebär en betydande kostnadsökning som ingalunda täcks av de 3 % ni föreslår.

Anf. 46 BO LUNDGREN (m) replik:

Fru talman! För att ta det sista först så gäller det extra avdraget på 10 % såväl rotposter och avverkningsrätter som leveransvirke: Jag har klart och tydligt sagt – vilket också virkesförsörjningsutredningen har gjort – att detta bör leda till ökad avverkning. Därigenom kan man få en finansiering till följd av minskat importbehov, minskad räntebelastning på statsbudgeten etc. Det är den finansieringen man kan använda sig av. Vi menar inte att man bör finansiera det föreslagna avdraget med skogsvårdsavgiftsmedel.

Det intressanta här är – och det måste väl Ingemar Hallenius ändå hålla med om – att har man principen att skogsvårdsavgiftsmedel skall täcka de för skogsbruket gemensamma kostnaderna, skall man icke använda skogsvårdsavgiftsmedel till att finansiera bidrag till avverkning av glesskog, vilket bara gäller ett visst antal skogsägare och inte alla skogsägare. Vill man följa principen finns det bara en sak att göra, och det är att följa det som vi har sagt i reservat nr 2, och i och för sig även det som anförs i motion 702.

Anf. 47 INGEMAR HALLENIUS (c) replik:

Fru talman! Jag konstaterar att Bo Lundgren tydligen har ändrat uppfattning sedan 1981 när det gäller hur detta skatteavdrag skall finansieras. Det var i det ekonomiska paketet som man föreslog att avdraget skulle finansieras via skogsvårdsavgiften, och det som gällde 1981 bör gälla också 1982.

Anf. 48 JOHN ANDERSSON (vpk):

Fru talman! Frågan om skogsvårdsavgiftens storlek har blivit rena auktionen – det finns ju många bud. Regeringen har föreslagit en avgift på 5 %, moderaterna har föreslagit 3 %, socialdemokraterna 1 % och vpk 7 %. Man får här en mycket splittrad bild, och den blir inte mindre komplicerad av att frågor som berör avgiftens storlek kommer att behandlas senare i ett betänkande från jordbruksutskottet. Det hela kan väl lämpligast belysas genom att man läser vad utskottet har skrivit, och i detta fall är det socialdemokraterna som står för utskottstexten:

”Utskottet är inte berett att härutöver tillstyrka ytterligare höjningar för att finansiera de åtgärder som föreslås i motion 612.” Detta gäller alltså vår motion. Fortsättningen lyder: ”Med det anförda avstyrker utskottet propo-

sitionen och motion 512 och tillstyrker förslaget i motion 2077 om en höjning av avgiften till 1 %." Motion 512 är vår motion, och vi föreslår där en höjning av avgiften till 7%. Nu får väl frågan diskuteras när vi kommer till jordbruksutskottets betänkande. Här föreligger det ju olika anslagsförslag från socialdemokraterna och vpk. Men nog är det väl en något underlig motivering för ett avslagsyrkande när det gäller den vpk-motion som behandlas i detta betänkande. Det borde väl hellre ha skrivits att vårt yrkande om avgiftens storlek mer än väl har tillgodosetts, eftersom utskottet förordar en höjning som med 3% överstiger vad vi har föreslagit. Detta är en stillsam fundering som det inte behöver bli någon debatt om.

Det har ju blivit vedertaget att med de inkomster som uppkommer på grund av skogsvårdsavgiften bekosta vissa åtgärder på skogsbrukets område. Man borde emellertid ytterligare undersöka om man genom skogsvårdsavgiften kunde få ett bra styrinstrument, dels för att få en bättre avverkning, dels för att få bättre skogsvårdsåtgärder. Tanken bakom vårt förslag om en höjning av skogsvårdsavgiften är bl. a. att större resurser bör överföras till skogsvårdsstyrelserna och skogsvården. Här tar man med den ena handen och ger med den andra: resurserna används för åtgärder inom skogsbruket. I detta sammanhang kan man erinra om att liknande inte sker på andra områden, när avgifter eller skatter tas ut.

Nu har vi beträffande avgiftens storlek hamnat i något som kan kallas ett mittläge. Eftersom vi när det gäller vårt förslag om höjning av anslaget har angivit skogsvårdsavgiften som finansieringskälla, kan vi naturligtvis inte godta en lägre avgift än den som vi har föreslagit. Den enda slutsats som vi därför kan dra är att vi måste ansluta oss till utskottets hemställan.

Anf. 49 ERIK WÄRNBERG (s):

Fru talman! Den principiella skiljelinjen mellan socialdemokrater och borgerliga i fråga om skogsvårdsavgiftens storlek ligger dels i vem som skall betala kostnaderna för skogsvården, dels i skogsvårdsåtgärdernas omfattning.

Socialdemokraterna har, som framgått av arbetet inom jordbruksutskottets område, föreslagit en betydligt mera omfattande verksamhet än den som regeringen tycker är nödvändig.

Dessutom anser vi på socialdemokratiskt håll att också redan beslutade åtgärder skall finansieras nu. Regeringen har lämnat den frågan öppen, vilket vi inte tycker är tillfredsställande. I budgetpropositionen aviseras visserligen åtgärder som skulle ålägga industrin att stå för dessa ytterligare kostnader, men såvitt jag förstår har regeringen inte fullföljt förslaget ännu. Enligt utskottsmajoritetens uppfattning är det också principiellt riktigare att skogsägarna står för skogsvårdsåtgärderna.

Av den ökning på 5% av skogsvårdsavgiften som föreslås av socialdemokraterna utöver regeringens förslag och som nu också blivit utskottets majoritetsförslag går huvudparten åt för att finansiera de redan beslutade åtgärder som alltså hittills inte finansierats på annat sätt.

Det utökade program som föreslagits av socialdemokraterna har avvisats

av jordbruksutskottets majoritet. Oberoende av det beslut som riksdagen kommer att fatta i morgon vidhåller vi förslaget om den högre avgiften. Om riksdagen bifaller det socialdemokratiska åtgärds paketet, behövs pengarna omedelbart. Vi vet dock att det av uppördstekniska skäl alltid förekommer en eftersläpning, som gör att skogsvårdsavgifterna flyter in långt efter det att höjningar beslutats. Ett beslut om höjning av avgiften nu får inverkan på statsinkomsterna först nästa år. Då socialdemokraterna har för avsikt att återkomma med sina krav och också har för avsikt att föreslå utökningar av skogsvårdsåtgärderna, vidhåller vi förslaget om en skogsvårdsavgift på 1 %.

Moderaterna har en annan inställning till skogsvårdsavgiften och dess användningsområde. Man anser ju bl. a. att viss del av stödet bör avvecklas. Moderaterna har tydligen också den uppfattningen att näringen som sådan inte solidariskt skall betala för de skogsvårdsåtgärder som föreslagits av regeringen, utan de tänker sig tydligen att ungefär hälften därav skall vältras över på andra skattebetalare eller betalas på annat sätt.

När det gäller skogsbeskattningen är det ju heller ingen nyhet att branschen inte skall betala skatt efter den bärkraft den har, utan har betydande skattefåvorer. Man talar i dag om att man tänker avveckla en viss skattefåvor som har betalats genom skogsvårdsavgiften. Det kan vara skäl att erinra om att det för ganska kort tid sedan införts nya förmåner för den som skattar för skogsavverkningar – förmåner som mycket väl uppväger vad denna lättnad kan innebära.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till skatteutskottets hemställan i dess betänkande nr 31.

Anf. 50 BO LUNDGREN (m) replik:

Fru talman! Jag vill alls icke förneka att socialdemokraterna föreslår åtgärder avsedda att finansieras med skogsvårdsavgifter som till sin omfattning är större än vad vi moderater föreslår. Det kan till en del förklara skillnaden mellan avgiftsförslagen. Men det finns på en punkt en viktig skillnad, vars tolkning vi inte är riktigt överens om. Erik Wärnberg säger att socialdemokraternas uppfattning är att skogsbruket solidariskt skall bära de kostnader statsverket och andra har för skogsvårdsåtgärder. Frågan är då vilka skogsvårdsåtgärder som bör belasta alla solidariskt. Vi har den uppfattningen att skogsbruket bör belastas till den del det rör sig om sådana åtgärder som i princip är gemensamma för alla.

Det socialdemokratiska förslaget innebär inom parentes sagt mycket kraftiga skärpningar av skogsvårdsavgiften. I det exempel som jag tidigare tog upp kommer en person som för tre till fyra år sedan hade en skogsvårdsavgift på 90 kr. att få en ökning till 3 000 kr., dvs. en mer än 30 gånger så hög skogsvårdsavgift, med de konsekvenser som det innebär.

Principen bakom det socialdemokratiska förslaget leder till att de som skött sin skog och som inte kan få eller inte har behov av de bidrag som föreslås utgå kommer att betala avgifter utan att få något stöd i gengäld, medan de som inte skött sin skog tillräckligt väl men som nu får bidrag till

skogsvårdsåtgärder kommer att kunna finansiera sina avgifter genom de bidrag de erhåller. Det kan som jag ser det inte vara något utslag av solidaritet.

Anf. 51 INGEMAR HALLENIUS (c) replik:

Fru talman! I mitt inledningsanförande erinrade jag om att en del av det socialdemokratiska förslaget om höjning av skogsvårdsavgiften till 1 % kommer att bli en budgetförstärkning. Detta uttalades klart i den socialdemokratiska reservationen vid skatteutskottets betänkande 1980/81:9, där det heter:

”Vi vill också slutligen tillstyrka det av socialdemokraterna i jordbruksutskottet i motion 81 framförda yrkandet att permanenta nu utgående skogsvårdsavgift på en procent och därigenom i första hand åstadkomma en budgetförstärkning med ca 140 milj. kr.”

Att behandla skogsvårdsavgiften på detta sätt anser jag vara en tvivelaktig väg. Vi borde kunna vara överens om att en skogsvårdsavgift inte skall användas för att finansiera en ren budgetförstärkning, som här skulle bli fallet. Man måste hålla på att gränsen mellan vad som skall finansieras med skogsvårdsåtgärder och vad som skall finansieras med skattemedel inte suddas ut.

Som Erik Wärnberg också påpekade har majoriteten i jordbruksutskottet avvisat de förslag som är tänkta att finansieras med en del av höjningen av skogsvårdsavgiften. Det innebär att av den av socialdemokraterna föreslagna höjningen av skogsvårdsavgiften är det inte mer än hälften som kommer att gå till sådana åtgärder som från början varit avsedda att finansieras genom skogsvårdsavgiften.

Anf. 52 ERIK WÄRNBERG (s) replik:

Fru talman! Man kan väl i alla fall inte bortse från att alla de åtgärder som här har föreslagits av socialdemokraterna är till skogsnäringens fromma. Det är inte fråga om att överföra pengar till några andra näringar, utan här är det fråga om att skogsnäringen som sådan solidariskt får stå för sina kostnader.

Det kan mycket väl bli som Bo Lundgren säger, att några skogsägare bara får betala, medan andra får större nytta av åtgärderna. Men hela näringen som sådan tillförs ändå pengarna. Man måste enligt mitt sätt att se hitta ett system som för det första ger en god skogsvård och för det andra gynnar avverkningarna, så att inte skogen blir ett slags sparbössa. Vi måste verkligen få ut det virke som finns att ta i skogen.

Bo Lundgren har naturligtvis alldeles rätt i att förslaget kan få de effekter han nämner på den enskildes kostnader. Men samtidigt vill jag nämna att kostnaden är avdragsgill. Om man har någon inkomst av skogsbruket blir effekten då inte särskilt stor – den blir i varje fall bra mycket mindre än det först kan förefalla.

Vi har på senare tid genomfört många åtgärder på skogsbrukets område – senast i fjol beslöts det att man får sätta av 100 % på skogskonto när man

säljer rotposter och 80 % när man säljer leveransvirke. Det betyder att det blir mycket svårt att i fortsättningen över huvud taget komma upp i någon beskattningsbar inkomst av skogsavverkning – det medger jag. Därför kanske det inte är så många som kan utnyttja avdragsrätten, men i så fall är det ändå skönt att man får till stånd någon beskattning av avverkningen av skog i landet – jag talar inte om det fall när man gör kapitaluttag.

När vi nu föreslår åtgärder till skogens fromma så bör också skogsnäringen betala utgifterna för dem. Jag tror därför inte att det är orimligt att kräva en avgift på 1 %.

Anf. 53 BO LUNDGREN (m) replik:

Fru talman! Jag noterade att Erik Wärnberg klargjorde – det kanske är fel att använda ordet erkänna – att socialdemokraterna är mycket väl medvetna om att det betraktelsesätt de anlägger är kollektivt. Man säger: Här har vi ett antal skogsbrukare. Dem skall vi inte se individuellt – vi skall se dem som en enda stor massa. Är det så att några av dem får stöd till skogsåtgärder, skall de alla vara med och betala det, oavsett om de får del av det eller inte.

Där skiljer socialdemokraterna och vi oss åt principiellt, och det tror jag gäller också de övriga icke-socialistiska partierna. Det kan mycket väl finnas en ideologisk grund för detta.

Även om det finns möjlighet att dra av skogsvårdsavgiften, blir kostnaden för skogsvårdsavgiften vid en höjning till 1 % många gånger högre än tidigare. Tidigare hade man i det exempel jag nämnde en skogsvårdsavgift på 90 kr. Med 50 % marginalskatt innebar det en kostnad på 45 kr. Om avgiften höjs till 3 000 kr. blir kostnaden i stället ungefär 1 500 kr. Relationerna är alltså ändå de jag nämnde.

Förslagen till förändringar i skogskontolagstiftningen föranleddes först och främst av att man under en lång följd av år byggt upp höga marginalskatter. De hade i sin tur hämmat avverkningen. Flertalet som bedriver skogsbruk har en jordbruksinkomst i botten, i vissa fall en tjänsteinkomst. När man har gjort en bedömning av om man skall avverka eller inte har man på grund av marginalskatterna kommit fram till ställningstaganden som inte är rimliga från samhällets synpunkt. Marginalskatterna har hindrat skogsavverkningen.

Nu har vi fått ett förslag till marginalskattesänkningar, som är utformat på sådant sätt att de urholkas. Efter ett antal år leder det i realiteten inte till marginalskattesänkningar av någon nämnvärd storlek. Men bortsett från det företas den förändringen under tre år. Det leder naturligtvis till att många kan bedömas vänta med avverkningar tills de har den lägsta beräknade marginalskatten. Regeringen har därför ansett sig vara tvungen att företa förändringar i skogskontolagstiftningen för att hålla avverkningsnivån uppe. Det är motivet för de ändringar som där har gjorts.

Det bästa hade naturligtvis varit att man inte låtit marginalskatterna bli så orimliga. Det näst bästa hade varit att man snabbt företagit en förändring, så att man inte fått den här förseningseffekten.

Onsdagen den
24 mars 1982

*Skogsvårds-
avgiften*

Anf. 54 INGEMAR HALLENIUS (c) replik:

Fru talman! Av Erik Wärnbergs inlägg kunde man kanske få den uppfattningen att en insättning på skogskonto inte är beskattningsbar. Nu vet jag att Erik Wärnberg inte menar det. Här är det fråga om en uppskjuten beskattning. För att man skall kunna få en jämnare inkomst skall man kunna göra större skogsuttag när det, kanske inte minst av konjunkturpolitiska skäl, är lämpligt med en ökad avverkning. Jag vill emellertid betona att skogsägarna inte slipper ifrån beskattning, utan man ger dem möjlighet att fördela skatten. Den som inte tar ut från skogskontona i tid kan åka på en ännu starkare marginskatt än han annars skulle ha fått.

Anf. 55 ERIK WÄRNBERG (s) replik:

Fru talman! Det är riktigt som Bo Lundgren säger, att har man en marginskatt på 50 %, har man den på 90 kr. lika väl som på 1 800 kr. Men de siffror som Bo Lundgren har nämnt visar vilken storleksordning problematiken har. Den är inte så förkrossande som man kan få ett intryck av när man läser de procentsatser som Bo Lundgren hela tiden använder.

Naturligtvis menar jag inte att de pengar som står på skogskontot inte är beskattningsbara. Men jag försäkrar att det är ytterst små belopp som någon gång beskattas. Medlen tas nämligen ut vid lämpligt tillfälle, när det finns stora underskott. Dessutom kan man numera få skjuta upp uttagen ett tiotal år eller mera, så i och för sig menar jag att skogskontot innebär en skattelättnad.

Dessutom skall man ha klart för sig att det blir en skattelättnad inte bara på skogen utan också på andra inkomster. Om man gör stora insättningar och räknar bort alla omkostnader kan man mycket väl få underskottsavdrag på andra inkomster. Det uppväger det förhållandet att man här gör vissa skärpningar, att man minskar det 5-procentiga avdraget något år tidigare.

Anf. 56 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Fru talman! Utom för skattefrågorna är jordbruksutskottet också ett fackutskott för skogsfrågorna. Följaktligen har vi ett visst intresse av detta ärende.

Riktlinjerna för användningen av skogsvårdsavgiftens medel fastlades senast i samband med 1979 års skogspolitiska beslut. Avgiftsmedlen skulle således i huvudsak användas för ändamål som är till nytta för skogsbruket som sådant eller på sådant sätt att alla skogsbrukare för skogsvårdsåtgärder kan få del av dessa medel. Detta är enligt moderata samlingspartiets mening en viktig förutsättning för att ett ökat uttag av medel, som nu under åren har skett, skall kunna göras i samförstånd. Genom särskilda beslut i riksdagen har avgiftsmedlen kommit att utgå för ändamål som har haft stark fördelningskaraktär olika skogsägarkategorier och olika landsändar emellan. Dessa beslut är alltså inte helt i linje med avgiftsmedlens tänkta användningsområde men har likväl godkänts av riksdagen.

Vid utskottets behandling har en motion av Lennart Brunander m. fl. centerpartister avstyrkts, vilket enligt min mening är märkligt. Lennart

Brunander har i motionen framfört önskemålet att riksdagen skulle uttala att de 1979 fastlagda riktlinjerna angående användningsområdet skulle ligga fast. Avstyrkandet av motionen kan rimligen inte betyda att skatteutskottet nu vill att riksdagen ens antydningssvis skall ange nya riktlinjer för avgiftsmedlens användningsområde.

Onekligen skulle det ha varit av intresse att Lennart Brunander här hade utvecklat detta. Från moderata samlingspartiets sida har vi en viss positiv syn på de krav som han har ställt.

Under loppet av få år har uttaget av avgiftsmedlen på ett radikalt sätt förändrats. Således har avgiftsuttaget i två steg ökat från 0,9 % till 3 och slutligen 6 %. Under samma period har vi fått starkt förändrade skogsbruksvärden, vilka utgör underlag för avgiftsberäkningen. Det är således utomordentligt vanligt att avgiftsuttaget för den enskilde skogsbrukaren under en treårsperiod har kommit att mer än tjugodubblas.

Under sådana omständigheter är det fullt förstäligt att en diskussion om avgiftsmedlens användningsområde har uppstått. Avgiften har genom de här förändringarna förbytt från att vara en för de flesta skogsbrukare tämligen blygsam kostnad till ett betydande belopp, som rent av i en pressad lönsamhetssituation för skogsbruket då och då kan sägas ha bidragit till direkt försämrad lönsamhet i det enskilda företaget.

För den skull anser vi i moderata samlingspartiet att avgiftsuttaget bör sänkas. Jordbruksministern har i budgetpropositionen också föreslagit en sänkning från 6 till 5 %. Vi anser emellertid att jordbruksministerns underlag för att beräkna den möjliga sänkningen är minst sagt alltför litet klargörande.

I ett interpellationssvar till mig den 8 februari i år kunde inte heller då jordbruksministern på min direkta fråga lämna någon redogörelse för hur avgiftsmedlen använts och i vilken grad de utnyttjats. Följaktligen kvarstår att riksdagen lika litet som jordbruksministern vet hur de starkt ökade skogsvårdsavgiftsmedlen kommer till användning.

Det försök till beräkningar som vi inom moderata samlingspartiet har gjort tyder på att ett betydande överuttag äger rum. Liknande försök till beräkningar har gjorts även inom LRF, som vid en uppvaktning hos jordbruksministern rent av föreslog en sänkning till 1 %. Vi har emellertid just nu inte velat gå så långt utan har i en partimotion föreslagit att avgiften halveras och fastställs till 3 %.

Med hänsyn till den något förbluffande osäkerhet som ändå tycks råda beträffande uppgiften om tillgång på och förbrukning av dessa medel synes det nu mera angeläget än tidigare att ändrade rutiner i departementet kommer till stånd. Främst med hänsyn till de stora belopp det är fråga om måste det vara möjligt för riksdagen att kunna få upplysning om hur influtna avgiftsmedel har kommit till användning. Först då har riksdagen enligt min mening ett ordentligt underlag för att besluta om rätt avgiftsnivå för sina gjorda åtaganden. Så är nu inte fallet.

Fru talman! Med anledning av vad jag här har anfört ber jag att liksom Bo Lundgren tidigare har gjort få yrka bifall till reservation 2.

Onsdagen den
24 mars 1982

*Skogsvårds-
avgiften*

Anf. 57 INGEMAR HALLENIUS (c):

Fru talman! När det gäller motionen av Lennart Brunander m. fl. underströk också jag i min inledning att det är viktigt att grundtanken i 1979 års skogspolitiska beslut ligger fast beträffande skogsvårdsavgiften och att den skall användas för vissa för skogsbruket gemensamma kostnader. Vi instämmer i motionens syfte, men vi anser inte att det behövs något uttalande från riksdagen i dag.

Anf. 58 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Fru talman! Jag förstår att det är skatteutskottets mening att det inte behövs något uttalande. Men man har onekligen skäl för att hysa en stilla undran om det inte var någon annan inriktning som ändå avsågs. Det är svårt att tänka sig att skatteutskottet genom att avslå motionen inte ger en antydning om att en ny inriktning i enlighet med riksdagens beslut i enskilda frågor möjligen skulle kunna vara vägledande för den fortsatta användningen.

Även den omständigheten att majoriteten i skatteutskottet förespråkar att så pass mycket mer medel än som enligt vår mening erfordras för de gjorda åtagandena skall tas ut tyder på att man faktiskt är intresserad av att ha litet mer pengar att röra sig med än som behövs. Således, Ingemar Hallenius, tycker vi att det har funnits starka skäl för en bättre behandling av Ingemar Hallenius partivän Lennart Brunanders motion än att avstyrka den.

Anf. 59 INGEMAR HALLENIUS (c):

Fru talman! Arne Andersson sade förut att den skogspolitiska debatten kommer vi att få i morgon. Skatteutskottet har noterat att i Lennart Brunanders motion har inte rests några krav på höjning eller sänkning av avgiften, och mot den bakgrunden har vi inte ansett det vara påkallat att biträda motionen. Däremot har utskottet klart instämt i motionens syfte och de påpekanden som där görs.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls. (Se dock mom. 2!)

Mom. 2 (avgiftens höjd)

I kontrapositionsvoteringen biträdades reservation 1 av Stig Josefson m. fl. med 94 röster mot 63 för reservation 2 av förste vice talmannen Ingegerd Troedsson m. fl. 153 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen avgavs 156 röster för utskottets hemställan och 156 för reservation 1 av Stig Josefson m. fl.

Kammaren beslöt med 156 röster att betänkandet i dess helhet skulle återförvisas till utskottet. 156 röster avgavs för att mom. 2 skulle avgöras omedelbart genom lottning.

6 § Föredrogs

Skatteutskottets betänkande

1981/82:38 Preskription av skattefordringar m. m. (prop. 1981/82:96)

Utskottets hemställan bifölls.

Nr 105

Onsdagen den
24 mars 1982

*Inkomster av stug-
uthyrning, m. m.*

7 § Inkomster av stuguthyrning, m. m.

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1981/82:39 om fastighetsbeskattningen m. m.

Anf. 60 KNUT WACHTMEISTER (m):

Fru talman! Vi har över 600 000 fritidshus i vårt land, i huvudsak i enskild ägo. Utnyttjandegraden är ganska låg – de allra flesta torde utnyttjas blott några sammanhängande veckor per år förutom en del större helger och andra veckoslut.

Beståndet av fritidshus skulle alltså i högre grad kunna utnyttjas av fler än ägarna, men intresset för uthyrning förefaller mycket lågt. Orsakerna härtill är, förutom risken för att hus och inventarier kommer till skada och högre uthyrningskostnader, att den skattefria intäkten är så pass låg som 4 000 kr. per år. Med tanke på våra höga marginalsatser och det slitage som en uthyrning medför är det skattefria beloppet lågt. Detta motverkar också långtidsuthyrning, eftersom många stugägare föredrar att begränsa uthyrningstiden så, att intäkten inte överstiger det fria beloppet, 4 000 kr. Den gränsen infördes för två år sedan, och beloppet var 2 400 kr. fr. o. m. 1974. Det fria beloppet har inte ens efter höjningen till 4 000 kr. följt med penningvärdeförsämringen. Därtill skall läggas att den som hyr ut sin villa som permanentbostad får behålla hela inkomsten över schablonintäkten obeskattad.

Den ökade efterfrågan på fritidshus för uthyrning hänger samman med den ökade fritid vi fått genom kortare arbetstid, den femte semesterveckan och olika pensionsreformer samt också med att vi fått fler utländska turister. Det är naturligtvis ett samhällsintresse att öka turismen i vårt land, varigenom intäkter från utländska besökare stiger och våra egna utgifter för utlandsresor minskar.

För att få fler människor att semestra i Sverige måste naturligtvis efterfrågan på övernattningsmöjligheter tillgodoses. Detta har uppmärksamats i direktiven till utredningen om fritidsboendets framtida utveckling, som har att föreslå åtgärder som gör det möjligt att skapa ett utbud av fritidsbostäder som är anpassat till efterfrågan.

Mycket talar sålunda för att man genom att höja beloppsgränsen, 4 000 kr., ökar utbudet av uthyrningsstugor. Härigenom blir det ökade förutsättningar för en dämpning av hyresnivån, något som ger fler medborgare möjlighet att hyra ett fritidshus. Skatteintäkterna för stat och kommun kommer knappast att minska till följd av en höjning av beloppsgränsen, då

*Inkomster av stug-
uthyrning, m. m.*

denna höjning kan väntas kompenseras av ett ökat utbud.

Med det sagda, fru talman, yrkar jag bifall till den moderata reservationen.

Anf. 61 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Får jag, innan jag överlämnar ordet till Erik Wårnberg, meddela att voteringsignalerna inför den votering som vi just har haft tydligen inte har fungerat överallt i huset. Jag får därför be ledamöterna att vara uppmärksamma på att en ny votering kan följa efter det här ärendet.

Teknikerna är vidtalade, och jag ber ledamöterna att om möjligt hålla dörrarna till sina rum öppna mot korridoren.

Anf. 62 ERIK WÅRNBERG (s):

Fru talman! I det schablonbeskattningssystem som finns för småhus ingår på samma sätt också uthyrning till andra än ägare i den mån det är fråga om ett permanent boende.

Om inkomster från fastigheten uppkommer på annat sätt, bortser man från dem, om det rör sig om småbelopp. F. n. ligger den gränsen vid 4 000 kr. per år. Även om man har ett särskilt dyrt hus, så att 2 % av fastighetens taxeringsvärde blir mera än 4 000 kr., är det den gränsen som gäller. Denna gräns höjdes så sent som i maj 1980 från en tidigare gräns på 2 400 kr.

Om en fastighetsägare således har inkomster som överstiger både 2 % av fastighetens taxeringsvärde och 4 000 kr. vid sidan av permanent bostadsuthyrning, skall taxering ske på annat sätt än genom schablontaxering. Då skall både inkomster och utgifter redovisas. Det betyder inte nödvändigtvis att fastighetsägaren kommer i ett sämre läge. Det är alltså inte så att fastighetsägaren utan vidare kommer att skatta för beloppet. Han har ju också avdragsrätt för alla omkostnader. Är det, som Knut Wachtmeister säger, så att slitaget är mycket stort och omkostnaderna därför blir mycket höga, blir inte hela beloppet 4 000 kr. – eller det belopp som det nu är fråga om – beskattningsbart. Det är bara den skillnaden att han inte längre schablontaxeras, utan att han taxeras på vanligt sätt, dvs. utgifter och inkomster redovisas.

Skatteutskottets majoritet anser, att om en fastighetsägare har intäkter på över 4 000 kr. vid sidan av det vanliga boendet, börjar förhållandet mera att likna en rörelsefastighet än en villafastighet, och därför är utskottet inte berett att f. n. höja den gräns som så nyligen har fastställts.

Fru talman! Med det sagda ber jag att få yrka bifall till hemställan i skatteutskottets betänkande nr 39.

Anf. 63 RUNE TORWALD (c):

Fru talman! Det var relativt vanligt under slutet av 1940-talet och början av 1950-talet att jordbrukare, för att tillmötesgå den stora efterfrågan på fritidstomter, gjorde några avstyckningar, som sedan utarrenderades på 50 år mot en fast årlig avgift. Tomterna brukade vara på ca 2 000 m² och arrendena i regel mellan 50 och 200 kr. per år, beroende på läge etc. Arrendekontrakten

är inte uppsägbara, och som regel är inte heller arrendena indexreglerade. Mot denna bakgrund är det uppenbart att sådana här arrenden är en föga lukrativ verksamhet för de nuvarande ägarna av stamfastigheten. Vid 1975 års fastighetstaxering åsattes inte tomterna något separat taxeringsvärde, utan i regel inbegreps dessa i totalsumman för övrig mark, och 1 000 kr. per tomt var ett vanligt förekommande värde.

Men vid 1981 års taxering skulle dessa tomter generellt åsättas ett eget taxeringsvärde – något som nu för många har inneburit helt orimliga konsekvenser. Visserligen anges i fastighetstaxeringslagens 5 kap. 2 § att taxeringsvärdet skall motsvara 75 % av taxeringsenhetens *marknadsvärde*. Dessutom anges i 5 § att en avkastningskalkyl bör vara till ledning vid fastställande av marknadsvärdet. Detta synes emellertid inte ha beaktats av taxeringsnämnderna. Efter generella anvisningar från länsstyrelserna har man i stället utgått från vad marknadsvärdet, baserat på försäljningsstatistik vid försäljning av vanliga tomter, har beräknats till för resp. områden. Efter klagomål till fastighetstaxeringsnämnderna har som regel tomtvärdet sänkts för sådana här tomter, som är utarrenderade på långtidskontrakt, till omkring 20 000 kr. per tomt. Men inte ens denna reducering leder till ett rimligt resultat och stämmer i vart fall inte med det marknadsvärde som räknas fram genom en avkastningskalkyl. I sammanhanget bör kanske understrykas att någon försäljning av denna typ av tomter av naturliga skäl inte har förekommit.

Ett verkligt fall torde bära vittnesbörd om detta. Från den aktuella stamfastigheten avstyckades 35 tomter omkring år 1950. De utarrenderades på 50 år, och arrendena uppgick till 100 kr. per år. Dessa tomter har nu taxerats till 20 000 kr. per styck, dvs. sammanlagt 700 000 kr. Intäkten från de 35 utarrenderade tomterna är f. n. ca 4 000 kr. per år och skulle ungefär räcka till för att betala garantiskatten på 700 000 kr. – däremot inte till den inkomst- eller förmögenhetsskatt som belöper sig på dessa tomter. Detta är givetvis orimligt. Nuvarande ägare har kommit i en ohållbar situation, om inte högre taxeringsinstanser gör en sänkning till ett taxeringsvärde som baseras på en avkastningskalkyl.

Jag är tacksam för att utskottet i en rätt så utförlig skrivning har redovisat såväl avkastningskalkyl som andra sätt att fastställa taxeringsvärde. Jag hoppas att de här fallen, som jag har redovisat och som inte är unika, skall bli tillrättalagda i högre instans, efter att skatteutskottet nu på detta sätt har klarlagt hur taxering bör ske.

Mot denna bakgrund har jag f. n. inget annat yrkande än utskottets.

Anf. 64 CHRISTER EIREFELT (fp):

Fru talman! Tillsammans med Kerstin Ekman har jag i motion 900 velat fästa uppmärksamheten på det stora antal privata fritidshus som vi har i dag och som ofta utnyttjas under relativt kort tid. Enbart i mitt län Halland finns inte mindre än 27 000 sommarstugor.

Det är dess värre så att i våra mest attraktiva områden, t. ex. vid badorterna på västkusten, är utbyggnadsmöjligheterna mycket starkt

Onsdagen den
24 mars 1982

*Inkomster av stug-
uthyrning, m. m.*

begränsade. Det finns helt enkelt inga tomter kvar. Därför är det angeläget att de stugor som finns kan utnyttjas bättre. Jag tror att det finns många olika sätt att få till stånd en ökad uthyrning och därmed ett bättre utnyttjande av de privata fritidsstugorna. Ett sätt är t. ex. en mer anpassad prissättning, som skulle kunna göra stugorna begärliga också före och efter den direkta högsäsongen.

Vi har i motionen sagt att ett annat sätt att stimulera ägarna till mer uthyrning av sina stugor vore att höja det skattefria belopp som kan tas ut. Beloppet är i dag 4 000 kr., och enbart inflationen motiverar en höjning till närmare 5 000 kr. Vi har inte angivit något belopp, men jag tycker att en höjning till mellan 5 000 och 7 000 kr. vore skälig. Moderaterna har med liknande motiveringar som mina egna också krävt en höjning av beloppsgränsen. I sin reservation har moderaterna dock sträckt sig så långt som till 10 000 kr. per år. Jag tror inte att vårt ekonomiska läge tillåter det, men framför allt tror jag inte att en så kraftig höjning är nödvändig för att nå de effekter som vi efterlyser. Jag ansluter mig alltså till de synpunkter som förs fram i reservationen, men det belopp man fastnat för anser jag är för högt.

Anf. 65 KNUT WACHTMEISTER (m):

Fru talman! Erik Wärnberg gick bara in på de skattetekniska problemen, och det är naturligtvis troligt att det i en del fall kan bli det resultat som han redogjorde för i sitt anförande. Men det är väl uppenbart ostridigt att utbudet av fritidshus för uthyrning kommer att öka, om beloppsgränsen sätts högre. Man kan naturligtvis tänka sig att knyta gränsen till exempelvis ett halvt basbelopp eller något sådant, men jag tror inte att vi skall indexreglera allting i det här samhället. Därför har vi velat ta till ett belopp så att det verkligen blir attraktivt och så att utbudet av fritidsstugor ökar. Jag är ganska säker på att utredningen om fritidsboendets framtida utveckling kommer att föreslå höjda gränser. Utredningen har ju fått i uppdrag att se till att det blir en utjämning mellan efterfrågan och tillgång på sådana här hus. Därför är jag som sagt ganska säker på att det kommer att bli en höjning. Men jag tror att det vore värdefullt, om man redan nu kunde höja det skattefria beloppet, så att man till kommande turistsäsong får större möjligheter att speciellt ta emot utländska turister och de många svenskar som inte äger ett eget fritidshus.

Anf. 66 ERIK WÄRNBERG (s):

Fru talman! Det är riktigt att jag huvudsakligen gick in på skattetekniska grunder, för det här är en skatteteknisk fråga. Enligt mitt sätt att se skall inte vissa inkomster bli skattefria den här vägen, utan frågan gäller: Skall man ha en schablontaxering, eller skall man ha en vanlig taxering? Man har en schablontaxering som i stort sett skall överensstämma med den konventionella metoden efter ett ganska stort antal år. Det är alltså en teknisk fråga att man beskattar en- och tvåfamiljsvillor – och även fritidshus som används för eget behov – efter en viss procentsats av taxeringsvärdet, som egentligen

under en längre tidsrymd skall motsvara den konventionella metoden, där man tar upp inkomster och utgifter. Om vi utan vidare höjer den här beloppsgränsen hur mycket som helst eller till 10 000 kr., innebär det kanske att 10 000 kr. blir helt skattefria i en rörelsedrivande verksamhet, för man håller kanske de här husen inte för att ha dem för egen del utan för att hyra ut dem till andra. Även om man skulle ha byggt dem för egen del är det ganska orimligt att man skall kunna ta in 10 000 kr. skattefritt på att under vissa veckor hyra ut dem.

Detta är alltså en skatteteknisk fråga, och om herr Wachtmeister önskar ett klagörande av min bedömning av det hela, så vill jag säga att inkomster skall beskattas i det här landet, oberoende av om de kommer från stuguthyrning eller från något annat. Att det skall finnas ett fribelopp i detta sammanhang beror på att man inte skall ge sig på småsaker och lappribelopp.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. A

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. B (stuguthyrning)

Utskottets hemställan bifölles med 247 röster mot 63 för reservationen av Knut Wachtmeister m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

8 § Tidpunkten för avlämnande av självdeklaration

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1981/82:40 om taxeringsfrågor m. m.

Anf. 67 ESSE PETERSSON (fp):

Fru talman! Jag har tillsammans med ett antal folkpartister i motion 218 till detta riksmöte krävt att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag till ändring av taxeringslagen innebärande att sista inlämning för självdeklarationer ändras från den 15 februari till den 1 mars och för rörelseidkare från den 31 mars till den 30 april att gälla fr. o. m. taxeringsåret 1983 och avseende inkomståret 1982.

På detta har utskottet svarat:

”Utskottet här vid sin prövning av motsvarande fråga tidigare år konstaterat att syftet med det framställda yrkandet kan tillgodoses genom att anstånd medges i det enskilda fallet, om kravet på en förlängd deklaratid stöder sig på beaktansvärda skäl. Utskottet är inte heller nu berett att tillstyrka en allmän förlängning av deklaratid och avstyrker således motion 218.”

Detta konstaterande från utskottets sida är mycket märkligt. Vi vet att de flesta löntagare och pensionärer ofta har mindre än 14 dagar på sig för att få

*Tidpunkten för
avlämnande av
självdeklaration*

deklarationen upprättad och avlämnad. Många känner betydande osäkerhet, även om det rör sig om relativt enkla deklarationer. Därför anlitar åtskilliga människor i detta land någon sakkunnig medhjälpare för deklarationens upprättande. Då medför denna snäva tidsram betydande svårigheter – även om inte utskottet tycks inse det – eftersom tillgången på personlig deklarationservice är ganska begränsad.

Rörelseidkare, som redan nu får vänta med deklarationsavlämnandet till den 31 mars, har svårigheter att klara avlämnandet före detta datum. Denna grupp får i betydande utsträckning dispens att avlämna deklarationerna senare. Dispens kan numera i vissa fall beviljas ända fram till den 15 juni. Det vore mer rationellt att inlämningsdatum redan från början senarelades med en månad för alla. Ansökan om dispens till den 30 april är mer regel än undantag och beviljas också ganska generellt.

Fr. o. m. taxeringsåret 1979 har taxeringsnämndernas arbetstid förlängts från den 1 juli till den 1 november, då samtliga deklarationer skall vara färdigbehandlade och avlämnade för registrering. Detta innebär att det numera också är praktiskt möjligt att i viss utsträckning senarelägga deklarationernas inlämningsdatum utan att taxeringsarbetet därför försvåras. Taxeringsnämndernas granskningstid har alltså förlängts med 16 veckor. Då borde det också vara självklart att den vanlige deklaranten får sin tid förlängd för deklarationens upprättande, som nu ofta bara är två veckor. Utöver de praktiska synpunkter som här kan anföras är det också principiellt viktigt att den enskildes tidsbehov i detta sammanhang inte körs över när byråkratin breder ut sig. Det är nödvändigt att det vid deklarationens upprättande finns tillräckligt med tid för ett grundligt och väl planerat arbete med möjligheter att anlita den sakkunniga hjälp som i det enskilda fallet kan önskas. Den allmänna deklarationstiden bör, som vi motionärer ser det, alltså förlängas med ytterligare ett par veckor från den 15 februari till den 1 mars och för rörelseidkare med en månad från den 31 mars till den 30 april.

Mot denna bakgrund är det citat som jag tidigare lämnade från skatteutskottets betänkande utomordentligt märkligt. Man frågar sig om skatteutskottet är ointresserat av den enskildes behov av tillräckligt tidsutrymme för att upprätta sin självdeklaration med så gott underlag som möjligt. Den tid på ytterligare 16 veckor som skattemyndigheterna fått på sig för att granska deklarationerna är helt säkert nödvändig, men man måste också inse svårigheterna för dem vilkas deklarationer skall granskas. Därför hade det varit rimligt om skatteutskottet hade tagit sig en extra funderare på den här frågan och föreslagit en förlängning av deklarationstiden i stället för att motivera ett avslag på motionen med att säga att man tidigare har avvisat detta förslag från samme motionär. Det kan inte vara ett skäl för ett riksdagsutskott att fortsätta att framhärda i en orimlig ståndpunkt.

Jag hoppas därför att skatteutskottet nu talar om det verkliga skälet till att den enskilde inte ges tillräcklig tid för att kunna dokumentera sin självdeklaration. Därmed yrkar jag bifall till motion 218.

Anf. 68 ERIK WÄRNBERG (s):

Fru talman! Skatteutskottet har samma sakliga motivering som tidigare för att avstyrka denna motion. Utskottet anser nämligen att det är önskvärt att taxeringsarbetet kommer i gång så fort som möjligt efter inkomstarets slut. Det finns ändå en tidtabell enligt vilken olika delar av granskningsarbetet undan för undan skall vara färdiga. Den skattskyldige bör naturligtvis också ha tid för att så småningom inlämna besvär. Jag håller med Esse Petersson om att den enskilde deklaranter skall ha den tid på sig som behövs för att få fram alla handlingar och därefter kunna upprätta sin deklaration.

Skatteutskottet anser att den 15 februari resp. den 31 mars för bokförings-skyldiga är väl avvägda tidpunkter för att uppfylla båda dessa önskemål, dvs. dels att komma i gång med taxeringsarbetet så fort som möjligt, dels att ge den skattskyldige all den tid han behöver.

Om det – och det gör det säkert – finns deklaranter som är förhindrade att fullgöra sin deklARATIONSSKYLDIGHET till angivet datum, har vederbörande möjligheter att få uppskov. En hel del människor använder sig också av den möjligheten och får regelmässigt sin ansökan beviljad. Men vi skall ha klart för oss att huvudparten av alla deklaranter utan större besvär lämnar sin deklaration den 15 februari, varpå taxeringsarbetet kan påbörjas kort tid därefter.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 69 ESSE PETERSSON (fp):

Fru talman! Skatteutskottets ordförande konstaterar att det går att få uppskov. Ja visst, det har vi också talat om i motionen. Men det förutsätter att vederbörande begär detta. För rörelseidkare och sådana som anlitar en bokföringsbyrå är det ganska enkelt. De sänder bara in sin ansökan och väntar med att avge deklARATIONEN, för de vet att ansökan beviljas. Den enskilde deklaranter däremot vågar inte vänta med att avlämna sin deklaration, om han har begärt uppskov men inte fått besked om huruvida det har beviljats. Den som efter den 1 februari finner att han eller hon inte kommer att hinna avlämna deklARATIONEN i tid och därför begär uppskov hinner nämligen i regel inte få besked före den 15 februari. Då vågar vederbörande alltså inte vänta på skattemyndigheternas beslut, såvida inte en deklARATION- eller bokföringsbyrå anlitas. Den enskilde individen sitter således i kläm i skattebyråkratin. Erik Wörnberg kan väl inte på fullt allvar hävda att detta är en riktig linje.

När det gäller tidtabellen har vi ju fått en utökning med 16 veckor av tiden för samhällets granskning av den enskildes deklaration. Men man måste ha klart för sig att det vid den granskningen är utomordentligt viktigt att underlaget för den deklaration som den enskilde har ingivit är så korrekt som möjligt. Då det är så knappt om tid innebär det betydande svårigheter för den enskilde deklaranter att uppfylla detta krav. Om man vill få en väl fungerande tidtabell, som möjliggör att den enskilde har ett deklARATION- underlag som är så bra att granskningsarbetet underlättas, så borde man rimligen kunna bifalla yrkandet i vår motion, som innebär att den enskilde

Onsdagen den
24 mars 1982

*Tidpunkten för
avlämnande av
självdeklaration*

deklaranten får litet längre tid på sig.

För rörelseidkare beviljar man ju i princip en månads förlängning, om detta begärs. En generell princip att tiden för avlämnandet förlängs från den 31 mars till den 30 april borde kunna införas. På så sätt kunde man undvara det extra arbetet med att behandla alla uppskovsansökningar. Det vore också ett sätt att rationalisera – eller hur, Erik Wärnberg?

Anf. 70 ERIK WÄRNBERG (s):

Fru talman! De allra flesta deklaranter har alla sina handlingar och sina deklARATIONER färdiga den 15 februari. Då har de haft 14 dagar på sig från det att de fått sina inkomstuppgifter. För de flesta är det egentligen inga som helst problem med den nu gällande tidpunkten, och de som har problem får alltså uppskov.

Men om vi generellt uppskjuter inlämningstiden 14 dagar, betyder detta faktiskt att taxeringsarbetet kommer i gång 14 dagar senare. Då blir den tidpunkten den sista dagen, för det är inte så att många lämnar in sina deklARATIONER i förväg. Man vinner därför rätt mycket på att bibehålla den nuvarande ordningen, och man orsakar inte något större obehag, förutom att den lokala skattemyndigheten per telefon eller på annat sätt måste meddela att uppskov har beviljats dem som har anfört sådana skäl att ett uppskov ansetts motiverat.

Vi tycker således att det här förslaget inte innebär någon vinst, utan i stället en förlust för den skattskyldige. Allting förskjuts ju i slutskedet, om man förlänger tiden med dessa 14 dagar – en förlängning som inte fyller någon uppgift.

Anf. 71 ESSE PETERSSON (fp):

Fru talman! Det är alldeles självklart att de allra flesta lämnar in deklARATIONEN inom den föreskrivna tiden, eftersom de är tvungna till det. Deklaranterna måste då lämna de uppgifter som är möjliga att lämna. Men det säger inte att man inte skulle få ett bättre underlag och att granskningsarbetet inte skulle underlättas, om man förlängde tiden. Vem vinner på det här systemet? Givetvis är det skattebyråkratin som vinner på det genom att man får längre tid att arbeta med granskningen. Men samtidigt förlorar samma byråkrati på detta, eftersom man får ett sämre underlag än om man gav den enskilde något längre tid för att upprätta sin deklARATION.

Erik Wärnberg anser väl ändå inte att det bara är myndigheterna som skall tjäna på att man sträcker ut tiden, utan man skulle väl göra det även för att ge den enskilde deklARANTEN möjlighet att lämna in en deklARATION som är så korrekt som möjligt?

Anf. 72 ERIK WÄRNBERG (s):

Fru talman! Jag vill fråga Esse Petersson: Har Esse Petersson några belägg för att deklARANTERNA inte har sina handlingar färdiga den 15 februari?

Anf. 73 ESSE PETERSSON (fp):

Fru talman! Ja, nästan årligen ställs det ju ett antal frågor om detta här i kammaren. Det handlar om att man inte har fått kontrolluppgifter, att det har blivit förseningar av deklarationsblanketter, att det har blivit fel i blanketter och i uppgifter som tillsammans försenar arbetet med deklarationsupprättande. Att detta innebär betydande svårigheter för den enskilde som skall upprätta sin deklARATION är självklart. Åtskilliga frågor som framförs till oss förtroendemen kommer just från enskilda deklareranter som hamnat i svårigheter när det gäller uppgiftslämnandet, t. ex. därför att de inte fått tag på de blanketter de behöver förrän i sista minuten. Speciellt gäller detta de människor som inte anser sig klara av att göra sin deklARATION själva utan som vill ha en viss hjälp av sakkunskap. För dem är tiden väldigt kort.

Jag förmodar att Erik Wörnberg inte lever på en sådan isolerad ö att han inte konfronteras med sådana här problem. Under mina få år i riksdagen har jag konfronterats med dem åtskilliga gånger.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 2 b

Utskottets hemställan, som ställdes mot motion 218 av Esse Petersson m. fl., bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

9 § Reklamskatt

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1981/82:41 om reklamskatt m. m.

Anf. 74 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Fru talman! I motion 1568, yrkande 5, föreslår vi att man skall skärpa reklamskatten.

Jag skall inte föra någon stor skattepolitisk debatt kring detta förhållandevis lilla yrkande. Men det är uppenbart så att utskottet genom att avstyrka detta förslag visar vilken typ av skattepolitik man vill föra och för. Vad man undviker att beskatta hårdare säger ju lika mycket om skattepolitiken som de pålagor som man lägger på och de lättnader man inför på andra håll.

Vi vet av de skattepolitiska debatter som förts och av den finansdebatt som nyligen hölls att man så långt det är möjligt vill undandra aktiehandel, reklam och annan verksamhet från beskattning. I varje fall vill man inte lägga på någonting nytt, men man ger åt höginkomsttagarna genom den s. k. marginalskatteformen.

Utskottet säger i sitt betänkande att man tidigare behandlat frågan om reklamskattens vara eller icke vara, något som det ju inte gäller den här

Reklamskatt

gången. Då har man sagt att man av statsfinansiella skäl inte kan ta bort denna skatt. Det måste väl ändå vara så att samma skäl talar för att man höjer skatten. Kostnaden kan bäras av reklamfinansiärerna – det är inget tvivel om det.

Vi har inte preciserat förslaget om ökning i procent, men vi menar att i den allmänna åtstramningspolitik som förs på många områden och med den hänvisning till statens dåliga finanser och budgetunderskottet som alltid görs, är reklamskatten ändå en liten del av de inkomster som man kan ta in.

Reklamen är en liten rännil i den stora å som flyter förbi statskassan, den stora å som man underlåter att beskatta hårdare.

I betänkandet säger inte utskottet att man är emot att det kommer in pengar, utan man hänvisar till tryckfrihetsrättsliga invändningar, som kan resas mot en generell höjning av reklamskatten. Detta är ett mycket märkligt påstående.

Var finns den nivå på reklamskatten som avgör om det har någon tryckfrihetsrättslig betydelse eller inte? Just nu är skatten 10 % när det gäller allmänna reklamändamål – trycksaker osv. Är 15 % sämre och är 5 % bättre ur tryckfrihetsrättslig synpunkt? Det är ett mycket märkligt argument man använder.

Hur som helst, herr talman, yrkar jag bifall till motion 1568, yrkande 5, med förslag om höjning av reklamskatten.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 75 ERIK WÄRNBERG (s):

Herr talman! Utskottet menar faktiskt vad det säger, nämligen att med hänsyn till pressens ekonomiska situation och med hänsyn till de tryckfrihetsrättsliga invändningarna vill man inte differentiera skatten och inte höja den, i varje fall inte förrän man har närmare detaljer.

Vi vet att det här är ett sätt att dra in pengar. Men vi har inte fått något förslag om hur man skulle kunna differentiera reklamskatten, vilka procentsatser som skulle gälla, vad som skulle utelämnas, vad som är kommersiell reklam och vad som inte är det.

Med hänsyn till pressens ekonomiska situation har utskottet ansett att motionen inte bör tillstyrkas. Utskottet avstyrker alltså motionen. Och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 76 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Skattesatsen är olika för press och för utomhusreklam och trycksaker. Och redan nu är reglerna sådana att mycket av det som tas in från pressen går tillbaka i form av presstöd o. d.

Jag tror inte att en allmän höjning av reklamskatten – som drabbar all reklam lika mycket procentuellt sett – skulle försämra konkurrensläget för pressen jämfört med annan reklam.

Beträffande de rent tryckfrihetsrättsliga funderingarna kring skatten vill

jag säga att redan kostnaden för att framställa en trycksak är ett tryckfrihetsrättsligt hinder. Frågan är hur grundläggande man skall diskutera tryckfriheten. Avgörande kan inte vara om reklamskatten är 10, 12 eller 15 %. Tryckfriheten blir inte större därför att reklamskatten minskas.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. 2 (om skärpning av skatten på kommersiell reklam)

Utskottets hemställan bifölles med 288 röster mot 18 för motion 1568 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

10 § Beskattningen av upppfinningar

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1981/82:42 om beskattningen av upppfinningar m. m.

Anf. 77 MARIANNE KARLSSON (c):

Herr talman! Min motion 1981/82:336, som behandlas i skatteutskottets betänkande 42, är en del av en följetong, som handlar om det egendomliga i att en hobbyupppinnare som säljer sin upppinring måste ta upp hela intäkten som inkomst av rörelse och betala både arbetsgivaravgift och inkomstskatt. Men den kostnad som han har haft, den får han aldrig dra av. Det är helt förlorade pengar.

Första gången jag motionerade i saken tog man mig inte på allvar, och skatteutskottets ordförande förklarade t. o. m. i denna kammare att han aldrig kunde tro att jag hade rätt.

Nu tror man mig i utskottet. Men man tycks finna det alldeles för besvärligt att göra någonting åt saken, helst som den fallit mellan tre utredningar, kulturskattekommittén, kommittén för underskottsavdrag och företagsskattekommittén. Mig förefaller detta olycksbådande.

Utskottet hänvisar till rätten att fördela inkomst bakåt genom ackumulerad inkomst och framåt genom upppinnarkonto. Detta kan väl vara bra i och för sig. Men det löser inte problemet. Hobbyupppinnaren får ändå inte dra av sina kostnader från intäkten innan den beskattas.

Jag vill citera Olaus Petri domarregler, som står först i lagboken: "Det rätt och skäl icke är, det kan icke heller vara lag: för de skäl som lagen haver med sig, gillas hon."

Det är varken rätt eller skäl, att man skall betala skatt på det som bara är kompensation för utgifter som man har haft. Jag kan inte tänka mig att någon kan gilla detta, och jag tror inte att utskottet har gillat det heller. Om någon har lagt ut 100 000 kr. på en upppinring och sedan säljer den, är det oskäligt att ta skatt på de första 100 000 kr. av köpeskillingen. Det har inget med marginalskaft att göra. Det har bara med enkel rättvisa att göra.

*Handläggningen
av skattebrottmål
och skattemål*

Vi begär här i Sverige att alla skall göra rätt för sig. Alla skall betala sin skatt och inte dra sig undan sin skatteplikt. Men även staten har en plikt att uppträda hyfsat. Staten skall inte dra in skatt på ett direkt oskäligt sätt. Då slutar nämligen människorna att själva vilja göra rätt för sig.

Jag har i min motion föreslagit en enkel lösning på ett enkelt problem. Att problemet måste lösas är uppenbart, och det skulle förvåna mig om någon vågar uttala att det är riktigt som det nu är. Ingen har haft en bättre lösning att föreslå, och vi kan inte skjuta ifrån oss problemet hur länge som helst.

Herr talman! Jag är medveten om det lönlösa i att mot ett enigt utskott yrka bifall till en motion, men det kan kanske finnas en liten förhoppning med tanke på vad som står i utskottsbetänkandet. Jag vet inte, herr utskottsordförande, om jag fattar fel, men det står faktiskt på s. 4 att den "aktualiserade frågan --- ligger --- inom gränsområdet för såväl kulturskattekommitténs som kommitténs för underskottsavdrag utredningsuppdrag. Liknande frågor kan enligt utskottets mening förutsättas bli prövade i samband med företagsskattekommitténs överväganden om etableringskonto för blivande företagare."

Min förhoppning är att frågan kommer att tas upp i ett senare sammanhang, och jag har därför inget yrkande.

Anf. 78 ERIK WÄRNBERG (s):

Herr talman! Mot bakgrund av vad fru Karlsson här har yrkat så har jag inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölles.

11 § Handläggningen av skattebrottmål och skattemål

Föredrogs justitieutskottets betänkande 1981/82:28 om handläggningen av skattebrottmål och skattemål.

Anf. 79 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Man skulle nästan kunna frestas att säga ärade mötesdeltagare, eftersom det är ovanligt mycket mer folk i kammaren än det brukar vara vid sådana här ärendens behandling. Men det var inte därför som jag gick upp i talarstolen utan närmast för att säga några ord beträffande frågan om handläggningen av skattebrottmål och skattemål.

Den ekonomiska brottsligheten innehåller ju i stort sett alltid något moment av brott emot samhällets regler och lagar på skatteområdet. Ett av momenten är att man försöker ta mycket lång tid i anspråk, varvid man följer lagbestämmelsen att behandla skattemål och skattebrottmål var för sig.

Brottsförebyggande rådet, BRÅ, har ju skrivit en promemoria som vänsterpartiet kommunisterna ansåg att det fanns anledning att ta upp när vi

skrev en motion om åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten. Flera andra har haft samma uppfattning. Anledningen för vår del var att vi ville få upp frågan till behandling i riksdagen och därmed också förhoppningsvis kunna påskynda en behandling i regeringskansliet. Vår erfarenhet är tyvärr den att de borgerliga regeringarna under de här åren för det mesta har så att säga lagt BRÅ:s ofta mycket utmärkta förslag på is. Behandlingsordningen har inneburit att det har tagit mycket lång tid, och i många fall har frågan inte kommit till riksdagens bord. Därför tycker jag att det är bra att även utskottet har upptäckt att det finns anledning för riksdagen att uttala att man bör företa en skyndsam behandling för att komma åt brottsligheten och då naturligtvis behandla frågan i den anda som återspeglas i BRÅ:s promemoria.

Vpk är helt nöjt, eftersom utskottet har följt intentionerna i vpk:s motion. Därför har vi inget särskilt yrkande.

Anf. 80 BERTIL LIDGARD (m):

Herr talman! Jag kan förstå att Tommy Franzén kan ha ett behov av att utveckla synpunkterna när det gäller den fråga som han har tagit upp. Motionen som vi har behandlat välvilligt var ju mycket knapphändig. Endast fyra rader berörde det här problemet. Det fanns två andra motioner som var mera utförliga och som kanske också ledde utskottet fram till det slutliga resultatet. Vi är alla överens om att det på den här punkten behövs en skyndsam utredning.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

12 § Försvvararjäv m. m.

Föredrogs justitieutskottets betänkande 1981/82:34 om försvvararjäv m. m. (prop. 1981/82:57).

Anf. 81 LISA MATTSON (s):

Herr talman! Justitieutskottets betänkande nr 34 behandlar proposition 1981/82:57 om försvvararjäv. Den berör den svenska advokat kårens arbetsvillkor och etiska regler. Jag skulle dock inledningsvis först vilja ta upp en annan proposition, som har framlagts litet längre söderut. Det gäller det s. k. Utkast 11, som den 4 februari i år lades på danska folketingets bord, med förslag till "rettens pleje". I den propositionen föreslås att det danska advokatsamfundet skall upprätta en advokatnämnd, som skall bestå av en ordförande och två vice ordförande, vilka samtliga skall vara domare, samt av ytterligare 15 medlemmar. Av dessa utses 6, som inte får vara advokater, av justitieministern, medan 9 väljs bland medlemmarna i det danska advokatsamfundet.

De 6 lekmännen skall representera det allmänna och särskilt säkra

Onsdagen den
24 mars 1982

Försvvararjäv
m. m.

samfundets intressen i förbindelse med handläggningen av advokatnämndens uppgifter, bl. a. fastläggandet av hur advokater skall uppfylla kravet på att handla i överensstämmelse med god advokatsed.

Att jag inledningsvis har stannat litet inför denna danska proposition beror på att den stöds av en stor och enig opinion i Danmark. Allmänheten står helt på justitieministerns sida när denne lägger fram detta förslag, och även det danska advokatsamfundet ger, enligt vad det har uppgivits för mig, tacksamt sitt tillstyrkande av förslagen i propositionen. Jag tror att detta ger en bild av hur olika klimatet är när det gäller dessa frågor i Danmark och här i Sverige.

Faktum är att det under ett par av de sista åren har pågått en ganska skarp och – låt mig säga det – bitter debatt mellan representanter för det svenska advokatsamfundet och en del kritiker, som menar att det nu är dags att ändra disciplinnämndens verksamhetsinriktning och få en betydligt större lekmanrepresentation än vad som finns f. n.

Denna debatt har inte förts av oss som har varit medmotionärer beträffande motion 95 och inte heller av oss socialdemokrater som svarar för reservationerna vid justitietskottets betänkande. Den har företrädesvis förts av huvudmotionären Stig Gustafsson, som i dag icke har möjlighet att delta i debatten, vilket man kanske kan beklaga, eftersom han verkligen har lagt ned intresse, kunnande och engagemang i dessa frågor.

Jag skulle föreställa mig att en stor del av den svenska allmänheten på grund av meningsutbytenas skärpa fått intrycket att propositionen om försvvararjäv enbart handlar om Advokatsamfundets disciplinnämnd, men så är verkligen inte fallet. Jag vill fästa kammarledamöternas uppmärksamhet på att inte mindre än fyra reservationer av oss socialdemokrater har fogats vid utskottets betänkande. Jag vill redan på detta stadium be att få yrka bifall till samtliga dessa fyra.

Brottsförebyggande rådet, BRÅ, som verkligen har engagerat sig i kampen mot den organiserade ekonomiska brottsligheten, tillsatte en arbetsgrupp som speciellt skulle studera advokatkårens verksamhetsformer. Den kallades Advokatverksamhet. Den lade fram en rad förslag, som sedan de har remissbehandlats har tagits upp i propositionen. De tankegångar som ligger bakom förslagen delas i långa stycken av justitieministern, som säger att det inte torde råda någon tvekan om att den organiserade ekonomiska brottsligheten i viss utsträckning bedrivs med hjälp av rådgivning och vägledning av olika experter, däribland jurister. Det får vi också påminnelse om ibland när vi läser tidningarna.

Även om det föreliggande materialet inte ger stöd för något generellt påstående att advokater skulle vara inblandade i organiserad eller ekonomisk brottslighet är det, säger departementschefen, ändå naturligt att se över de regler som gäller för advokater, på samma sätt som redan har skett när det gäller revisorer.

Advokatkåren har en central ställning i samhället. Det är av stor vikt att både allmänheten och myndigheterna har tilltro till advokaternas yrkesutövning. Det stryker vi under i vår reservation när det gäller försvvararjäv.

I reservationen noterar vi att arbetsgruppen föreslog att den som skall försvara en misstänkt i princip inte får ha något samröre med den misstänkte i form av rådgivning eller annan hjälp. Det skall grunda försvararjäv, om den hjälp som har lämnats har väsentligt samband med den åtalade gärningen.

Vi har accepterat arbetsgruppens förslag. Vi tycker bara att det skall kompletteras på så sätt att även ett tidigare samröre som förekommit mellan den misstänkte och den tilltänkte försvararen och som inte hänför sig till den åtalade gärningen faller in under bestämmelsen.

Vidare hör det, menar vi, framgå av lagtexten att förbudet tar sikte på samtliga som arbetar på en advokatbyrå och är jurister; annars menar vi att jävsregeln inte blir tillräckligt verkningsfull.

När det gäller advokatetiken säger vi att det är påfallande att frågan om advokaternas förhållande till det allmänna inte fått någon framträdande plats i de vägledande reglerna. Det är en brist som bör rättas till. Reglerna om god advokatsed bör kompletteras med en regel som säger att en advokat, samtidigt som han har rätt och skyldighet att lämna upplysningar om gällande lagstiftning, dess anda och mening, också skall avråda klienter från att använda konstruktioner som strider mot den. Vi tycker att detta är så viktigt att vi från vårt håll önskar en lagstiftning om det.

Så kommer vi då till Advokatsamfundets disciplinära verksamhet, som jag inledningsvis berörde. I stort sett delas reservanternas uppfattning av det danska folketinget och det danska advokatsamfundet.

Det är ingen tvekan om att advokater i gemen har en god ställning i samhället och att de slår vakt om sina klienters intressen. Men också departementschefen anser att det är dags att ändra på disciplinnämndens verksamhetsformer. Han och majoriteten i utskottet accepterar att två lekmän kommer in i nämnden, medan vi menar att det är dags att ha majoritet av lekmän i Advokatsamfundets disciplinnämnd och låta en klok och erfaren domare vara ordförande. Vi tror att detta skulle gagna advokatkårens anseende. Och vi kan inte förstå att det här förslaget har mötts av så stor indignation som vi har fått flerfaldiga exempel på. Det har faktiskt förts fram misstankar om att ledamöterna i disciplinnämnden inte ingriper med tillräcklig kraft mot kolleger som har åsidosatt sina skyldigheter som advokater. Huruvida detta är sant eller inte kan jag inte yttra mig om, och jag tror att det i varje fall tillhör undantagen. Men vi menar ändå att det skulle gagna advokatkåren och allmänhetens förtroende för den om vi fick ett ökat lekmannainflytande.

Däremot hävdar vi inte, vilket har gjorts i en vpk-motion, att man behöver göra disciplinnämnden fristående. Det finns andra yrkeskårer som har liknande nämnder. Vi kan tänka på hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd, där läkarna inte alls automatiskt är annat än föredragande. Vi kan peka på pressens opinionsnämnd. Vi menar emellertid att Advokatsamfundets disciplinnämnd har vuxit fram inom Advokatsamfundet och att det därför inte finns anledning att föreslå att den görs helt fristående. Vi har för vår del ansett att det borde i lag skrivas in ett ännu mer ökat lekmannainflytande i

Advokatsamfundets disciplinnämnd än vad utskottet föreslår.

Slutligen, herr talman, har vi en reservation beträffande myndigheters hänvändelse till Advokatsamfundet i disciplinära frågor. Vi tror verkligen att det finns ett uttalat behov av informationsutbyte mellan myndigheter och Advokatsamfundet. Det ligger både i samhällets och samfundets intresse att det är väl sörjt för att missförhållanden inom advokatkåren kan upptäckas och beivras på ett så tidigt stadium som möjligt. Därför tycker vi inte att man bör nöja sig med att hänvisa till ytterligare utredningar. Vi menar att riksdagen redan i dag kan ta ställning till den här frågan och att regeringen skyndsamt skall lägga fram förslag till den lagreglering som behövs.

Det är dessa fyra punkter som har varit föremål för utskottets överväganden och reservanternas huvudintresse, och jag ber, herr talman, än en gång att få yrka bifall till de vid betänkandet fogade reservationerna.

Anf. 82 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Frågan om försvararjäv har liksom det föregående ärendet sitt ursprung i den ekonomiska brottsligheten. Propositionen om försvararjäv har föranletts av att brottsförebyggande rådet har lagt fram en promemoria.

En av förutsättningarna för den ekonomiska brottsligheten är att den har tillgång till juridiska kunskaper. Rådgivare är ofta revisorer, jurister som står utanför Advokatsamfundet eller andra personer som har juridiska kunskaper.

Många av dem som är involverade i den organiserade ekonomiska brottsligheten har också juridiska kunskaper. Medan arbetsgruppen inom BRÅ höll på med denna kartläggning visade det sig nämligen att det inte bara var de grupper som jag har räknat upp som kom i fråga. Man hade material som talade för att även jurister inom Advokatsamfundet fanns med i den organiserade ekonomiska brottsligheten på ett eller annat sätt. I motsats till justitieministern är vi alltså inte beredda att skriva under på att det inte förekommer att advokater är involverade i sådan här verksamhet.

Vi från vpk anser att det finns anledning att ta bort disciplinära frågor från den kategori som man skall utöva disciplinär kontroll över. Vi anser att det inte är riktigt att advokaternas eget samfund också skall ha ansvaret när det gäller disciplinära åtgärder. Målet måste trots allt vara att man skall förhindra advokatens medverkan i organiserad ekonomisk brottslighet. Detta mål kan uppnås genom en effektiv övervakning och tillsyn, utförd av en nämnd som inte är knuten till Advokatsamfundet.

Lisa Mattson sade tidigare att hon ansåg att vår uppbyggnad med en nämnd stående utanför Advokatsamfundet inte var riktig. Hon var av samma uppfattning som utskottet därvidlag. Men Lisa Mattson angav en annan disciplinnämnd, nämligen den inom hälso- och sjukvården, och sade att läkarna där står utanför. Såvitt mig är bekant är disciplinnämnden inom hälso- och sjukvården i princip uppbyggd på samma sätt som den disciplinnämnd som vi föreslår på detta område. I hälso- och sjukvårdens disciplinnämnd finns en läkare med, och i den nämnd som vi föreslår skall det

finnas en ledamot av Advokatsamfundet. Det viktiga är kanske inte just den frågan utan att man låter nämnden stå utanför Advokatsamfundet.

Jag måste fråga: Anser Lisa Mattson och avser den socialdemokratiska reservationen att nämnden skall vara knuten till Advokatsamfundet trots att en majoritet av ledamöterna inte tillhör Advokatsamfundet? Det kan finnas anledning för Lisa Mattson att precisera litet grand vad man avser.

Det är emellertid inte bara fråga om att disciplinnämnden skall stå utanför Advokatsamfundet. Nämnden bör också ha en sådan sammansättning att samhällets möjligheter till repressiva åtgärder inte kan komma att slå igenom. Även där skulle jag vilja ha ett förtydligande från Lisa Mattson om vad socialdemokraterna avser med sina samhällsrepresentanter. Hur skall dessa representanter utses? Vi har förklarat att regeringen – bortsett från ordföranden, som skall ha goda kunskaper i domarvärvet – skall utse representanterna i denna nämnd, en på förslag av Advokatsamfundet, en på förslag av LO, en på förslag av TCO och en på förslag av SACO/SR samt ytterligare fyra ledamöter som kan anses speciellt tillvarata det allmännas intresse. Jag skulle vilja ställa frågan till Lisa Mattson och hoppas på ett svar innan debatten är slut: Vilka skall föreslå den majoritet av samhällsrepresentanter som socialdemokraterna har angivit i reservation 3?

När det gäller övriga frågor som tagits upp i propositionen om försvrarjäva har vi sagt att i princip har vi ingenting att anföra mot vad som föreslås. Socialdemokraterna har i de tre övriga reservationerna gjort vissa nyanseringar som jag måste säga är klarare än formuleringarna i motionen, i vart fall som vi ser det från vår utgångspunkt, rent ideologiskt, och därför kan vi finna skäl att stödja de reservationerna.

Därmed vill jag avsluta med att yrka bifall till vpk-motion 1981/82:136.

Anf. 83 LISA MATTSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill bara påpeka för kammaren att den läkare som ingår i hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd inte sitter där i egenskap av yrkesman. Han är utsedd av SACO/SR, och det är väl inte säkert att det alltid kommer att vara en läkare som den organisationen utser som representant i nämnden.

I övrigt framgår det klart både av vår reservation och av motionen att majoriteten skall vara samhällsrepresentanter och att till ordförande skall utses en högt kvalificerad domare. Dessa skall utses av regeringen, och jag tycker att vad vi menar med samhällsrepresentanter mycket väl kan återges med de ordvändningar som finns i den danska propositionen: Det är av väsentlig betydelse att de utsedda medlemmarna i nämnden inte utpekas som representanter för bestämda intressen och yrken utan utses i kraft av sin integritet och sina personliga egenskaper.

Anf. 84 BERTIL LIDGARD (m):

Herr talman! En självständig, fri och oberoende advokatkår utgör en av stöttepelarna för rättssäkerhet och rättstrygghet i ett samhälle. Det var också den grundläggande tanken när advokaternas rättsliga ställning och verksam-

het första gången lagreglerades i vårt land.

Huvudsyftet med den regleringen var att i möjligaste mån säkerställa den rättssökande allmänhetens intresse av att kunna få biträde från personer med nödvändiga kvalifikationer. Det syftet har utan tvivel uppnåtts. Regleringen har alltså visat sig vara vettig och rimlig, såvitt jag kan bedöma.

Lisa Mattson gör vissa hänvisningar till vad som har förekommit i Danmark under senare tid. Det är naturligtvis i och för sig intressant, men när vi nu går att diskutera advokaternas ställning här i vårt land, är det väl de svenska erfarenheterna och de svenska förhållandena som får vara vägledande för vårt ställningstagande.

Jag är inte riktigt säker på var socialdemokraterna egentligen står i det här ärendet, och jag är inte på det klara med om man menar att det finns allvarliga missförhållanden inom advokat kåren. Lisa Mattson tassade försiktigt kring problemen och talade egentligen inte alls om advokater utan om jurister så där i största allmänhet.

Tommy Franzén var också försiktig i början av sitt anförande, men så småningom landade han på påståendet att brottsförebyggande rådet hade uttalat sig om advokaters medverkan i brottslig ekonomisk verksamhet. Det är inte sant. Vad som har förekommit i brottsförebyggande rådet är att en reservant har påstått sig inte kunna godta rådets uppfattning att man inte har täckning för de vittgående påståenden som har gjorts om advokaters inblandning.

I den socialdemokratiska motionen hänvisade man till händelser, inträffade med anledning av vissa advokaters medverkan i den organiserade ekonomiska brottsligheten i form av rådgivning och vägledning. I motionen framförde man alltså allvarliga beskyllningar mot advokat kåren. Det finns, såsom framgick av det jag sade, inget stöd för sådana beskyllningar. Brottsförebyggande rådet har, som jag också nämnde, utrett frågan och funnit att det inte finns fog för påståendet om en omfattande medverkan i den organiserade ekonomiska brottsligheten.

Jag har noterat att socialdemokraterna inte följer upp de här beskyllningarna i reservationerna. Det tolkar jag på det sättet att man besinnat sig litet grand i sina angrepp på advokat kåren. Detta gläder mig naturligtvis, men det förvånar mig att man inte har dragit slutsatser av detta bättre tänkande.

Utskottets majoritet har funnit att det är lämpligt att samfundets disciplinnämnd förstärks med två representanter för det allmänna. Det har vi inte gjort därför att vi anser att det skulle behövas någon ytterligare kontroll av samfundets verksamhet än den som f. n. utövas genom disciplinnämnden, utan vad vi har velat är att det allmänna skall få insyn i den disciplinära verksamheten, eftersom vi tror att allmänhetens förtroende för advokat kåren därigenom förstärks, och detta är ett viktigt rättssäkerhetsintresse.

Av vad jag har sagt följer att det inte finns något skäl att, som reservanterna vill, låta samhällsrepresentanterna få majoritet i disciplinnämnden. Därtill kommer – och det är viktigare – att en sådan ordning skulle leda till att man naggade på rättssäkerheten på ett oacceptabelt sätt.

Så några ord om de etiska reglerna. De etiska regler för sin verksamhet

som advokaterna själva genom sina organisationer har utformat ställer mycket höga krav, högre krav än de som ställs på flertalet andra yrkesgrupper. Det finns inget skäl att dessutom, som motionärerna vill, ha lagbestämmelser som reglerar advokatetiken. Reglerna i brottsbalken gäller faktiskt inte bara oss vanliga medborgare utan även advokater, och de straffrättsliga bestämmelserna ger samhället tillräckliga möjligheter att ingripa vid sidan om Advokatsamfundet, om oegentligheter förekommer.

När det gäller frågan om försvararjäv får reservanternas inställning rent orimliga konsekvenser. Med en sådan ordning som reservanternas vill ha skulle t. ex. en advokat som under en lång följd av år biträdd en familj i olika sorters juridiska angelägenheter inte kunna förordnas som försvarare, om någon i familjen skulle bli misstänkt för ett brott. Man har i det avseendet t. o. m. gått längre än vad brottsförebyggande rådet tänkte sig. Jag kan inte förstå att det finns någon som helst vettig anledning till en sådan ordning. Det viktiga måste ju vara att förhindra att advokater uppträder som försvarare, om man kan misstänka att de inte kan utföra sitt uppdrag på korrekt sätt, och det är det som regeringen och utskottet har föreslagit.

När det till sist gäller frågan om myndigheter skall ingripa när de iakttar en anmärkningsvärd omständighet i fråga om en advokats handlande vill jag bara peka på att ett utredningsarbete är i gång. Inte minst i justitieutskottet brukar vi alltid påminna varandra om att vi skall vänta med beslut när utredning pågår.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 85 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Jag vill med en gång bemöta det sätt varpå Bertil Lidgard tydligen vill lägga betydelser i min mun som jag inte har talat om och inte heller avsett. Jag har nämligen inte uttalat eller på något sätt försökt göra gällande att det generellt är på det viset att advokater har medverkat. Jag har heller aldrig sagt att BRÅ har påstått att det har visat sig att advokater på något sätt har medverkat i ekonomisk brottslighet.

Men vad jag sade var att det har visat sig – detta har det material som stått till styrgruppens förfogande gett exempel på – att advokater genom rådgivning eller på annat sätt har medverkat i organiserad ekonomisk brottslighet. Jag tycker att detta är allvarligt nog. Det är långt ifrån någon generalisering, men bara det förhållandet att misstankar om att någonting sådant kan förekomma är anledning till att man bör se över en sådan disciplinär verksamhet.

När man instiftade hälso- och sjukvårdens disciplinnämnd gjorde man detta för att tillmötesgå ett samhällsintresse och, vill jag påstå, också ett läkarintresse. Man gjorde det därför att man inte ville att läkarna skulle behöva fatta beslut om sina kollegers olika göranden och låtanden och därför att misstankar inte skulle kunna riktas mot den gamla ansvarsnämnden. På samma sätt bör man, menar vi, bygga upp en disciplinnämnd när det gäller frågan om disciplinära åtgärder gentemot advokater.

För att komma ifrån alla former av misstankar och över huvud taget

ifrågasättandet av försök att undanhålla vissa uppgifter bör en sådan här nämnd läggas utanför den krets som avses. Vi har emellertid inte velat göra detta på så sätt att vi helt ställt advokaterna utanför, utan vi har ansett att Advokatsamfundet också skall ha möjlighet att, i likhet med andra intressorganisationer i det här landet, lägga fram sina förslag, som regeringen sedan har att ta ställning till och eventuellt anta.

Jag tror, herr talman, att det synsättet finns hos många människor ute i landet och att det kanske finns anledning att ta upp liknande frågor inom andra områden också. Till det får vi i så fall återkomma.

Anf. 86 LISA MATTSON (s):

Herr talman! Jag nämnde Danmark som exempel på, som jag uttryckte det, hur helt olika klimatet är i Danmark och i Sverige. Det råder väl inget tvivel om att den debatt som har ägt rum, inte minst när det gäller disciplinnämnden, har skapat litet onödiga motsättningar.

Jag kan inte se att vi i vår motion har utgått från annat än den diskussion som har förts om exempel – det finns en del sådana – på vissa juristers medverkan i ekonomisk brottslighet. För oss har det varit naturligt – precis som det har varit för departementschefen, allteftersom allmänhetens och myndigheternas intresse mer och mer har koncentrerats på den ekonomiska brottsligheten – att se över de regler som gäller för advokatverksamhet. Jag vill peka på att vi icke har följt reservationen i BRÅ:s arbetsgruppsrapport. I den reservationen ville man, precis som i vpk-motionen, ha en fristående nämnd. Vi tycker inte att detta är huvudsaken. Men vi tror att en ytterligare lekmanamedverkan skulle vara till gagn för allmänhetens förtroende och Advokatsamfundets verksamhetsformer. Det är ingalunda på grund av misstänksamhet mot advokatkåren som vi föreslår en utvidgning av lekmanainflytandet, utan vi gör det utifrån de principer som har gällt på andra områden. Jag tänker inte bara på hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd utan också på pressens opinionsnämnd. Journalistkåren har ju att utföra ett stort och viktigt samhällsarbete, och det är lekmanamedverkan när man granskar den etiska hanteringen av uppgifterna.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (försvvararjäv)

Utskottets hemställan bifölls med 154 röster mot 153 för reservation 1 av Lisa Mattson m. fl.

Mom. 2 (advokatetiken)

Utskottets hemställan bifölls med 154 röster mot 153 för reservation 2 av Lisa Mattson m. fl.

Mom. 3 (advokatsamfundets disciplinära verksamhet)

I kontrapositionsvoteringen biträdades reservation 3 av Lisa Mattson m. fl. med 140 röster mot 17 för motion 136 av Lars Werner m. fl. 149

ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 154 röster mot 153 för reservation 3 av Lisa Mattson m. fl.

Nr 105

Onsdagen den
24 mars 1982

Mom. 4 (myndigheters hänvändelser till advokatsamfundet i disciplinära frågor)

Studiestöd

Utskottets hemställan bifölls med 154 röster mot 153 för reservation 4 av Lisa Mattson m. fl.

13 § Föredrogs

Lagutskottets betänkanden

1981/82:21 Uthyrning av fonogram

1981/82:22 Rätt till fotografisk bild

1981/82:23 Arvsrätten för barn till ogifta föräldrar

1981/82:29 Anslag till fideikommissnämnden (prop. 1981/82:100)

1981/82:30 Anslag till bokföringsnämnden (prop. 1981/82:100)

Vad utskottet hemställt bifölls.

14 § Studiestöd

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande 1981/82:8 om studiestöd (prop. 1981/82:100).

Anf. 87 RALF LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag har vid två tidigare tillfällen när riksdagen under de senaste åren diskuterat studiestödsfrågor haft anledning att påpeka hur i grunden inkonsekvent moderaterna behandlat studiemedelsfrågan under de senaste tio åren. Också folkpartiet och i viss mån även centern kan ta åt sig en del av kritiken.

Moderaterna motionerade 1973, 1974, 1975 och 1976 om ganska stora höjningar av både den återbetalningspliktiga och den återbetalningsfria delen av studiemedlen. Det gäller det studiestöd som huvudsakligen finansierar högskolestudierna för de studerande. Vid utskottsbehandlingen följde moderaterna upp sina förslag genom reservationer, och där hängde vanligtvis också folkpartiet med.

När riksdagen 1977 och 1978 behandlade ärendet – då satt moderaterna i regeringen – hade utskottets moderater helt tappat intresset för att höja studiemedlen. Inga motioner och inga reservationer avgavs från det hållet.

Vid behandlingen 1979 däremot, då vi hade begåvats med en folkpartistisk minoritetsregering, vaknade plötsligt intresset igen. Moderaterna föreslog en höjning med 15 % av basbeloppet och en plan för en höjning med 40 %, vilket skulle betyda en höjning av budgetkostnaden med ungefär 900

miljoner per år. Den här gången hängde inte folkpartiet med i reservationen.

1980 och 1981 satt det åter moderater i regeringen. Dessa år begåvades inte riksdagen med några moderatmotioner om höjningar av studiemedlen – man föreslog inga direkta höjningar, och inte heller begärdes någon plan för framtida höjningar.

Med detta trodde man att vårt konservativaste parti äntligen hade bestämt sig för vilken hållning de skulle inta i fråga om studiestödet för universitetsstuderande. Men alls inte så! I år, då moderaterna mäلت sig ur regeringskretsen – eller blev de kanske undanknuffade? – kan vi registrera det i varje fall för mig otänkbara: moderaterna motionerar igen! Åter begär de en höjning med 15 % av basbeloppet – en nätt liten utgiftsökning med nästan 350 miljoner i nu rådande budgetläge.

Moderaterna har alltså lyckats med konststycket att byta åsikt i en för våra ungdomars framtid mycket viktig fråga fyra gånger på sex år. Det är en politisk akrobatik av högsta dignitet.

När jag vid tidigare tillfällen pekat på det orimliga i den här sortens politik har moderaternas talesman i utskottet samvetsgrant undvikit att gå i svaromål, krupit undan de anklagelser som dessa objektiva faktaredovisningar egentligen innebär. Jag kan mycket väl förstå varför. Det är inte lätt att försvara en sjuk sak, och moderaternas politik i de här frågorna är mer än sjuk.

Nu är det valår, och väljarna har rätt att begära redovisning. Framför allt den studerande ungdomen kan kräva svar på var moderaterna egentligen står i den här frågan.

Är detta vinglande publikfrieri – egentligen detta politiska bedrägeri – den moderatpolitik vi skall vänja oss vid för framtiden? Tror moderaterna att de högskolestuderande är så enfaldiga att de går på sådant här lurendrejeri?

Vi socialdemokrater har betydligt högre tankar om de studerande. Vi är övertygade om att en konsekvent linje i politiken i längden uppskattas bäst även på studiestödsområdet.

Vi vill att människor skall kunna lita på politiken, lita på politikerna. Ett givet politiskt löfte skall, så långt det är möjligt, hållas. Det är bl. a. därför vi nu så kraftigt kräver att basbeloppet – den grundval som studiemedelssystemet vilar på – skall återges sin forna värdebeständighet. Den urholkning av basbeloppet som nu håller på att ske äventyrar inte bara pensionerna utan i minst lika hög grad studiemedelssystemet.

Hur det går för politiska partier som ställer vidlyftiga löften som sedan inte håller har vi ju två ganska näraliggande exempel på i vårt politiska liv, hur partier som ger publikfriande löften som sedan visar sig omöjliga att hålla hastigt blomstrar upp och sedan faller tungt när bubblan spricker.

En försiktig varning sitter kanske väl i tiden.

Herr talman! Låt mig ställa ett par direkta frågor till moderaternas talesman!

Är det så att de ekonomiska möjligheterna att förbättra studiemedelssystemet så väl följer moderaternas in- och uthopp i regeringen som jag här har

visat? Kan de högskolestuderande bara lita på moderaterna när dessa inte besätter några regeringstaburetter? Blir inte den självklara slutsatsen denna: Söker du moderaternas stöd i riksdagen, så rösta för allt i världen inte in dem i regeringen!

Efter denna inledning skall jag övergå till att kortfattat kommentera några av de reservationer som fogats till socialförsäkringsutskottets betänkande 1981/82:8.

Vuxenutbildningsnämnderna har främst till uppgift att fördela de vuxenutbildningsavgifter som inflyter genom att 0,25 % av lönesumman dras av arbetsgivarna ur löneutrymmet för löntagarna. Vuxenutbildningsnämnderna utses av regeringen efter förslag från LO, TCO och landstingen. Nu föreslår regeringen och den borgerliga utskottsmajoriteten att tre företagarorganisationer – LRF, SFR och SHIO – skall få samsas om att utse en representant i vuxenutbildningsnämnderna i stället för en av dem LO-distriktet tidigare föreslagit.

Från socialdemokratiskt håll yrkar vi avslag på detta förslag. Vi skulle ha känt litet mer förståelse för förslaget om regeringen samtidigt aktualiserat att de företagare som är medlemmar i dessa företagarorganisationer fått skyldighet att själva erlägga vuxenutbildningsavgifter i framtiden.

Dessa företagarrepresentanter skall alltså i fortsättningen vara med och bestämma över fördelningen av vuxenutbildningsavgifterna, trots att de själva inte lämnat ett öre i bidrag till dem.

Jag yrkar bifall till reservation nr 1.

Till elever i grundskolan som fyllt 16 år och till elever i gymnasieskolan utgår i första fallet ett förlängt barnbidrag och i andra fallet studiehjälp, båda med 250 kr. per månad under nio månader per år. Studiehjälpen utgår t. o. m. första kalenderhalvåret under det år eleven fyller 20 år.

Dessa studiestöd har varit oförändrade sedan den 1 oktober 1980, och med hänvisning till barnfamiljernas stora ekonomiska bekymmer i dagens samhälle – om detta råder mig veterligt politisk enighet – föreslår vi från socialdemokratisk sida en höjning med 25 kr. per månad.

Vi har i utskottet inte fått stöd för detta förslag, trots att i varje fall de nuvarande regeringspartierna under hela 1970-talet varje år talade sig varma för höjningar av studiehjälpen. Studiestödsutredningen har, på uppdrag av regering och riksdag, utrett frågan och redan i juni 1980 lagt fram ett väl avvägt förslag. Detta förslag har ännu inte sänts ut för remissbehandling, vilket i sig är anmärkningsvärt.

Vi har i motionen och i reservation nr 2 motiverat vårt förslag, och jag yrkar bifall till reservationen.

Från socialdemokratiskt håll har vi i annat sammanhang motionerat om att basbeloppet skall återfå full värdesäkring. Det skulle betyda att man åter garanterade att studiemedlen följde med den allmänna kostnadsutvecklingen.

För att finansiera denna viktiga åtgärd vill vi återinföra äktamakeprövningen vid beviljandet av studiemedel. Vi anser fortfarande att det finns mycket mer angelägna sätt att spendera statliga medel på än att använda dem

till välbeställda familjer där ena maken studerar.

Regeringen och utskottsmajoriteten föreslår också att hänsynen till makes förmögenhet skall tas bort vid beräkningen av avgiftsunderlaget när det gäller skyldighet att återbetala studiemedel. Även denna åtgärd ger fördelar åt välbeställda familjer.

Vi yrkar avslag på detta förslag och bifall till reservation nr 4.

I reservation nr 5 yrkar socialdemokraterna i utskottet att även egenföretagare skall åläggas erlägga vuxenutbildningsavgift - med 0,20 % av avgiftsunderlaget. Denna åtgärd av rättvisa har inte den borgerliga utskottsmajoriteten visat någon förståelse för.

Jag yrkar bifall till reservation nr 5.

Från denna vuxenutbildningsavgift utbetalas bl. a. timstudiestöd, inkomstbidrag till därtill berättigade vuxenstudierande och även timersättning vid grundutbildning för vuxna. Dessa stöd har nu varit oförändrade i två år och därigenom förlorat mycket i värde. Vi föreslår därför att timstudiestödet och timersättningen vid grundutbildning höjs från 33 kr. per timme till 35 kr. per timme och att inkomstbidraget höjs från 198 kr. per dag till 210 kr. per dag.

Jag yrkar bifall till reservationerna 6 och 13.

För att uppnå ännu bättre resultat när det gäller att klå löntagarna på egenföretagarnas bekostnad föreslår utskottsmajoriteten att företagarorganisationerna kollektivt skall kunna ansöka om och erhålla internatbidrag i dagstudiestödet. Inte ens den borgerliga regeringen har funnit anledning att föreslå en utökning av detta orättfärdiga sätt att utnyttja vuxenutbildningsavgifterna. Det gör inte heller utskottets socialdemokrater och yrkar därför i reservation nr 7 avslag på detta förslag.

Jag yrkar bifall till reservation nr 7.

För att informationen om vilka möjligheter som finns att tillgå för vuxenutbildning skall kunna skötas effektivt anslås medel ur vuxenutbildningsavgifterna till s. k. uppsökande verksamhet. Även detta anslag har hållits oförändrat i två år, varför en mindre höjning är nödvändig. Vi föreslår en höjning från 26 miljoner till 28 miljoner. Det är ett förslag som vunnit utskottets gillande.

Utskottets borgerliga ledamöter har avlämnat två reservationer i det här ärendet, nr 9 och 10. På dessa yrkar jag avslag.

Även i fråga om medelsanvisningen vann det socialdemokratiska förslaget utskottets votering. Jag yrkar därför avslag även på reservationerna 11 och 12.

I vår motion med anledning av det här ärendet och med anledning av studiestödet hade vi även begärt förbättringar av det inkomstprövade tillägget i studiehjälpsystemet. Nu har regeringen aktualiserat denna fråga i annat sammanhang, varför vi återkommer i det ärendet.

Sammanfattningsvis, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 1, 2, 4, 5, 6, 7 och 13. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 88 NILS CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Ralf Lindström gav en intressant belysning av hur olika politiska frågor kan te sig, om de betraktas ur regeringssynpunkt eller hanteras i oppositionsställning. Det är ett ganska roande studium som i och för sig kan bedrivas i alla parlamentariska demokratier. Det kunde kompletteras med ett minst lika omfattande och ett minst lika intressant material rörande skillnaden i socialdemokratiskt agerande i riksdagen före och efter 1976. Men jag skall inte göra det.

Ralf Lindström varnar också för hur det kan komma att gå för partier som uppfattas som löftessvikare och sviker sina vallöften m. m. Han har rätt på den punkten också, det går illa för sådana partier. Med vetskap om hur det har gått för moderata samlingspartiet sedan 1976 har man uppenbarligen inte uppfattat partiet så. Det har inte uppfattats som ett löftessvikarparti. Jag tror att Ralf Lindström har alldeles rätt på den punkten.

Herr talman! Det finns ett antal reservationer till detta betänkande. Ett icke obetydligt antal av dem bär moderat signatur. Det är också riktigt som Ralf Lindström har sagt att en av dem skiljer sig väldigt mycket från det som är det vanligaste moderata sättet att uppträda i den hårda tid vi nu lever. Det är alltså inte fråga om en besparing utan om en ganska rejäl utgiftsökning, i synnerhet på kort sikt. Det gäller alltså förslaget om att någorlunda hyggligt öka studiemedlens totalbelopp med 15 % av basbeloppet. Det kostar pengar – omedelbart i varje fall – över 300 miljoner, det är riktigt. På sikt tar vi tillbaka åtminstone en del av det genom att samtidigt göra hela studiemedelsbeloppet återbetalningspliktigt. I sinom tid kommer alltså de återinflytande pengarna att växa och då jämnar det ut sig. Men det dröjer, och det kostar pengar till en början. Det sticker vi inte under stol med. Vi har inrymt det i vårt alternativa budgetförslag, som visar upp miljard efter miljard med besparingar i förhållande till regeringens budget, och ännu mer i förhållande till den s. k. alternativbudget som socialdemokraterna då och då åberopar. Vi har alltså utrymme för detta, och vi står för att det är en utgiftsökning, men vi är beredda att finansiera den på det här sättet.

I övrigt handlar det om besparingar nästan genomgående. De är av måttlig storlek, och det behövs egentligen ingen annan motivering än att vi får vara återhållsamma. Många av de höjningar som har föreslagits har vi funnit nödvändiga, och vi har på någon punkt också tyckt att nu utgående belopp kan minskas något.

På en punkt har vi varit förhindrade att framställa ett direkt yrkande på grund av ett olycksfall i arbetet. Vi har i motion föreslagit att timstudiestödet skall räknas ned från 33 till 30 kr., medan socialdemokraterna vill öka det ytterligare från 33 till 35 kr.

Eftersom det inte råkade finnas något motsvarande yrkande beträffande en annan del av studiestödssystemet, som bör följa timstudiestödet parallellt, har vi fått nöja oss med att i ett särskilt yttrande påpeka att det enligt vår mening fortfarande är orimligt och onödigt att timstudiestödet skall ligga så högt, att det i icke få fall kan bli fråga om att man får mer betalt när man är ledig från jobbet än när man är i jobbet och arbetar.

Vi har nöjt oss med att uttala förhoppningen att regeringen skall notera den här orimligheten och i ett kommande förslag ta hänsyn till den. Nu lär vi väl nästan bli bönhörda utan vidare på den här punkten, eftersom det väl inte behövs särskilt mycket mer ekonomisk utveckling, innan den gräns har passerats då även lägre löner har hunnit förbi det nu aktuella beloppet för timstudiestöd. Låter man alltså bara bli att alltför sangviniskt företa höjningar under de närmaste åren, får vi kanske till sist, och det rätt snart, som vi vill.

Jag tänker, herr talman, inte gå in på detaljer – motiveringen är beträffande de här sparförslagen nästan genomgående densamma – utan nöjer mig med att yrka bifall till samtliga reservationer från socialförsäkringsutskottets moderata ledamöter och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 89 RALF LINDSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Nils Carlshamre säger att han kan göra liknande jämförelser om socialdemokratisk politik. Jag påstår att han inte kan göra detta. Det är verkligen anmärkningsvärt att Nils Carlshamre inte på något vis försöker att bemöta de grava anklagelser som jag ändå alldeles nyss framförde i talarstolen. Att fyra gånger på sex år byta åsikt och ändra handlingssätt i utskott och kammare måste väl ändå anses vara gravt och besvärande. Nog borde väl moderaternas talesman åtminstone försöka att – om det nu går – vederlägga den här kritiken. Eller skall vi fatta tystnaden så, att Nils Carlshamre tiger och samtycker? Kan vi då säga till ungdomarna: Lita inte på moderaterna när de sitter i regeringen, utanför är de villiga att göra mer för de studerande.

Det är också ganska typiskt att moderaterna vill pruta just när det gäller vuxenstudiestödet. Här gäller det ju människor som tidigare inte har fått studera, men som nu har sådana möjligheter efter kanske ett tiotal år i arbete. Men vi har ju vant oss vid den här inställningen. Vi vet att LO och TCO har arbetat hårt för vuxenstudiestödet – jag tror arbetet pågick i hela tio år, med utredningar och arbetsgrupper –, innan reformen genomfördes här i riksdagen. Nu är de borgerliga partierna, och då främst moderaterna, ute för att försämra stödet. Det har redan blivit sämre, men ännu återstår ganska mycket av det, och jag tycker att vi på alla vis måste skydda den här reformen, så att den inte blir helt förstörd.

Jag efterlyser alltså fortfarande ett svar. Det är kanske för mycket att begära att Nils Carlshamre skall säga att vi har rätt och att de har varit inkonsekventa. Men nog borde det finnas något försvar för agerandet.

Anf. 90 NILS CARLSHAMRE (m) replik:

Herr talman! Ralf Lindström ville få något exempel på hur socialdemokraterna agerar olika i regerings- och i oppositionsställning. Jag kommer inte på något sådant när det gäller just studiefinansieringen, men jag råkar erinra mig ett annat exempel. Jag rekommenderar Ralf Lindström att noggrant studera socialdemokratiskt agerande i regeringsställning i vad gäller sjukförsäkringsfrågan mellan åren 1946 och 1955 och jämföra det med agerandet i

samma fråga just nu.

Redan när beslutet fattades om denna angelägna reform bestämdes att den inte skulle träda i kraft förrän fem år efter riksdagsbeslutet. Man hänvisade till att vi inte hade råd att göra det tidigare. Därefter meddelade statsministern i en av kamrarna i april 1950 att man tyvärr inte heller då hade råd att genomföra reformen. Genomförande var planerat till 1951, men i själva verket kom reformen i sjön först år 1955. Dröjsmålet motiverades med renodlat statsfinansiella och samhällsekonomiska motiveringar. Vad hör vi av dessa nu när socialdemokraterna befinner sig i oppositionsställning?

Nr 105

Onsdagen den
24 mars 1982

Studiestöd

Anf. 91 RALF LINDSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Detta var ett 30 år gammalt exempel, och jag har naturligtvis svårt att kommentera det, men det är väl inte konstigt att en regering plötsligt kan upptäcka att det blivit dåliga tider.

Men vad gör moderaterna? – den frågan har herr Carlshamre ännu inte försökt att svara på. Man skiftar uppfattning från år till år, allteftersom man sitter i regeringsställning eller inte gör det. Man för fram helt divergenta uppfattningar. Ena året är det alldeles omöjligt att göra någonting. När man inte längre är i regeringsställning går det bra att spä på med hundratals miljoner. Fyra gånger på sex år har man alltså skiftat åsikt. Detta tycker jag är något verkligt anmärkningsvärt, och det bör föras ut till allmänhetens kännedom.

Anf. 92 NILS CARLSHAMRE (m) replik:

Herr talman! Har man regerat i 44 år, får man självfallet svara för förvaltningen under hela den perioden. Exempelen kan då bli litet gamla. Vi har ännu inte haft tillfälle – vilket gläder mig – att erfara vad som händer om socialdemokraterna får chansen att gå tillbaka i regeringsställning igen. För landets skull vill jag hoppas att socialdemokraterna verkligen på många punkter ändrar mening, på ett sätt som ger utslag i form av mångmiljard-
belopp, om vi skulle hamna i den situationen.

Anf. 93 RAUL BLÜCHER (vpk):

Herr talman! När det nuvarande systemet för studiemedel infördes 1965 var det uttalade syftet att göra det möjligt för alla att bedriva högre studier – alla, oberoende av social och ekonomisk bakgrund. I stort sett ser studiemedelssystemet ut på samma sätt i dag som när det tillkom – trots raden av statliga utredningar. Den nu sittande studiestödsutredningen har ju nu dessutom fått tilläggsdirektiv som innebär att inga reformer får föreslås, om de kostar pengar. Det säger sig ju självt att det därigenom inte är något väsentligt att vänta av denna utredning. Frågan är väl om det finns någon mening med att fortsätta utreda – vad är det som då skall utredas?

I dag tvingas den studerande att leva långt under genomsnittet och ofta också till att arbeta vid sidan av studierna. När kurslitteraturen och terminsavgiften är betald – tillsammans kostar det ungefär 1 300 kr. per termin – så återstår 2 480 kr. i månaden att leva av. Konsument Stockholm

har gjort en beräkning av vad detta innebär för en normalkonsument och kommit fram till att denna månadsbudget ger ett underskott på 45 kr. i månaden – men märk väl: *innan* hyran är betald.

Beräkningen är gjord på grundval av de nu aktuella förhållandena och gäller alltså vårterminen 1982. Fullt studiemedel för innevarande termin utgör 12 464 kr. När vi har dragit av 1 300 kr. för kurslitteratur och terminsavgift och slår ut resten på fyra och en halv månader, så har den studerande 2 480 kr. kvar i handen per månad. Maten beräknas till 1 240, alltså hälften av denna månadssumma, husgeråd och inventarier 180, förbrukningsvaror 70, kläder, hälsa och hygien är beräknat till 240, TV, tidning, telefon och el sammanlagt 300, försäkringar 30 kr., lokala resor 100 kr., hobbies och nöjen 65 kr. i månaden, och slutligen går 300 till oförutsedda utgifter och prisökningar.

Summan blir 2 525 kr. Redan här uppstår alltså ett underskott på 45 kr. i månaden. Men då blir alltså ingenting över till bostaden. Detta är en beräkning efter Stockholmsförhållanden, men skillnaden skulle inte bli anmärkningsvärd om den gjordes om efter priserna på någon annan högskoleort.

Beräkningen ger klart besked: Om även de studerande som inte kan få ekonomiskt stöd hemifrån skall kunna bedriva meningsfulla studier, måste studiestödet höjas. I vpk:s motion har inga höjningar begärts för det aktuella budgetåret, trots att det kravet bevisligen är starkt motiverat. Vi har stannat vid långsiktiga krav på ett nytt studiesocialt system, där samhället bekostar hela uppehållet under studietiden. Vi begär en reform i den riktningen under 1980-talet.

Nu skriver utskottet liksom i fjol att ett sådant förslag skulle innebära utgiftsättaganden som skulle te sig orcalistiska mot bakgrund av det statsfinansiella läget. Tydligare kan man inte tala om att detta statsfinansiella läge skall bestå under 1980-talet – dvs. att de fördomar och den alldeles speciella beskrivning av Sveriges ekonomi som drivs av högerkrafterna godtas av hela utskottet som högsta visdom, som något som inte går att påverka.

Vänsterpartiet kommunisterna har en annan syn på ekonomin. Vi är inte helt ensamma om våra bedömningar, och vi står fast vid vårt alternativa synsätt. Vi är övertygade om att den synen är mer realistisk. Vi vill inte böja oss för den verklighetsförfalskning som hela den nuvarande ekonomiska politiken vilar på. Vi står av det skälet kvar vid yrkandena i vår partimotion om studiestödet. Jag yrkar, herr talman, följaktligen bifall till vpk-motionen.

Anf. 94 KERSTIN SANDBORG (fp):

Herr talman! Eftersom jag inte har ett lika långt och ärorikt förflutet som herrarna som talade nyss skall jag inte ge mig in på någon historieskrivning utan direkt redogöra för utskottets betänkande och det bakomliggande regeringsförslaget.

Budgetförslaget angående det studiesociala området innebär besparingar i

storleksordningen 359 milj. kr. De största besparingarna gäller rätt till studiemedel för äldre gymnasieelever och högskoleelever samt för 18–19-åringar i gymnasieskolan vilka har brutit med föräldrakonomin. Besparingarna har också givit utrymme för vissa förbättringar.

Utskottet ansluter sig till propositionens förslag att vuxenutbildningsnämnderna fr. o. m. den 1 januari 1983 får en ändrad sammansättning, så att en ledamot utses efter ett gemensamt förslag av Lantbrukarnas riksförbund, Sveriges fiskares riksförbund och Sveriges hantverks- och industriorganisation – Familjeföretagen. Tillstyrkandet av förslaget motiveras av att de nämnda organisationerna har möjlighet att söka stöd inom vuxenstudiestödets ram.

För studiehjälpen föreslås en höjning av inackorderingstillägget från 315 till 365 kr. och av det behovsprövade tillägget från högst 230 till 265. De medel som skall användas för hemreseersättning föreslås utgå med i förhållande till avståndet schabloniserade belopp.

Utskottet kan mot bakgrunden av de besparingar som måste göras även inom det studiesociala området inte förorda att man går längre i fråga om förbättringar av studiehjälpen och yrkar därför avslag på de motioner där man hemställer om högre belopp.

Frågan om det förlängda barnbidraget har ett samband med en fråga som kommer att behandlas av riksdagen senare under varen. Ställningstagandet bör alltså vänta tills man skall ta ställning till de allmänna barnbidragen. Detsamma gäller samordningen av det statliga bostadsbidraget och det inkomstprövade tillägget. De bör behandlas i samband med propositionen om förändring av bostadsbidraget.

Genom riksdagsbeslut varen 1979 infördes regler när det gäller de återbetalningspliktiga studiemedlen inom studiehjälpssystemet som berör främst 18–19-åringar som har brutit med föräldrarnas ekonomi. Centrala studiestödsnämnden har gjort en utvärdering av effekterna av de nya bestämmelserna. Utvärderingen har visat att 60 % av de elever som utnyttjade reformen har kvar sitt boendesamband med föräldrarna. 38 % bor permanent i föräldrahemmet, medan 22 % är inackorderade på skolorten men bor i föräldrahemmet under lov och helger. Utredningen visar också att de intyg som skulle styrka att eleven har brutit sambandet med föräldrakonomin i 34 % av fallen är undertecknade av skolkamrater.

Det är nödvändigt att reglerna utformas så att stödet riktas till de elever som är i störst behov av det. Regeringen föreslår därför att eleverna skall styrka inte bara att de har frigjort sig från föräldrarnas ekonomi utan också att de har egen bostad, och utskottet ansluter sig till de här skärpta villkoren.

Redan vid föregående riksmöte underströk utskottet i sitt betänkande 1980/81:22 att det är av största vikt att 18–19-åringar som ansöker om återbetalningspliktiga studiemedel är noggrant informerade om innebörden av villkoren för rätt till förmåner och om sitt ansvar för att uppgifterna i ansökningen är korrekta. De beviljande myndigheterna hade också, anförde utskottet, ett särskilt ansvar för hur intentionerna bakom reformen

förverkligades och för att gymnasieeleverna inte bibringades uppfattningen att deras egna och jämnåriga intygsgivande kamraters uppgifter kommer att accepteras okritiskt och utan någon närmare förfrågan eller kontroll. Så långt föregående års utskottsbetänkande.

Vad beträffar studiemedel föreslår regeringen att beloppet höjs till 142 % av basbeloppet och att studiemedel normalt skall kunna utgå 12 terminer mot nuvarande högst 16 terminer.

I motion 2068 från moderaterna föreslås att bidragsunderlaget höjs till 155 % av basbeloppet och att bidragsdelen slopas. Och i motion 1263 från socialdemokratiskt håll föreslås att äktamakeprövningen slopas.

Utskottet ansluter sig till regeringens förslag att studiemedlens totalbelopp höjs. Mot bakgrund av det statsfinansiella läget är dock möjligheten till höjning begränsad, och utskottet avstyrker med den motiveringen motion 2068.

Motionsyrkandena om återinförande av äktamakeprövning vid tilldelning av studiemedel har avslagits av riksdagen vid ett flertal tillfällen, företrädesvis med hänvisning till att denna prövning prioriteras främst ur jämställdhetssynpunkt. Utskottet vidhåller denna tidigare uppfattning.

I en motion från vpk föreslås en övergång till ett studiestödssystem där hela kostnaden läggs på samhället för uppehållet under studietiden. Mot bakgrund av det statsfinansiella läge som i varje fall kommer att gälla under nästkommande år är detta förslag helt orealistiskt, och utskottet avstyrker motionen.

Frågan om stöd till handikappade studerande tas upp i motion 1280. Studiestödsutredningen har helt nyligen i ett avgivet betänkande ansett att handikappade studerande så långt som möjligt bör medges ett fritt utbildningsval och omfattas av de reguljära studiesociala systemen. De bör få alla studiemerkostnader som föranleds av handikappet täckta inom studiestödssystemets ram, och deras ekonomiska situation bör i görligaste mån jämföras med övriga studerandes.

Vidare föreslår utredningen att de ekonomiska konsekvenserna av ett slopande av förtidspension till svårt handikappade elever skall utredas närmare och att man, om man anser att möjligheten till förtidspension skall finnas kvar under studietiden, skall kunna pröva möjligheten att inneha någon form av vilande förtidspension.

Utskottet finner det angeläget att handikappade studerande ungdomars ekonomiska situation får en snar lösning, och med det anförda anser utskottet syftet med motionen tillgodosatt.

För vuxenstudiestöd av uppsökande verksamhet på arbetsplatser föreslås följande: 18 400 årsplatser för särskilt vuxenstudiestöd – en ökning med 2 900 platser. 15 000 dagstudiestöd om 12 dagar – en ökning med 100 stöd. Ett oförändrat antal timstudiestöd – 25 000 om 90 timmar. När det gäller uppsökande verksamhet på arbetsplatser och för utbildning av fackliga studieorganisatörer föreslås oförändrat bidragsbelopp på 26 resp. 9 milj. kr.

Från socialdemokratiskt håll finns i motion 1263 förslag om vuxenutbild-

ningsavgift för egenföretagare och i motion 1738 från moderaterna ett förslag om att timstudiestödet skall sänkas från 33 kr. till 30 kr. i timmen.

Utskottet anser att frågan om utbildningsavgift för egenföretagare skall prövas i anslutning till beredningen av ett förslag från centrala studiestödsnämnden till regeringen om att timstudiestödet och inkomstbidraget skall kunna utgå till andra än arbetstagare. Utskottet vidhåller denna tidigare ståndpunkt och avstyrker motion 1263. När det gäller timstudiestödet och inkomstbidraget föreslår utskottet att det skall utgå med oförändrade belopp och avstyrker motionerna 1263 och 1738.

I fråga om uppsökande verksamhet finns en rad olika förslag. Propositionens förslag är att bidraget skall utgå med oförändrat 26 milj. kr. Utskottsmajoriteten har här föreslagit en höjning med 2 milj. kr., vilket förslag jag senare avser att yrka avslag på.

Nyligen diskuterades frågan om åtgärder mot politisk studiecirkelverksamhet. Utbildningsministern fastslog då bl. a. att studieförbunden skall anförtros största möjliga frihet att självständigt besluta om verksamhetens inriktning. Han tryckte också på att bedömningen av innehållet i studieförbundens material vilar på studieförbunden själva. Det ankommer på skolöverstyrelsen att fastställa vilka cirklar som skall berättiga till timstudiestöd. Det fria och frivilliga folkbildningsarbetet bör präglas av saklighet och en allsidig belysning, och folkbildningsarbetet skall bedömas i en anda av tolerans med respekt för oliktankande. Vilka regler som skall gälla för timstudiestöd skall vara beroende av i vilken mån studieförbunden visar respekt för kravet att den tillåtna och önskvärda profileringen av studieverksamheten inte får innebära att saklighet och strävan efter allsidighet åsidosätts. Eftersom man så sent som vid föregående riksmöte tagit ställning till olika slag av cirkelverksamhet och vilka som skall berättiga till timstudiestöd, anser utskottet det nu inte motiverat med någon översyn av bestämmelserna.

I motion 1739 av Johan Olsson m. fl. föreslås att inte enbart fackliga organisationer skall kunna kollektivt ansöka om internatbidrag inom dagstudiestödet utan detta skall kunna gälla även för RLF, SHIO m. fl. organisationer. Motionen innebär inte någon principiell ändring av rätten till studiestöd eller några ökade statsutgifter, och utskottet finner det rimligt att förslaget, som bör innefatta även handikapporganisationer, genomförs och anför att vad utskottet här säger bör ges regeringen till känna.

Moderatmotion 948 tar upp frågan om uppsökande verksamhet på arbetsplatser. I utbildningsutskottets betänkande 1980/81:36 anför utskottet vad gäller principen för uppsökande verksamhet på arbetsplatser att frågan borde prövas ånyo inför budgetåret 1982/83. Efter den förnyade prövningen anför utbildningsministern att den nuvarande ordningen, där de fackliga organisationerna svarar för den uppsökande verksamheten, har stora fördelar och är mindre ägnad att bli störande inslag i det ordinarie arbetet på arbetsplatserna. Utskottet finner inte anledning frånga det ställningstagande som utbildningsministern nu har gjort inför nästa budgetår och avstyrker bifall till motion 948.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i punkterna 1–26, 28 och 29 samt 31–34. Vad gäller punkt 27 yrkar jag bifall till reservation 8 av Maj Pehrsson m. fl. och vad gäller punkt 30 bifall till reservation 11 av Maj Pehrsson m. fl.

Studiestöd

Anf. 95 MARGARETA GARD (m):

Herr talman! I min motion 1272 hemställer jag om en ändring av reglerna för timstudiestöd så att ensidig partipolitisk utbildning ej berättigar till timstudiestöd. Anledningen till att jag motionerat i frågan är att ABF, LO och SAP har startat en studiecirkel med timstudiestöd, en cirkel som syftar till att föra socialdemokraterna till en seger i höstens val. Enligt min och många andras uppfattning kan det knappast vara förenligt med studiestödslagens intentioner att partipolitisk profilering, som innebär propaganda för ett enskilt parti eller polemik mot andra partier, kan höra hemma under samhällsinriktade cirklar och därmed vara berättigad till timstudiestöd.

Frågan har också varit föremål för behandling i arbetsdomstolen, som fastställde att cirkelverksamhet med den utformning som grundmaterialet har inte är utbildning i studielagens mening.

Även i en interpellationsdebatt den 13 januari i år var frågan aktuell. Utbildningsministern hänvisade då i ett replikskifte bl. a. till att arbetsdomstolen skulle behandla frågan. Han ville därför inte föregripa arbetsdomstolens prövning genom något uttalande om studiematerialet i berörd cirkel.

Jag finner det därför anmärkningsvärt att utskottet vid behandlingen av motionen inte har berört arbetsdomstolens utslag. Utskottet hänvisar till att riksdagen så sent som under föregående års riksmöte tog ställning till vilka olika slag av cirkelverksamhet som skall berättiga till timstudiestöd.

Enligt mitt sätt att se är det fel att lägga ansvaret på studieorganisationerna att avgöra vilka cirklar som skall vara berättigade till timstudiestöd. Det kan i tveksamma fall vara en alltför grannlaga uppgift för studieorganisationerna att fatta sådana beslut.

Därför bör reglerna om erhållande av timstudiestöd vara så klart utformade att någon tveksamhet inte uppstår och att ensidig partipolitisk utbildning inte skall berättiga till timstudiestöd.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motion 1272.

Anf. 96 RALF LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag skall bespara kammaren en längre debatt om Margareta Gards motion – frågan var ju uppe till diskussion här i kammaren för ungefär två veckor sedan – och jag vill bara påpeka att utskottets betänkande, där vi hemställer om avslag på motionen, är enhälligt.

Anf. 97 HUGO BENGTTSSON (s):

Herr talman! I motion 1264 har jag hemställt att man vid fördelningen av det särskilda vuxenstudiestödet skall ta hänsyn till den besvärliga arbetsmarknadssituation som nu uppstår i Landskronaregionen när Öresundsvar-

vets omkring 2 500 anställda kommer att friställas.

Regeringen har också uppmärksammat på problemet av vuxenutbildningsnämnden i Malmöhus län som för ändamålet har anmält ökat behov, detta för att omkring 200 av de friställda skall kunna beredas möjlighet att finansiera sina vuxenstudier under två år. Som svar på detta har utbildningsministern i budgetpropositionen, vilket understryks av utskottet, framhållit att man temporärt bör kunna ge vissa län ökade resurser då det uppstår akuta regionala problem.

Utskottet säger i sin skrivning, vilket jag tacksamt noterar, att utbildningsministerns uttalande i frågan utgör ett positivt svar på motionen. Jag är tacksam över detta, därför att det innebär att ett par hundra av dem som till följd av varvsnedläggningen kommer att friställas bereds möjligheter till studier, vilket i sin tur bör innebära att de får möjligheter till en ny start i livet och därmed också möjligheter att klara sin och de sinas försörjning.

Överläggningen var härmed avslutad.

Centrala studiestödsnämnden m. m. (mom. 1–4)

Mom. 1 (vuxenutbildningsnämndernas sammansättning)

Utskottets hemställan bifölls med 152 röster mot 149 för reservation 1 av Sven Aspling m. fl.

Studiehjälp m. m. (mom. 7–11)

Mom. 7 (förlänt barnbidrag m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 152 röster mot 149 för reservation 2 av Sven Aspling m. fl. i motsvarande del.

Studiemedel m. m. (mom. 12–19)

Mom. 12 (studiemedlens totalbelopp)

Utskottets hemställan bifölls med 240 röster mot 60 för reservation 3 av Nils Carlshamre m. fl.

Mom. 13 och 14 (äktamakeprövning, uppskov med återbetalning)

Utskottets hemställan bifölls med 166 röster mot 133 för reservation 4 av Sven Aspling m. fl. i motsvarande del.

Mom. 16 (enhetligt studiesocialt stöd m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 284 röster mot 16 för motion 952 av Lars Werner m. fl.

Vuxenstudiestöd m. m. (mom. 20–30)

Mom. 20

Utskottets hemställan bifölls. (Se dock mom. 30!)

Mom. 21 (vuxenutbildningsavgift för egenföretagare)

Utskottets hemställan bifölls med 152 röster mot 149 för reservation 5 av Sven Aspling m. fl. (Se dock mom. 30!)

Mom. 22 och 24 (storleken av timstudiestöd och inkomstbidrag)

Utskottets hemställan bifölls med 152 röster mot 149 för reservation 6 av Sven Aspling m. fl. (Se dock mom. 30!)

Mom. 23 (rätten till timstudiestöd)

Utskottets hemställan, som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 1272 av Margareta Gard, bifölls med acklamation. (Se dock mom. 30!)

Mom. 25 (ansökan om internatbidrag)

Utskottets hemställan bifölls med 152 röster mot 149 för reservation 7 av Sven Aspling m. fl. (Se dock mom. 30!)

Mom. 26

Utskottets hemställan bifölls. (Se dock mom. 30!)

Mom. 27 (bidrag till uppsökande verksamhet)

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 8 av Maj Pehrsson m. fl. med 93 röster mot 61 för reservation 9 av Nils Carlshamre m. fl. i motsvarande del. 147 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls reservation 8 av Maj Pehrsson m. fl. med 152 röster mot 149 för utskottets hemställan. (Se dock mom. 30!)

Mom. 28 (bidrag till utbildning av studieorganisatörer m. m.)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 9 av Nils Carlshamre m. fl. i motsvarande del, bifölls med acklamation. (Se dock mom. 30!)

Mom. 29 (ansvar m. m. för uppsökande verksamhet)

Utskottets hemställan bifölls med 240 röster mot 61 för reservation 10 av Nils Carlshamre m. fl. (Se dock mom. 30!)

Mom. 30 (medelsanvisning)

Vid votering genom rösträkning avgavs 150 röster för utskottets hemställan och 150 för reservation 11 av Maj Pehrsson m. fl.

Kammaren beslöt med 152 röster att mom. 20–30 skulle återförvisas till utskottet. 149 röster avgavs för att mom. 30 skulle avgöras omedelbart genom lottnings.

Timersättning vid grundutbildning för vuxna (mom. 31 och 32)

Mom. 31 och 32

Utskottets hemställan bifölls med 152 röster mot 149 för reservation 13 av Sven Aspling m. fl.

Övriga avsnitt och moment

Utskottets hemställan bifölls.

Nr 105

Onsdagen den
24 mars 1982

15 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

Studiestöd

16 § Anmäldes och bordlades

Proposition

1981/82:152 Skärpta åtgärder mot upphovsrättsintrång

17 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

1981/82:2232 av *Georg Andersson m. fl.*

1981/82:2233 av *Arne Gadd m. fl.*

1981/82:2234 av *Olof Palme m. fl.*

Forskning m. m. (prop. 1981/82:106)

1981/82:2235 av *Göte Jonsson och Gullan Lindblad*

Förslag till lag om tullverkets medverkan vid polisiär övervakning, m. m.
(prop. 1981/82:114)

1981/82:2236 av *Arne Gadd*

1981/82:2237 av *Wiggo Komstedt m. fl.*

Ändring i lagen (1977:975) med tulltaxa, m. m. (prop. 1981/82:120)

1981/82:2238 av *Svante Lundkvist m. fl.*

Återvinning av dryckesförpackningar av aluminium (prop. 1981/82:131)

1981/82:2239 av *Anita Bråkenhielm*

1981/82:2240 av *Anita Bråkenhielm m. fl.*

1981/82:2241 av tredje vice talmannen *Karl Erik Eriksson m. fl.*

1981/82:2242 av *Ann-Cathrine Haglund*

1981/82:2243 av *Elver Jonsson och Kerstin Sandborg*

1981/82:2244 av *Torkel Lindahl*

1981/82:2245 av *Blenda Littmarck och Siri Häggmark*

1981/82:2246 av *Olof Palme m. fl.*

1981/82:2247 av *Esse Petersson*

Åtgärder mot alkohol- och narkotikamissbruket (prop. 1981/82:143)

1981/82:2248 av *Karl Björzén m. fl.*

1981/82:2249 av *Göran Engström och Margit Odelsparr*

1981/82:2250 av *Jan Fransson och Nils-Olof Grönhagen*

1981/82:2251 av *Ivar Franzén m. fl.*

1981/82:2252 av *Marianne Karlsson*

1981/82:2253 av *Arne Nygren m. fl.*

1981/82:2254 av *Margit Odelsparr och Martin Olsson*

1981/82:2255 av *Olof Palme m. fl.*
1981/82:2256 av *Rune Rydén*
1981/82:2257 av *Rune Rydén m. fl.*
1981/82:2258 av *Sten Svensson m. fl.*
1981/82:2259 av *Lars Werner m. fl.*
Mineralpolitik – förslag till vissa åtgärder inom mineralområdet (prop.
1981/82:99)

1981/82:2260 av *Ylva Annerstedt*
1981/82:2261 av *Bonnie Bernström och Eva Winther*
1981/82:2262 av *Gösta Bohman m. fl.*
1981/82:2263 av *Ulla Ekelund*
1981/82:2264 av *Anders Gernandt*
1981/82:2265 av *Hans Gustafsson m. fl.*
1981/82:2266 av *Åke Gustavsson m. fl.*
1981/82:2267 av *Lars Henrikson m. fl.*
1981/82:2268 av *Kurt Hugosson m. fl.*
1981/82:2269 av *Karin Israelsson och Åke Polstam*
1981/82:2270 av *Göthe Knutson m. fl.*
1981/82:2271 av *Björn Körlof*
1981/82:2272 av *Hans Lindblad*
1981/82:2273 av *Ralf Lindström m. fl.*
1981/82:2274 av *Ralf Lindström m. fl.*
1981/82:2275 av *Gunnar Oskarson m. fl.*
1981/82:2276 av *Olof Palme m. fl.*
1981/82:2277 av *Sten Sture Paterson*
1981/82:2278 av *Karl-Anders Petersson*
1981/82:2279 av *Åke Polstam*
1981/82:2280 av *Per-Olof Strindberg m. fl.*
1981/82:2281 av *Evert Svensson m. fl.*
1981/82:2282 av *Olle Svensson och Svante Lundkvist*
1981/82:2283 av *Lars Werner m. fl.*
Säkerhets- och försvarspolitiken samt totalförsvarets fortsatta utveckling
(prop. 1981/82:102)

1981/82:2284 av *Georg Andersson m. fl.*
1981/82:2285 av *Gösta Bohman m. fl.*
1981/82:2286 av *Lennart Pettersson*
1981/82:2287 av *Lars Werner m. fl.*
Vissa filmfrågor m. m. (prop. 1981/82:111)

1981/82:2288 av *Georg Andersson*
1981/82:2289 av *Gösta Bohman m. fl.*
1981/82:2290 av *Christer Eirefelt och Daniel Tarschys*
1981/82:2291 av *Olle Göransson m. fl.*
1981/82:2292 av *Olle Göransson m. fl.*

1981/82:2293 av *Nils Hjorth m. fl.*

1981/82:2294 av *Rune Johansson m. fl.*

1981/82:2295 av *Arne Nygren m. fl.*

Program för regional utveckling och resurshushållning (prop. 1981/82:113)

1981/82:2296 av *Joakim Ollén*

Åtgärder för de små och medelstora företagen samt innovationspolitikens inriktning (prop. 1981/82:118)

1981/82:2297 av *Rolf Rämgård*

Program för regional utveckling och resurshushållning (prop. 1981/82:113) och

Åtgärder för de små och medelstora företagen samt innovationspolitikens inriktning (prop. 1981/82:118)

1981/82:2298 av *Ingvar Svanberg m. fl.*

Anslag till Studsvik Energiteknik AB, m. m. (prop. 1981/82:115)

1981/82:2299 av *Tage Adolfsson m. fl.*

1981/82:2300 av *Gösta Bohman m. fl.*

1981/82:2301 av *Nils-Olof Gustafsson m. fl.*

1981/82:2302 av *Wilhelm Gustafsson*

1981/82:2303 av *Erik Hovhammar m. fl.*

1981/82:2304 av *Göte Jonsson*

1981/82:2305 av *Gullan Lindblad m. fl.*

1981/82:2306 av *Kerstin Nilsson och Frida Berglund*

1981/82:2307 av *Johan Olsson och Christer Eirefelt*

1981/82:2308 av *Ingegärd Oskarsson m. fl.*

1981/82:2309 av *Olof Palme m. fl.*

1981/82:2310 av *Sonja Rembo m. fl.*

1981/82:2311 av *Alf Wennerfors*

1981/82:2312 av *Lars Werner m. fl.*

Åtgärder för de små och medelstora företagen samt innovationspolitikens inriktning (prop. 1981/82:118)

1981/82:2313 av *Arne Andersson i Ljung m. fl.*

1981/82:2314 av *Svante Lundkvist m. fl.*

1981/82:2315 av *Sten Svensson m. fl.*

Organisation och finansiering av djurens hälso- och sjukvård, m. m. (prop. 1981/82:122)

1981/82:2316 av *Gösta Bohman m. fl.*

Ändrade regler för räntebidrag och bostadsbidrag m. m. samt införande av en hyreshusavgift (prop. 1981/82:124)

1981/82:2317 av *Gösta Bohman m. fl.*

1981/82:2318 av *Kerstin Göthberg* och *Sven Eric Åkerfeldt*
Närradioverksamhet (prop. 1981/82:127)

1981/82:2319 av *Gösta Bohman m. fl.*

Vissa musikfrågor, m. m. (prop. 1981/82:128)

1981/82:2320 av *Tore Nilsson*

Exportverksamhet inom väghållningsområdet (prop. 1981/82:137)

1981/82:2321 av *Lisa Mattson m. fl.*

Ändring i lagstiftningen om kriminalvård i anstalt m. m. (prop. 1981/
82:141)

1981/82:2322 av *Lisa Mattson m. fl.*

Ändring i brottsbalken (ekonomiska sanktioner vid brott i näringsverksam-
het) (prop. 1981/82:142)

1981/82:2323 av *Esse Petersson*

Ändringar i sjukförsäkringen m. m. (prop. 1981/82:144)

1981/82:2324 av *Erik Hovhammar m. fl.*

1981/82:2325 av *Ove Karlsson m. fl.*

1981/82:2326 av *Hans Nyhage* och *Arne Svensson*

1981/82:2327 av *Gunnar Oskarson*

1981/82:2328 av *Olof Palme m. fl.*

1981/82:2329 av *Lars Werner m. fl.*

Åtgärder för tekoindustrin, m. m. (prop. 1981/82:148)

1981/82:2330 av *Eric Enlund* och *Elver Jonsson*

Namnlag (prop. 1981/82:156)

1981/82:2331 av *Kerstin Göthberg*

Vissa filmfrågor m. m. (prop. 1981/82:111) och

Vissa musikfrågor, m. m. (prop. 1981/82:128)

1981/82:2332 av *Hans Alsén m. fl.*

1981/82:2333 av *Elis Andersson* och *Arne Andersson* i Gustafs

Riksdagens revisorers förslag angående statens stöd till idrotten (förs.
1981/82:16)

18 § Anmälades och bordlades

Lagutskottets betänkande

1981/82:28 Översyn av reglerna om godtrosförvärv (förnyad behandling)

19 § Meddelande om frågor

Nr 105

Onsdagen den
24 mars 1982

*Meddelande om
frågor*

Meddelades att följande frågor framställdes

den 24 mars

1981/82:315 av *Kjell-Olof Feldt* (s) till utbildningsministern om ansvarsfrihet för filminstitutets styrelse:

Utbildningsministern har i riksdagen för ca ett år sedan som svar på en fråga från mig förklarat att filminstitutets styrelse redan vidtagit åtgärder för att sanera institutets ekonomi och därför skulle beviljas ansvarsfrihet för verksamhetsåret 1979/80.

Med anledning av filminstitutets verksamhetsberättelse 1980/81 vill jag fråga utbildningsministern, om han avser att bevilja ansvarsfrihet för institutets styrelse.

1981/82:316 av *Ingegerd Elm* (s) till industriministern om sysselsättningen vid Junex i Huskvarna:

Denna vecka har meddelats att Junex i Huskvarna AB gått i konkurs. Det är angeläget såväl att vi behåller den inhemska tillverkningen av kläder som att arbetstillfällena vid Junex räddas.

Med hänvisning till vad jag här anfört anhåller jag om att till industriministern få ställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att rädda sysselsättningen vid Junex i Huskvarna?

1981/82:317 av *Sten-Ove Sundström* (s) till kommunikationsministern om trafiken på malmbanan:

I december 1981 beslöt riksdagen om ett tidsbegränsat fraktstöd för malmfrakterna från LKAB:s gruvor i Norrbotten. I trafikutskottets betänkande 1981/82:7 påpekades vikten av att ett långsiktigt samordnat åtgärdsprogram för hela malmbanan, såväl norra som södra omloppet, redovisas för riksdagen våren 1982.

Mot bakgrund av den katastrofala situationen vid LKAB samt oron när det gäller malmtrafiken över det södra omloppet via Luleå hamn vill jag till kommunikationsministern ställa följande fråga:

När avser statsrådet lägga fram förslag till åtgärdsprogram för hela malmbanan som garanterar fortsatt malmtransport över det södra omloppet?

1981/82:318 av *Einar Larsson* (c) till industriministern om Landskrona Finans etablering inom fjäderfäbranschen:

I Landskrona Finans finns det uppenbarligen planer på att etablera sig inom fjäderfäslakteribranschen. Jag är något förvånad över dessa planer med

Nr 105

Onsdagen den
24 mars 1982

*Meddelande om
frågor*

tanke på den överkapacitet som onekligen finns inom branschen. Dessutom är jag oroad över vilka konsekvenser en sådan etablering i södra Sverige kan få för dem som redan arbetar inom branschen. Kan inte nya marknader snabbt erövrats – och det tycks mig svårt – kan arbetsmarknaden på Österlen och i östra Skåne kraftigt försämrats.

Med anledning av det anförda hemställer jag att få ställa följande fråga till industriministern:

Vilken uppfattning har industriministern angående lämpligheten av att Landskrona Finans etablerar sig inom fjäderfabriksbranschen?

20 § Kammaren åtskildes kl. 17.58.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert